

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

TILINTARKASTAJAN TALOUDELLISEN VAHINGONKOR-
VAUSVASTUUN RAJOITTAMINEN - SIDOSRYHMIEN NÄ-
KÖKULMIA

Yrityksen laskentatoimi
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2014
Ohjaaja: Ihantola Eeva-Mari

Kukkonen Tatu

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Johtamiskorkeakoulu; yrityksen laskentatoimi
Tekijä:	KUKKONEN TATU
Tutkielman nimi:	Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittaminen-Sidosryhmien näkökulmia
Pro gradu – tutkielma:	84 sivua, 2 liitesivua
Aika:	Toukokuu 2014
Avainsanat:	Lakisääteinen tilintarkastus, vahingonkorvausvastuu, sidosryhmä

Tutkielman tarkoituksena on luoda käsitys siitä, miten tilintarkastusta lähellä olevat sidosryhmät ja tilintarkastusala edustavat tahot suhtautuvat Euroopan komission ehdotukseen rajoittaa pörssinoteerattujen yritysten tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta. Tutkielmassa tarkastellaan myös samasta näkökulmasta Euroopan komission ehdottamia vaihtoehtoisia tapoja rajoittaa vahingonkorvausvastuuta. Aineistona tutkielmassa toimivat Työ- ja elinkeinoministeriön saamat lausunnot Euroopan komission suosituksesta rajoittaa vahingonkorvausvastuuta. Tutkimuksessa käsiteltyjä lausuntoja oli yhteensä 27 kappaletta. Lausunnon antaneet organisaatiot jaettiin neljään eri sidosryhmäjoukkoon niiden näkyvän toimenkuvan ja intressien perusteella. Viidennen tarkasteltavan joukon muodostivat tilintarkastusalan edustajat. Tarkastelun ulkopuolelle jäivät ne lausunnot, joissa ilmoitettiin, ettei kyseessä oleva vastaaja halua lausua mitään kyseiseen suositukseen liittyvää.

Tutkielman ensimmäinen teoreettinen pääluke muodostaa käsityksen lakisääteiseen tilintarkastustehtävään liittyvistä velvollisuuksista ja tämän toimeksiannon suorittajaan kohdistuvista ammattieettisistä vaatimuksista. Tätä seuraavassa pääluvussa tarkastellaan sitä, miten tilintarkastajana toimivan taloudellinen vahingonkorvausvastuu määräytyy olemassa olevan lainsäädännön ja osin lainkäytön kautta muodostuneiden vahingonkorvausperiaatteiden osalta Suomessa. Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta käsittelevässä teoreettisessa pääluvussa tuodaan myös ilmi mahdollisia tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuseen liittyviä epäkohtia. Toisena puolena tarkastelussa on jo nyt olemassa olevat tilintarkastajan vastuuta rajoittavat lainsäädännölliset periaatteet ja muut vahingonkorvausvastuuta rajoittavat käytännöt.

Tutkielman tulosten perusteella suurimmat näkemyserot tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittamistarpeesta ovat tilintarkastusalan ja elinkeinoelämän edustajien välillä. Sellaiset lausunnot huomiotta jättäen, joista kyseisten organisaatioiden mielipiteet eivät käyneet ilmi, tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittamista vastusti 12 eri sidosryhmäjoukkojen edustajaa ja sen puolella oli 10 tilintarkastusalan ja sidosryhmien edustajaa. Euroopan komission ehdottamista vaihtoehtoisista tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta rajoittavista menetelmistä vallitsi hyvin erilaiset käsitykset tilintarkastusalan edustajien ja sen sidosryhmien välillä. Tilintarkastusalan edustajat näkivät parhaana mahdollisena vastuuta rajoittavana menetelmänä rahallisen enimmäiskorvausmäärän muodostamisen. Tilintarkastusta lähellä olevien sidosryhmistä kannatettavimpana vaihtoehtona nähtiin vastuun muuttaminen suhteelliseksi siten, ettei vastuu ylitä tilintarkastajana toimineen tahon todellista osuutta korvauksenhakijan kärsimästä vahingosta. Sidosryhmien edustajien lausunnoista nousi esille myös Euroopan komission ehdotuksen ulkopuolisia ja heidän mielestään mahdollisesti Suomen lainsäädäntöön sopivampia vaihtoehtoisia tapoja selkeyttää ja rajoittaa tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta.

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkielman tausta.....	1
1.2 Tutkielman tavoitteet ja keskeiset rajaukset	4
1.3 Tutkimusmetodologia.....	5
1.4 Tutkimuksen rakenne.....	6
1.5 Aikaisemmat tutkimukset	7
2 TEOREETTINEN TAUSTA JA TILINTARKASTUKSEN LAINSÄÄDÄNNÖLLISET PERUSLÄHTÖKOHDAT.....	10
2.1 Tutkimuksen teoriaperusta.....	10
2.1.1 Agenttiteoria	10
2.1.2 Sidosryhmäteoria	11
2.2 Tilintarkastusta lähellä olevat sidosryhmät.....	12
2.3 Lakisääteisen tilintarkastuksen lainsäädännölliset peruslähtökohdat.....	14
2.3.1 Lakisääteinen tilintarkastus.....	14
2.3.2 Tilintarkastusvelvollisuudesta osakeyhtiöissä	14
2.3.3 Tilintarkastajan kelpoisuudesta.....	15
2.4 Tilintarkastajan velvollisuudet ja ammattieettiset vaatimukset Suomessa	15
2.4.1 Hyvä tilintarkastustapa.....	15
2.4.2 Ammattieettiset vaatimukset	17
2.4.2.1 Riippumattomuus.....	17
2.4.2.2 Salassapitovelvollisuus	18
2.5 Yhteenveto tutkielman teoreettisesta ja lainsäädännöllisestä viitekehyksestä.....	20
3 TILINTARKASTAJAN VAHINGONKORVAUSVASTUU	22
3.1 Vahingonkorvausvastuun yleiset edellytykset	22
3.1.1 Tuottamus	22
3.1.2 Syy-yhteyden vaatimus	24
3.1.3 Vahingon ennakoitavuus	25

3.2 Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun erityiset edellytykset.....	25
3.3 Vahingonkorvausvastuun perustana olevat lait.....	26
3.3.1 Vahingonkorvausvastuu tilintarkastuslain mukaisesti	27
3.3.1.1 Vahingonkorvausvelvollisuus yhteisöä kohtaan	27
3.3.1.2 Vahingonkorvausvelvollisuus kolmansia osapuolia kohtaan.....	28
3.3.2 Vahingonkorvauslain vaikutuksia tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuseen	28
3.4 Vahingonkorvausvastuun jakautumisesta.....	31
3.4.1 Vastuu päävastuullisen tilintarkastajan ja tilintarkastusyhteisön välillä	31
3.4.2 Päävastuullisen tilintarkastajan vastuu apulaisen työstä	32
3.4.3 Vastuiden jakautuminen osakeyhtiön johtohenkilöiden ja tilintarkastajien kesken.....	32
3.5 Nykyisen vahingonkorvausvastuun jakautumisen mahdollisia epäkohtia.....	34
3.5.1 Korvausvastuuta koskevan kanneoikeuden vanhentuminen	34
3.5.2 Vastuiden rajoittaminen yhtiömääräyksellä	34
3.6 Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta rajoittavia tekijöitä.....	36
3.6.1 Vahingonkorvausvastuun sovittelu	36
3.6.2 Tilintarkastajan vastuuvakuutus.....	37
3.7 Yhteenveto tilintarkastajan vahingonkorvausvastuusta.....	39
4 EMPIIRISEN AINEISTON TAUSTAA JA ESITTELY	42
4.1 Euroopan komission suosituksen taustaa.....	42
4.2 Euroopan komission suositus tilintarkastajien vastuun rajoittamisesta.....	45
4.3 Empiirisen aineiston sisältö, käsittely ja luetettavuus	47
4.4 Empiirisen aineiston rajausta ja kritiikki	48
5. LAUSUNTOJEN KUVAUS JA ANALYSOINTI.....	50
5.1 Tilintarkastusyhteisöt ja tilintarkastusala.....	50
5.1.1 Näkemykset Euroopan komission ehdottamasta vastuun rajoittamisesta	50
5.1.2 Esitetyt perustelut vastuun rajoittamisen puolesta/vastaan	51
5.1.3 Vastuuta rajaavista menetelmistä.....	52

5.1.4 Yhteenveto.....	53
5.2 Elinkeinoelämä.....	54
5.2.1 Näkemykset Euroopan komission ehdottamasta vastuun rajoittamisesta.....	54
5.2.2 Esitetyt perustelut vastuun rajoittamisen puolesta/vastaan	55
5.2.3 Vastuuta rajaavista menetelmistä.....	57
5.2.4 Yhteenveto.....	57
5.3 Tilintarkastajien toimintaa valvovat ja säätelevät toimijat, ja laillisuutta valvovat viranomaiset.....	58
5.3.1 Näkemykset Euroopan komission ehdottamasta vastuun rajoittamisesta.....	59
5.3.2 Esitetyt perustelut vastuun rajoittamisen puolesta/vastaan	60
5.3.3 Vastuuta rajaavista menetelmistä.....	61
5.3.4 Yhteenveto.....	62
5.4 Tilintarkastusta lähellä olevat viranomaistahot.....	63
5.4.1 Mielipiteet vastuun rajoittamisen tarpeellisuudesta.....	63
5.4.2 Esitetyt perustelut vastuun rajoittamisen puolesta/vastaan	65
5.4.3 Vastuuta rajaavista menetelmistä.....	66
5.4.4 Yhteenveto.....	67
5.5 Korkeakoulujen ja tiedeyhteisöjen edustajat.....	68
5.5.1 Mielipiteet vastuun rajoittamisen tarpeellisuudesta.....	69
5.5.2 Esitetyt perustelut vastuun rajoittamisen puolesta/vastaan	70
5.5.3 Vastuuta rajaavista menetelmistä.....	71
5.5.4 Yhteenveto.....	72
6 TUTKIELMAN KESKEISET TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	73
6.1 Tutkielman tulokset.....	73
6.1.1 Tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta.....	75
6.1.2 Vahingonkorvausvastuun rajoittamisessa käytettävistä menetelmistä.....	77
6.2 Johtopäätökset	78
Lähteet.....	81

Liitteet	85
----------------	----

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman tausta

Tilintarkastajan taloudellinen vahingonkorvausvastuu on ollut myös Suomessa laajasti esillä Yhdysvalloissa vuonna 2001 tapahtuneen suuren energiayhtiön Enronin konkurssiin ajautumisen myötä ja sen tilintarkastajana toimineen kansainvälisen tilintarkastusyhteisön Arthur Andersenin toiminnan lopettamisen jälkeen. Syynä Arthur Andersenin tilintarkastustoimintojen lopettamiseen olivat Enronin konkurssin jälkeen selvinneet rikkeet kirjanpitokäytännöissä, joista Andersenin olisi kuulunut ilmoittaa tilintarkastuslainsunnoissaan. Erityisen huomiota herättävää tapauksessa oli se, että Arthur Andersenin suhde Enroniin oli ristiriitainen myös tilintarkastajan riippumattomuuden kannalta. Tilintarkastajan toimenkuvan lisäksi Arthur Andersen toimi myös konsulttina Enronin liiketoiminnoissa. Tämä tuotti sille enemmän liikevaihtoa kuin sen yrityksessä tekemä tilintarkastustyö (Sorsa 2002, 29; Tonge, Greer & Lawton 2003, 12–15).

Syy siihen, että tilintarkastajien vahingonkorvausvastuu ei ole aikaisemmin ollut korostetusti esillä oikeustieteellisessä julkisessa keskustelussa, on mahdollisesti se, että vastuiden rajoja ja niiden sisältöä on käytännössä jouduttu vain harvoin testaamaan Suomessa. Tämän kaltaisia oikeustapauksia löytyy Suomesta vain muutamia. Tilintarkastusalan edustajien joukossa vahingonkorvausvastuu on puolestaan yksi kestoaiheista. (Riistama 1999, 419). Tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun ympärillä olevaa keskustelua on 2000-luvulla lisännyt myös Kauppa- ja teollisuusministeriön Timoselta ja Kisanlahdelta (2006) tilaama selvitys tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun kehitystarpeista Suomessa. Sen tulokset on myöhemmin koottu Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu – kehitystarpeet fe lege feranda -kirjaksi (Timonen & Kisanlahti 2006). Timosen ja Kisanlahden (2006, 129) mukaan tilintarkastajien vastuuta ei ole tarpeellista merkittävästi rajoittaa. He perustelivat väittämänsä sillä, että Suomeen vakiintunut vahingonkorvaus oikeudellinen sääntely estää tehokkaasti tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuseen liittyvät ylilyönnit. He kuitenkin näkivät myös joitain tilintarkastajien vastuuseen liittyviä epäkohtia esimerkiksi kanneoikeuden vanhentumiseen ja yhtiöjärjestyksen määräyksellä mahdollistettavaan yrityksen johtohenkilöiden vastuun rajoittamiseen liittyen. Heidän ehdotuksensa mukaisesti tilintarkastajien tuottamuksen arvioinnin perusteena tulisi nykyistä

selkeämmin käyttää tilintarkastusstandardien ja hyvän tilintarkastustavan noudattamista. He ehdottivat tämän kirjaamista myös tilintarkastuslakiin. Sen lisäksi he ehdottivat tilintarkastuslakiin muutoksia sellaisten tilanteiden varalle, joissa kanneoikeus on muiden korvausvelvollisten osalta vanhentunut tai sen käyttämisestä on luovuttu. Tällaisessa tilanteessa tilintarkastajan tulisi heidän näkemyksensä mukaan vastata vain siitä osasta vahinkoa, joka on aiheutunut tämän toimesta tai laiminlyönnistä. Lainsäädännöllistä muutostarvetta nähtiin tilanteissa, joissa osakeyhtiön johtohenkilöiden vastuuta on rajoitettu osakeyhtiölain 22 luvun 9 §:n 2 momentin mukaisella yhtiöjärjestykseen otetulla määräyksellä. Tällaista tilannetta varten tilintarkastuslakiin kaivattiin säädöstä, jonka perusteella tilintarkastaja voisi poistaa tai rajoittaa vastuutaan siinä laajuudessa kuin se on tehty yritysjohdon osalta (Timonen & Kaisanlahti 2006, 135–138).

Tilintarkastuslakiin vuonna 2007 tehdyssä kokonaisuudistuksessa vastuukysymyksiin liittyvää lainsäädäntöä muutettiin vain rikosoikeudellisen vastuun tarkennuksiin osalta. Vahingonkorvaussäännökset pysyivät uudistuksessa ennallaan (Alakare 2007 38–42). Nykyisellään on mahdollista, että vaikka tilintarkastaja ja tilinpäätöksen laatija ovat mahdollisessa vahingonkorvaustilanteessa yhteisvastuullisia kolmansia osapuolia kohtaan, haetaan korvauksia vain tilintarkastajana toimineelta yhteisöltä alalla vallitsevan vastuuvakuutuskäytännön takia (Andersson 2010, 61–62). Kyseiseen tilanteeseen liittyvät riskit eivät Suomessa ole yhtä merkittäviä kuin useissa muissa maissa, mutta Euroopan integraation ja globalisaation vuoksi markkinoiden tapahtumat ja ilmiöt siirtyvät yhä helpommin maasta toiseen (Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta 2008, 1).

Euroopan komissio antoi vuonna 2008 suosituksen lakisääteisten tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen siviilioikeudellisen vastuun rajoittamisesta (Euroopan komission suositus 2007). Suosituksen perustana oli huoli lakisääteistä tilintarkastusta tekevien tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen toimivasta kilpailusta, joka koskee julkisesti noteerattujen yhtiöiden tilinpäätösten tarkastamista. Euroopan komission mukaan on epätodennäköistä, että nykymuotoisessa tilanteessa alalle tulisi uusia tilintarkastusyhteisöjä, jotka olisivat halukkaita ja kykeneviä tarkastamaan edellä mainitun kaltaisten yritysten tilinpäätöksiä. Syynä tähän pidetään kasvaneita vastuuriskejä, vastuuvakuutusten vaikeutunutta saamista ja niiden hintojen kallistumista (Euroopan komission suositus 2007).

Keskustelu tilintarkastajien vahingonkorvausvastuusta ja siihen liittyvät kannanotot ovat lisääntyneet Euroopan komission (2008) antaman vastuiden rajoittamista puoltavan suosituksen jälkeen. Kannanottojen antamista on lisännyt erityisesti Työ- ja elinkeinoministeriön lähettämä lausuntopyyntö Euroopan komission vastuiden rajoittamista puoltavasta suosituksesta. Lausuntopyyntö lähetettiin valituille tilintarkastusta lähellä oleville sidosryhmille ja tilintarkastusalan edustajille. Tilintarkastusjärjestelmän uudistamista koskevat tilintarkastuksen vastuukysymykset ovat nousseet merkittävään rooliin myös Työ- ja elinkeinoministeriön professori Edward Anderssonilta tilaamassa selvityksessä. Anderssonin (2010, 61) mukaan tilintarkastuspiireissä on syystäkin kannettu huolta rajoittamattoman vahingonkorvausvastuun mukanaan tuomista mahdollisesti todella merkittäviksi kohoavista vastuuriskeistä ja niiden aiheuttamista haitoista tilintarkastusosalalle. Suoranaisia suosituksia vastuiden rajaamisen keinoista hän ei kuitenkaan mainitse, mutta pitää tilannetta ongelmallisena, ja siihen tulisi puuttua (Andersson 2010, 62).

Euroopan komission suosituksesta ja lisääntyneestä keskustelusta huolimatta konkreettisia toimia tilintarkastajien taloudellisen vahingonkorvausvastuun tarkentamisen tai rajoittamisen suhteen ei ole kuitenkaan toistaiseksi tehty Suomessa. Vastuukysymykset jäivät tilintarkastusjärjestelmän uudistamiseen yhteydessä lähinnä keskustelun tasolle. Aihepiirin tutkiminen on ajankohtaista myös siksi, että tilintarkastajien rooli korostuu taloudellisesti epävakaisimpina aikoina, jolloin tilanteelle leimallista on luottamuspuola yritysten antamaan taloudelliseen informaatioon. Tilintarkastajien vahingonkorvausvastuusta tehdyssä tieteellisessä tutkimustyössä ja siihen liittyvässä keskustelussa on korostunut erityisesti tilintarkastusosalalla toimivien näkökulmat. Tilintarkastajien tekemällä työllä on kuitenkin laaja yhteiskunnallinen merkitys ja sen vuoksi myös tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun mahdollisia muutostarpeita käsiteltäessä on tarpeellista laajentaa näkökulmaa siten, että otetaan huomioon laajemmin myös tilintarkastusta lähellä olevien sidosryhmien asiaan liittyvät näkemykset ja kannanotot. Tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun tutkiminen tilintarkastajien näkökulmasta on melko paljon tutkittu aihepiiri erityisesti pro gradu tasoisten opinnäytetöiden määrässä tarkasteltuna. Aihepiirin lähestyminen yhteiskunnallisesta- ja laajemmin tilintarkastusjärjestelmää lähellä olevien sidosryhmien näkökulmasta antaa kuitenkin perustellun syyn tutkielman tekemiselle aihepiiristä.

1.2 Tutkielman tavoitteet ja keskeiset rajaukset

Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisia näkemyksiä tilintarkastusta lähellä olevat sidosryhmäjoukkoihin jaetut sidosryhmät ja oman ryhmänsä muodostavat tilintarkastusalan edustajat ovat lausunnoissaan esittäneet seuraaviin tilintarkastajan taloudellisen vahingonkorvausvastuun rajoittamiseen liittyviin kysymyksiin:

- 1) Pitäisikö Euroopan komission suosituksen mukainen tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittaminen toteuttaa?
- 2) Mitä perusteluita esitetään vahingonkorvausvastuun rajoittamisen puolesta tai sitä vastaan?
- 3) Mitä mielipiteitä Euroopan komission esittämät vaihtoehtoiset vastuuta rajoittavat menetelmät herättävät, ja mikä niistä olisi toimivin Suomessa?

Tutkielma on toteutettu analysoimalla Työ- ja elinkeinoministeriön tilintarkastusta lähellä olevilta organisaatioilta ja tilintarkastusalan edustajilta pyydettyjä lausuntoja Euroopan komission antamasta tilintarkastajien vastuiden rajoittamista puoltavasta suosituksesta. Tutkielman tarkoituksena on esittää kokonaiskuva siitä, mitä mieltä lausunnon antaneet sidosryhmät ja tilintarkastusalan edustajat ovat suosituksessa esitetyistä toimista ja niiden perusteluista. Tarkoituksena on myös tiivistää vastanneiden tahojen esittämien mielipiteiden yhtäläisyyksiä ja eroja ja tarkastella sitä, nouseeko lausunnoista esiin muita tilintarkastusalan vahingonkorvausvastuuseen liittyviä merkittäviä näkökohtia. Tutkielma ei kuitenkaan pyri antamaan vastauksia siihen, pitäisikö alaan liittyvää vahingonkorvausoikeudellista lainsäädäntöä muuttaa ja miten se pitäisi toteuttaa. Tutkimuksen kohteena olevia lausuntoja voidaan pitää mielipiteinä, joissa myös vastanneen tahot omat intressit näkyvät. Näin ollen niiden perusteella ei voida muodostaa käsitystä siitä, millainen tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta säätelevä järjestelmä olisi oikeudenmukaisin ja lainsäädännöllisesti toimivin.

Tutkielman ulkopuolelle on jätetty kokonaan muut kuin lakisääteiseen tilintarkastukseen liittyvät vastuukysymykset. Tutkielmassa keskitytään vastuun rajoittamiskysymyksiin pääosin pörssinoteerattujen yritysten osalta, sillä ne ovat Euroopan komission antaman suosituksen keskiössä. Vaikka tutkielman keskiössä onkin tilintarkastajien lakisääteinen vastuu, nousevat väistämättä esille myös yrityksen johdon vastuisiin liittyvät kysymykset.

Tämä johtuu siitä, että tilintarkastajien ja yritysjohton vastuut ovat monesti pitkälti sidoksissa toisiinsa.

1.3 Tutkimusmetodologia

Tutkielma on luonteeltaan laadullinen ja sen toteutuksessa on hyödynnetty sisällönanalyysin keinoja. Sisällönanalyysi sopii hyvin tutkimusmetodiksi, koska siinä tutkittavana olevaa aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Siinä myös tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoisia tai sellaisiksi muokattuja aineistoja. Tutkielman empiirisenä lähdeaineistona toimivat juuri valmiiksi kirjoitetussa tekstiasussa olevat lausunnot (Tuomi & Sarajärvi 2009, 105). Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä selkeä ja sanallinen kuvaus. Analysoinnin tarkoituksena on informaatioarvon lisääminen, koska hajanaisesta aineistosta pyritään luomaan mielekästä, selkeää ja yhtenäistä informaatiota (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108).

Tuomi & Sarajärvi (2009, 91) kertovat sisällönanalyysin olevan laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sen lisäksi, että sisällönanalyysiä voidaan pitää paitsi yksittäisenä metodina, voidaan se ajatella myös väljänä teoreettisena viitekehyksenä. Sisällönanalyysi voidaan jaotella kolmeen eri luokkaan, jotka ovat aineistolähtöinen, teoriasidonnainen ja teorialähtöinen analyysi. Näin jaoteltuna otetaan erityisesti huomioon, se mistä lähtökohdista sisällönanalyysiä lähdetään tutkielmassa tekemään. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään tutkimusaineistosta luomaan teoreettinen kokonaisuus. Analyysiyksiköt valitaan siinä aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti, eivätkä ne ole etukäteen sovittuja tai harkittuja. Teoriasidonnainen analyysi sisältää myös teoreettisia kytkentöjä, mutta ne eivät kuitenkaan pohjautu suoraan teoriaan, vaan teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä. Luonnontieteistä lähtöisin oleva teorialähtöinen analyysi on perinteinen analyysimalli ja sen lähtökohtana on nojautuminen johonkin tietynlaiseen teoriaan, malliin tai auktoriteetin esittämään ajatteluun. Tällaisessa asetelmassa tutkittava ilmiö määritellään aluksi jonkin tunnetun teorian mukaisesti ja tällöin analyysiä ohjaa jo olemassa olevan tiedon kautta luotu kehys. Teorialähtöistä analyysiä toteutetaan siten usein niin, että tarkoituksena on aikaisemman tiedon testaaminen uudessa kontekstissa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95 - 97).

Alasuutarin (1999, 39) mukaan laadullisen analyysin voidaan sanoa koostuvan kahdesta vaiheesta, jotka ovat havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen. Käytännössä nämä vaiheet kuitenkin nivoutuvat yhteen, eikä niitä voida varsinaisesti eritellä toisistaan muuten kuin analyytisellä tasolla. Tyypillistä laadulliselle analyysille on myös se, että yksikin poikkeus kumoaa säännön, eli yhdistelemällä tehdyn havainnon pitää päteä poikkeuksetta kaikkiin raakahavaintoihin toisin kuin kvantitatiivisen analyysin tapauksessa (Alasuutari 1999, 42).

Tutkielmassa käytetty sisällönanalyysin muoto suuntautuu eniten teorialähtöiseen analyysiin. Tutkielman kolmas pääluku käsittelee kokonaisuudessaan tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta nykytilanteessa lähinnä lainsäädäntöön ja lain tulkinnasta tehtyyn kirjallisuuteen perustuen. Nykymuotoiset tilintarkastajan vastuuta koskevat vastuuperusteet toimivat näin teoreettisena viitekehyksenä, johon perustuen tutkielman empiirisen aineiston muodostavia sidosryhmien näkökulmia vahingonkorvausvastuusta vertaillaan. Sisällönanalyysin aineistona käytetään Työ- ja elinkeinoministeriön tilintarkastusta lähellä olevilta sidosryhmiltä ja tilintarkastusalan edustajilta saatuja lausuntoja Euroopan komission suosituksesta. Näin kyseiset lausunnot tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta koskevasta ehdotuksesta, siihen käytettävistä keinoista ja mahdollisista muista muutostarpeista vahingonkorvausvastuun suhteen toimivat vertailun perustana jo olemassa olevan lainsäädännön ja käytäntöjen muodostamalle viitekehykselle.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkielma koostuu kuudesta pääluvusta, joista ensimmäisen tarkoituksena on perehdyttää lukija aihepiiriin ja kertoa ne lähtökohdat, joiden perusteella tutkielmaa on lähdetty tekemään. Johdantolukua seuraa tutkielman teoriaosan muodostava pääluku, jonka tarkoituksena on kuvata, millaisessa toimintaympäristössä lakisääteistä tilintarkastusta harjoitetaan ja millaisia ammattieettisiä ja sääntöpohjaisia vaatimuksia lakisääteiselle tilintarkastustyölle on asetettu. Luku sisältä kuvauksen myös siitä teoriapohjasta, jota käytetään hahmottamaan tilintekovelvollisuuden perusteita Suomessa ja tilintarkastajina toimivien asemaa yrityksen ja sen sidosryhmien välissä.

Tutkielman toinen teoreettinen pääluke käsittelee tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta. Aluksi siinä käydään läpi tärkeimmät lainsäädännölliset perusteet, jotka koskevat tilintarkastajia ja tilintarkastusyhteisöjä lakisääteisen tilintarkastuksen vastuukysymyksissä. Sen jälkeen tutkielmassa käydään läpi yleisiä edellytyksiä vahingonkorvausvastuun konkretisoitumiselle ja vastuumuotoja, jolloin lukijalle luodaan käsitys siitä, minkä vastuumuodon perusteella tilintarkastaja on vahingonkorvausvastuullinen vahingon kärsineelle osapuolelle. Luku käsittelee myös vahingonkorvausvastuuta suhteessa eri toimijoihin, vahingonkorvausvastuun jakautumista tilintarkastajina toimivien kesken ja vastuun jakautumista tarkastettavan yhtiön johtohenkilöiden ja tilintarkastajien välillä.

Neljäs pääluke käsittelee Euroopan komission suositusta rajoittaa pörssinoteerattujen kirjanpitovelvollisten tilintarkastajina toimivien vahingonkorvausvastuuta ja tämän suosituksen taustalla vaikuttavia lähtökohtia. Tämän jälkeen luku esittelee empiirisenä aineistoina toimivat lausunnot ja esittää, millä tavoin kyseisiä lausuntoja on lähdetty tutkielmassa analysoimaan. Luvussa pohditaan myös analysoinnissa käytettyjen lausuntojen luotettavuutta ja esitetään, miten empiiristä aineistoa on rajattu tutkielmassa. Tutkielman viides luku sisältää empiirisenä aineistona toimivien lausuntojen analysoinnin. Luku on muodostettu siten, että vastanneet sidosryhmät on jaettu laajempiin sidosryhmäjoukkoihin ja tilintarkastusalan edustajat muodostavat oman vastausryhmänsä. Jokainen ryhmä käydään läpi esitettyjen tutkimuskysymysten mukaisesti, joiden lisäksi esitetään yhteenveto ryhmien kootuista näkemyksistä esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

Tulokset ja johtopäätökset -luvussa käydään vielä tiivistetysti läpi sitä, mitä tutkielmassa on tehty, ja käydään läpi ne tulokset, mitä edellisen luvun aineiston analyysin pohjalta on muodostettu. Sen jälkeen esitetään ne johtopäätökset, jotka koko tutkielman perusteella on tehty, ja pohditaan mahdollisia jatkotutkimuksen kohteita.

1.5 Aikaisemmat tutkimukset

Timosen ja Kaisanlahden (2008) tilintarkastajien vahingonkorvausvastuusta tekemän selvityksen lisäksi tilintarkastajan vahingonkorvausvastuusta on tehty viimeisen vuosikymmenen aikana useita pro gradu -tutkielmia. Nurmela (2008) on käsitellyt pro gradu -tut-

kielmassaan tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta tutkimalla alan ammattilehtikirjoittelua ajanjaksolta 1998–2007. Tarkastelun keskiössä tutkielmassa oli Tilintarkastusrevision-lehti, joka on tilintarkastuksen ja taloushallinnon ammattilehtenä pyrkii julkaisemaan korkeatasoista ja luotettavaa ammattitietoa tilintarkastuksen ja laskentatoimen alueelta (Nurmela 2008, 37). Nurmela (2008) toteaa tutkielmansa tiivistelmässä tilintarkastajan vastuuta koskevan ammattilehtikirjoittelun olleen varsin aktiivista koko tarkastelujakson ajan. Yleisin aihepiiri tilintarkastajan vastuuta käsittelevissä kirjoituksissa oli tilintarkastajien vastuun laajuus ja sen rajoittaminen. Myös tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen välinen vastuunjako oli ollut puheenaiheena ja huoli alan houkuttelevuudesta valmistuvien opiskelijoiden keskuudessa. Kyseinen tutkielma keskittyi pitkälti tilintarkastajina toimivien näkökulmaan, koska se on toteutettu tilintarkastajien ammattilehden artikkeleita analysoimalla.

Aittola (2012) on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan tilintarkastajan taloudellista vahingonkorvausvastuun muodostumista sen perusteella, miten laki säätelee tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun muodostumista lakisäätteisissä tilintarkastuksissa Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa. Työn keskeisenä huomiona kohdemaita vertailtaessa on nähty se että toisin, kuin vertailun muissa maissa Suomessa tilintarkastajan ei ole lainsäädännöllisesti pakollista ottaa vastuuvakuutusta. Tutkielman mukaan Suomessa tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuseen liittyvä keskustelu on ollut melko teoreettisella tasolla. Toisin kuin Ruotsissa ja Tanskassa ei Suomessa ole esitetty suuria vahingonkorvausvaateita tilintarkastajia kohtaan (Aittola 2012, 103).

Keskinen (2013) on käsitellyt pro gradu -tutkielmassaan osakeyhtiön tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta ja sen rajoittamista lakisäätteisessä tilintarkastuksessa. Kyseinen tutkielma on aihepiiriltään hyvin samankaltainen tähän tutkielmaan verrattuna, ja ne ovat olleet myös tekeillä samaan aikaan. Erona tutkielmissa on kuitenkin niiden lähestymistavat. Keskinen on käsitellyt aihetta pelkästään lainoppiin perustuen. Tämän tutkielman empiria muodostuu taas sidosryhmien antamien lausuntojen analysoimisesta ja tilintarkastuksen sidosryhmät ovat muutenkin tutkielman keskiössä. Myös Keskinen (2013, 71) on nähnyt tarvetta tutkia aihepiiriä siten, että mahdollisen uuden tilintarkastajiin liittyvän vahingonkorvausoikeudellisen säätelyn vaikutuksia tutkitaan niin tilintarkastajien, tarkastettavan yrityksen ja yhteiskunnallisestakin näkökulmasta (Keskinen 2013, 72). Keskinen on päätenyt tekemänsä tutkielmansa perusteella sille näkökannalle, että Suomessa

tulisi ryhtyä toimenpiteisiin tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamiseen Euroopan komission antaman suosituksen mukaisesti. Hän perustelee näkemystään sillä, että näin vahingonkorvausvastuu ei voisi muodostua kohtuuttomaksi tilintarkastajille (Keskinen 2013, 71).

Ingalill Aspholm (2002) käsitteli tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta väitöskirjassaan ”Rättsekonomisk analys av revisors skadeståndsansvar i Norden”. Väitöskirjan tutkimuksen kohteena oli tilintarkastajien vahingonkorvausvastuu Pohjoismaissa. Tutkimuksessa analysoitiin sitä onko tilintarkastajan vastuita määräävä oikeudellinen normisto taloudellisesti tehokas. Tutkimuksen olennaisen osan muodostivat analyysin perustana olevat oikeudelliset ennakkotapaukset Pohjoismaista. Ne kerättiin ajanjaksolta 1.1.1990–30.4.2001 Ruotsista, Tanskasta, Norjasta ja Suomesta (Aspholm 2002, 229-230).

2 TEOREETTINEN TAUSTA JA TILINTARKASTUKSEN LAINSÄÄDÄNNÖLLISET PERUSLÄHTÖKOHDAT

Tutkielman toisessa luvussa käsitellään tutkielman teoriapohjaa. Tilintarkastuksen teoreettisia perusteita kuvataan, jotta pystytään hahmottamaan tilintekovelvollisuuden perusteet ja tilintarkastajan asemaa yrityksen ja sen sidosryhmien välissä. Sen lisäksi luvussa kuvataan tilintarkastuksen suorittamisen lainsäädännölliset peruslähtökohdat ja kuvataan niitä vaatimuksia ja ammattieettisiä perusteita, jotka ohjaavat tilintarkastusammattilaisten tarkastustyötä ja toimivat myös osin heidän tilintarkastustoimintansa arvioinnin perusteina.

2.1 Tutkimuksen teoriaperusta

2.1.1 Agenttiteoria

Jensen & Meckling (1976) käsittelevät artikkelissaan yrityksen johdon ja omistuksen eriytymistä agenttiteorian näkökulmasta. Heidän määritelmänsä mukaan agenttisuhde muodostuu, kun päämies palkkaa rahallista korvausta vastaan jonkun eli agentin suorittamaan tehtävän, johon sisältyy myös oikeus tehdä päätöksiä päämiehen puolesta. Ongelmia tästä aiheutuu, sillä molemmat suhteen osapuolet ovat rationaalisia oman hyötynsä maksimoijia. Tämä taas aiheuttaa sen, ettei agentti toimi aina päämiehen parhaan edun mukaisesti (Jensen & Meckling 1976, 309). Teoria sopii hyvin myös tilintarkastuksen teoreettiseen tarkasteluun ja erityisen hyvin tilanteisiin, joissa yrityksen omistajien sijasta päivittäisestä operationaalisesta johdosta vastaa palkattu yritysjohto. Scottin (2003, 314) mukaan agentin työn valvominen näyttäytyy epätodennäköisenä omistaja-johtajasuhteessa, koska omistajuuden ja johtamisen eriytyminen on luonnollista kehittyneessä teollisessa yhteiskunnassa. Tästä johtuva epätasainen informaatio voi johtaa moraalikatoon.

Päämiehen ja agentin välisessä suhteessa syntyy kolmenlaisia erilaisia kustannuksia, joita ovat valvontakustannukset, sitouttamiskustannukset ja jäännöskustannukset. Valvontakustannuksia syntyy pyrkimyksistä mitata ja tarkkailla johdon toimintaa. Sitouttamiskustannuksia taas aiheutuu esimerkiksi yrityksen ja sen johtajien välisistä sopimuksista, joilla

on myös mahdollista rajoittaa johdon päätöksentekovaltaa. Jäännöskustannukset muodostuvat siitä, että vaikka johtoa pyritään sitouttamaan ja valvomaan, syntyy siitä huolimatta tilanne, että johto ei toimi yrityksen omistajien kannalta parhaalla mahdollisella tavalla (Jensen & Meckling 1976, 309). Tilintarkastukseen agenttiteoriaa sovellettaessa tilintarkastajat toimivat yritysjohdon toimien valvojina ja raportoivat valvonnan perusteella osakkeenomistajille. Yrityksen ulkopuolisia tilintarkastajia tarvitaan valvonnallaan puuttumaan päämies- agenttisuhteen ongelmiin ja näin pitämään agenttikustannukset mahdollisimman alhaisella tasolla (Watts & Zimmerman 1986, 184-185).

2.1.2 Sidosryhmäteoria

Näsin mukaan (1995, 21) sidosryhmä-käsitteen suhteen vallitsee suuri yksimielisyys. Sidosryhmiksi katsotaan mikä tahansa joukko ja yksilö, joka voi vaikuttaa tai on vaikuttanut yrityksen mahdollisuuksiin saavuttaa tavoitteensa. Sidosryhmäteorian mukaan yritys on olemassa vain sen ja sen sidosryhmien välisten vuorovaikutussuhteiden, kaupankäynnin ja vaihdannan kautta. Suhde yrityksen ja sen sidosryhmien välillä katsotaan kaksipuoliseksi. Suhteessa jokainen sidosryhmä voi saada yritykseltä jotakin ja vastaavasti yritys voi myös mahdollisesti hyötyä jokaisesta sidosryhmästä. Pitkällä aikavälillä yrityksen täytyy toimia siten, että jokaisen sidosryhmän täytyy olla tyytyväinen sen ja yrityksen välisen suhteen tasapainoon. Tasapaino muodostuu siitä, mitä sidosryhmä antaa ja vastaanotaa yritykseltä pitkällä aikavälillä. Mitä epätyytyväisemmiksi yrityksen keskeiset sidosryhmät tulevat, sitä todennäköisempänä voidaan pitää yrityksen toiminnan loppumista (Näsi 1995, 24).

Nykyään yrityksiltä on totuttu vaatimaan korkeita laatustandardeja, moraalista käyttäytymistä ja avointa raportointia. Tämän takia yrityksen täytyykin analysoida ympäristöään aikaisempaa tarkemmin, jotta se pystyy varautumaan erilaisiin siltä odotettaviin vaatimuksiin (Näsi 1995, 31). Niskalan ja Näsin (1995, 123) mukaan yrityksen voidaan katsoa olevan tilivelvollinen yhä laajemmalle joukolle sidosryhmiä ja jopa koko yhteiskunnalle kokonaisuudessaan. Sidosryhmäteoria voi toimia tällöin agenttiteorian laajennettuna sovelluksena, jossa tilintekovelvollisuus nähdään agenttiteoriaa laajemmin. Virtasen (2002, 18) mukaan yrityksen omistajalähtöisten teorioiden rinnalla käytetään sidosryhmäteoriaa, joka ottaa huomioon kaikki yrityksen vaikutuspiirissä olevat ryhmät. Koskisen (1999, 13)

mainitsee tilinpäätösinformaation käyttäjinä ja sidosryhminä mainittavan yleensä sijoittajat, lainanantajat, tavarantoimittajat ja palvelusten toimittajat, asiakkaat, viranomaiset ja yleisön. Kyseisen teorian mukaan organisaatio nähdään tilivelvollisena laajenevalle joukolle sidosryhmiä ja jopa koko yhteiskunnalle (Koskinen 1999, 139).

Tilintarkastuksen teorioista sidosryhmäteoria soveltuu parhaiten tutkielmani lähtökohdaksi, kun se yhdistetään agenttiteorian peruseräkkeisiin. Tutkielmani empiirinen osa perustuu tilintarkastusta lähellä olevien tahojen näkemyksiin tilintarkastajan vahingonkorvausvastuusta ja sen kehitystarpeista, joten sidosryhmäteorian käyttäminen tulee tätä kautta luontevaksi lähestymistavaksi aihepiirin käsittelyssä.

2.2 Tilintarkastusta lähellä olevat sidosryhmät

Sarjan (1999, 17) mukaan tilintarkastuksesta kiinnostuneet tahot vaihtelevat painotuksiltaan sen perusteella, onko kyseessä yksityisen vai julkisen tahon tilintarkastus. Tässä tutkielmassa käydään läpi vain yksityisen organisaation tilintarkastukseen liittyviä intressiryhmiä, koska ne ovat tutkielman keskiössä. Kaikkien tilintarkastusinformaatiota käyttävien kohderyhmien tilintarkastusintressin sisältö on pitkälti samanmuotoinen. Tilintarkastukselta odotetaan sen varmentavan tilinpäätösinformaation oikeudellisuutta ja täyttävän osaltaan lainsäädännöllisesti asetetun tiedontarpeen. Yksityisellä sektorilla perinteisenä ja mahdollisesti tärkeimpänä intressiryhmänä pidetään osakkeenomistajia. Syynä tähän on erityisesti suurien osakeyhtiöiden tapauksissa tapahtunut johtamisen ja omistamisen eriytyminen eri toimijoille ja siitä johtuva epäsymmetrinen informaatio (Sarja 1999, 18). Leppiniemen (2004, 10) mukaan yrityksellä on kuitenkin paljon muitakin sidosryhmiä, joilla on tarvetta valvoa yrityksen toimintaa. Tällaisiksi sidosryhmiksi hän listaa velkojat, viranomaiset, työntekijät, tavarantoimittajat ja muut tahot, joihin yrityksen toiminnalla on vaikutuksia. Tilintarkastaja ei kuitenkaan toimi minkään sidosryhmän edustajana, vaikka hän ottaa huomioon myös muiden sidosryhmien intressejä. Tilintarkastusta ei voida pitää vain osakkeenomistajien intressinä senkään takia, että tilintarkastuksesta ei voida poiketa edes kaikkien osakeyhtiön omistajien suostumuksella. Siten tilintarkastuksen tarkoituksena onkin suojella yhtiön kanssa tekemisissä olevaa sivullista ja julkista valtaa (Savela 2001, 44).

Sarja (1999, 19-22) on luokitellut tilintarkastusinformaatiota käyttäviä tahoja ryhmiin sen perusteella, mikä heidän intressinsä on suhteessa tarkastettavaan yritykseen (Kuvio 1). Hänen mukaansa yrityksen toisena klassisena intressiryhmänä osakkeenomistajien lisäksi voidaan pitää tilintarkastettavan yrityksen luotonantajia. Heidän intressinsä pohjautuu tarkastettavan organisaation luottokelpoisuuteen ja esimerkiksi sellaisiin tilanteisiin, joissa halutaan selvittää, onko yritys edelleen sellaisessa taloudellisessa asemassa, että lisäluoton antaminen sille on perusteltua. Tähän ryhmään kuuluvina voidaan pitää perinteisiin rahoittajatahoihin kuuluvia pankkeja, tavaroiden ja palvelusten toimittajia sekä esimerkiksi valtiota sen myöntäessä erilaisia tukia yrityksille (Sarja 1999, 19). Muina tilintarkastuksen sidosryhminä voidaan pitää yrityksen potentiaalisia sijoittajia, liikekumppaneita, kilpailijoita, työntekijöitä, viranomaistahoja, tiedotusvälineitä ja yrityksen toimintaympäristöä kokonaisuudessaan (Sarja 1999, 19-22).

Kuvio 1 Tilintarkastuksen intressiryhmät (mukailten Sarja 1999, 18-22)

2.3 Lakisääteisen tilintarkastuksen lainsäädännölliset peruslähtökohdat

2.3.1 Lakisääteinen tilintarkastus

Lakisääteinen tilintarkastus on Horsmanheimon, Kaisanlahden ja Steinerin (2007, 26) mukaan tilintarkastajien toiminnassa se osa-alue, josta säädetään laissa kaikkein tarkimmin. Sen yleistä määritelmää ei suoranaisesti löydy tilintarkastuslaista, mutta laissa kuvaillaan lakisääteiseen tilintarkastukseen kuuluvat toimet, jotka tilintarkastajan tulee suorittaa. TTL 11 §:n mukaan tilintarkastus sisältää yhteisön ja säätiön tilikauden kirjanpidon ja tilinpäätöksen sekä hallinnon tarkastuksen. Lakisääteinen tarkastus voidaan määritellä myös siten, että se koostuu siitä työstä, jonka tilintarkastaja tekee, jotta hän voi antaa tilintarkastuskertomuksen ja laissa säädetty tilintarkastajan muut raportit. Emoyrityksen tilintarkastajan on tarkastettava myös konsernitilinpäätös sekä varmistuttava siitä, että konserniin kuuluvien yritysten tilintarkastajat ovat suorittaneet tilintarkastuksen asianmukaisesti (TTL 12 §).

Kun tilintarkastus on tehty, tilintarkastajan on tehtävä siitä tilinpäätökseen merkintä, jossa viitataan tilintarkastuskertomukseen (TTL 14 §). Tilintarkastajan on annettava kultakin tilikaudelta päivätty ja allekirjoitettu tilintarkastuskertomus. Tilintarkastuskertomuksessa on yksilöitävä sen kohteena oleva tilinpäätös sekä ilmoitettava, mitä tilinpäätössäännöstöä tilinpäätöksen laatimisessa on noudatettu (TTL 15 §). Sen tulee myös sisältää lausunnot siitä 1) antavatko tilinpäätös ja toimintakertomus noudatetun tilinpäätössäännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot yhteisön tai säätiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta ja 2) tiedon siitä, ovatko tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ristiriidattomia (TTL 15 §).

2.3.2 Tilintarkastusvelvollisuudesta osakeyhtiöissä

TTL 4 §:n mukaisesti yhteisössä tai säätiössä on valittava tilintarkastaja ja toimitettava tilintarkastus sen mukaan mitä, tilintarkastuslaissa tai muualla laissa säädetään. Jollei muualla laissa toisin säädetä, tilintarkastaja saadaan kuitenkin jättää valitsematta yhteisöissä, jossa sekä päättyneellä ja sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella on täyttynyt

enintään yksi seuraavista edellytyksistä: 1) taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa, 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa, tai 3) sen palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä (TTL 4 §). TTL 5 §:n mukaan julkisen kaupankäynnin kohteena olevan yhteisön on valittava tilintarkastajaksi KHT-tilintarkastaja tai KHT-yhteisö. Muun, kuin julkisen kaupankäynnin kohteena olevan yhteisön täytyy valita tilintarkastajaksi KHT-tilintarkastaja tai KHT-yhteisö, jos päättyneellä tilikaudella täyttyy vähintään kaksi seuraavista edellytyksistä: 1) taseen loppusumma ylittää 25 000 000 euroa, 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 50 000 000 euroa, tai 3) yhteisön tai säätiön palveluksessa on keskimäärin yli 300 henkilöä.

2.3.3 Tilintarkastajan kelpoisuudesta

TTL 3 §:n mukaan tilintarkastajana voi toimia ainoastaan henkilö, joka ei ole vajaavaltainen, konkurssissa, liiketoimintakiellossa tai jonka toimintakelpoisuutta ei ole muuten rajoitettu. Lisäksi, jotta tilintarkastaja pystyy toimiaan päävastuullisena tilintarkastajana, täytyy hänellä olla kyseisiin tehtäviin oikeuttava KHT-tilintarkastajan tai HTM-tilintarkastajan tutkinto. Kyseisten tutkintojen hyväksymisen edellytykset löytyvät TTL 30 § ja 31 §:stä. Hyväksymisvaatimuksissa edellytetään esimerkiksi määritellyn tasoista koulutustasoa ja kokemusta tilintarkastajana toimimisesta riittävältä ajanjaksolta. Oikeus hyväksyä KHT-tilintarkastajat ja KHT-yhteisöt on Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnalla. Vastaavasti HTM-tilintarkastajat ja HTM-yhteisöt hyväksyy kauppakamarin tilintarkastusvaliokunta (TTL 33 §, 34 §).

2.4 Tilintarkastajan velvollisuudet ja ammattieettiset vaatimukset Suomessa

2.4.1 Hyvä tilintarkastustapa

Tilintarkastajan on TTL 22 §:n velvoittamana noudatettava hyvää tilintarkastustapaa laissa määriteltyjä tehtäviä suorittaessaan. Tällä perusteella velvoittavuus hyvään tilintar-

kastustapaan koskee niin lakisääteisiä, kuin myös tilintarkastajan sopimusperusteisia tehtäviä. TTL ei kuitenkaan sisällä tarkkaa määritelmää hyvälle tilintarkastustavalle. Edelliseen voimassa olleeseen tilintarkastuslakiin liittyvässä hallituksen esityksessä (HE 295/1993) hyvää tilintarkastustapaa kuvaillaan hyvään asianajotapaan ja hyvään kirjanpilotapaan rinnastettavana tapaoikeutena. Hyvän tilintarkastustavan velvoittavuudella tarkoitetaan velvollisuutta toimia tilintarkastustehtävissä huolellisen ammattihenkilön yleisesti noudattaman tilintarkastuskäytännön mukaisesti (HE 295/1993).

Horsmanheimon ym. (2007, 141) mukaan tärkeimpänä syynä hyvän tilintarkastustavan noudattamisen korostamiseen on se, että lainsäädännössä ei voida tukeutua yksityiskohdalliseen normitukseen koko ajan muuttuvassa toiminnassa, jossa ammattitaito syntyy huolellisten ammattilaisten keskuudessa. Voidaan puhua myös lainsäätäjän ja tilintarkastajien välisestä työnjaosta, jossa lainsäätävä määrittelee sen mikä on tilintarkastuksen tavoitteena, ja tilintarkastusammattilaisten tehtävänä on kehittää menetelmät tähän pääsemiseksi. Sisällöltään hyvä tilintarkastustapa sisältää periaatteita joiden mukaan toimia tilintarkastusta suorittaessa, keinoja eli käytännön työmenetelmiä joita huolelliset ammattihenkilöt yleisesti käyttävät ja soveltamiskäytäntöä, jonka he ovat omaksuneet (Horsmanheimo ym. 2007, 141).

Riistaman (1995, 25) mukaan hyvä tilintarkastustavan sisällön määrittelyssä vaikuttavat tilintarkastusta koskeva lainsäädäntö, keskuskauppakamarin hyvää tilintarkastustapaa koskevat säännöt ja ammatillisten järjestöjen, kuten KHT-yhdistyksen ja HTM-yhdistyksen antamat suositukset. Niiden lisäksi hyvän tilintarkastustavan keskeisiksi lähteiksi katsotaan yleisesti alan ammattikirjallisuus, tilintarkastusstandardit, tuomioistuinten ja viranomaisten päätökset ja kannanotot ja havainnot siitä miten huolelliset ammattihenkilöt yleisesti toimivat (Horsmanheimo ym. 2007, 142). TTL 13 § vaatii noudattamaan Euroopan yhteisöissä sovellettaviksi hyväksytyjä kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja. Euroopan Unionissa ei ole vielä hyväksytty yhtään kansainvälistä tilintarkastusstandardia, jonka seurauksena tilintarkastusta koskevan tilintarkastusstandardin noudattamista arvioidaan tällä hetkellä osana hyvää tilintarkastustapaa. Jos kansainvälinen tilintarkastusstandardi hyväksytään tulevaisuudessa, tulee siitä laintasoisen sääntelyn piiriin kuuluvaa myös Suomessa (KHT- yhdistys 2008a, 5).

2.4.2 Ammattieettiset vaatimukset

Tilintarkastajien ammattikunnalle tulee olla luontaista hyväksyä velvollisuudekseen toimia yleisen edun mukaisesti. Yleisen edun mukaisesti toimiessaan, tilintarkastajan tulisi ottaa huomioon tilintarkastajien eettiset ohjeet ja noudattaa niitä (KHT- yhdistys 2008a, 20). KHT- yhdistyksen julkaisemat eettiset ohjeet tilintarkastajille pohjautuvat suoraan kansainvälisen tilintarkastajaliiton (IFAC) eettisiin ohjeisiin. KHT-yhdistyksen julkaisemat tilintarkastajien eettiset ohjeistukset ovat käytännössä täsmällisiä käännöksiä IFAC:in standardeista, ellei Suomen lainsäädäntöpohjalta ole ollut tarvetta tehdä niihin lisäyksiä (KHT- yhdistys, 2008a, 5).

Eettisissä ohjeistuksissa mainittavia tilintarkastajan peruseriaatteina mainitaan rehellisyys, objektiivisuus, ammatillinen pätevyys ja huolellisuus, salassapitovelvollisuus ja ammatillinen käyttäytyminen (KHT- yhdistys, 2008a, 5). TTL 20 § sisältää maininnan siitä, että tilintarkastajan on suoritettava tilintarkastuslaissa tarkoitetut tehtävänsä ammatitaitoisesti, rehellisesti, objektiivisesti ja huolellisesti yleinen etu huomioon ottaen. Salassapitovelvollisuudesta on erillinen velvoite TTL 26 §:ssä. Ammatillisesta käyttäytymisestä ei ole olemassa lakiin sisällytettyä velvoitetta. Sen merkitys tilintarkastukselle tulee kuitenkin huomioon otetuksi myös osana hyvää tilintarkastustapaa.

2.4.2.1 Riippumattomuus

Horsmanheimon ym. (2007, 149) mukaan riippumattomuus on yleisesti tunnustettu salassapitovelvollisuuden ja ammattitaidon ohella yhdeksi tilintarkastuksen kulmakivistä. Tilintarkastajan on oltava riippumaton TTL 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua toimeksiantoa suorittaessaan ja järjestettävä toimintansa riippumattomuuden turvaavalla tavalla (TTL 24 §). Toimeksiannolla tarkoitetaan TTL 1 §:n 1 momentin mukaisesti kirjanpito-velvollisen yhteisön tai säätiön tilintarkastustehtävää tai toimea, joka on muuten laissa tai asetuksissa on säädetty tilintarkastajan tehtäväksi tai jonka perusteella tilintarkastaja antaa kirjallisen lausunnon viranomaisen tai tuomioistuimen käyttöön. Jos edellytykset riippumattomaan toimintaan puuttuvat, tilintarkastajan on kieltäydyttävä vastaanottamasta toimeksiantoa tai luovuttava siitä (TTL 24 §).

Riippumattomuutta voidaan pitää luontaisena tilintarkastukseen kuuluvana piirteenä. Tärkein perustelu riippumattomuuden vaatimuksesta perustuu tilintarkastuksen tarkoitukseen eli informaation luotettavuuden varmistamiseen. Riippumattomuutta voidaan pitää keinona turvata tilintarkastajan kykyä toimia objektiivisesti ja tilintarkastuksen tarkoituksena olevan luotettavan informaation varmistamisena (Horsmanheimo 2007, 150). Riippumattomuus on nykyisen suomalaisen tilintarkastusta koskevan lainsäädännön perusteella oikeudellinen konstruktio ja universaalisti tilintarkastukselle hyväksytty tavoite. Sitä ei ole kuitenkaan määritelty lainsäädännössä tai kirjallisuudessa yksiselitteisesti. Yleisesti on kuitenkin omaksuttu eräänlainen poissulkeva metodi, jonka mukaisesti luetellaan esimerkinomaisesti riippumattomuutta ainakin vaarantavat olosuhteet (Sarja 1999, 79). TTL 25 § sisältää säädökset olosuhteista, joissa tilintarkastaja ei voida ainaakaan pitää riippumattomana toimijana.

Tilintarkastajalta vaadittavan riippumattomuuden käsitteen hahmottamista voidaan helpottaa jakamalla käsite kahteen osaan. Nämä ovat mielen riippumattomuus ja näkyvä riippumattomuus. Tilintarkastusalan standardit ja suositukset -kirjan (KHT- yhdistys, 2008a, 50) mukaan ne ovat kumpikin edellytyksenä tilintarkastajan riippumattomuudelle. Mielen riippumattomuudella tarkoitetaan asennoitumista, joka mahdollistaa johtopäätöksen esittämisen ilman ammatillista harkintaa vaativia vaikutuksia, jolloin henkilö pystyy toimimaan rehellisesti ja sekä säilyttämään objektiivisuuden ja ammatillisen skeptisyyden. Näkyvä riippumattomuus taas merkitsee sellaisten seikkojen ja olosuhteiden välttämistä, jotka ovat niin merkittäviä, että järkevä ja asiaan perehtynyt kolmas osapuoli, joka tuntee kaiken relevantin tiedon, päättelisi tilintarkastusyhteisön tai toimeksiantotiimin jäsenen rehellisyyden, objektiivisuuden tai ammatillisen skeptisyyden vaarantuneen. Sen lisäksi, että tilintarkastaja on tosiasiallisesti riippumaton ja se on hänen tiedossaan, täytyy hänen riippumattomuutensa olla todettavissa myös ulkopuolisten silmin (KHT-yhdistys 2008a, 50).

2.4.2.2 Salassapitovelvollisuus

Tilintarkastajan salassapitovelvollisuuden tarkoituksena on Horsmanheimon ym. (2007, 190) mukaan on turvata tilintarkastuksen luottamuksellisuutta. Sen tarkoituksena on turvata tilintarkastusasiakkaan ja sivullisen toimintaa ulkopuolisilta asiaankuulumattomilta

häiriöiltä, joita tietojen julkisuus tai paljastuminen ulkopuoliselle voisi saada aikaan. Salassapitovelvollisuuden perustana on tilintarkastusasiakkaan salaisuuksien suojeleminen. Niihin kuuluvat tiedot koskevat yleensä asiakkaan liiketoimintaan kuuluvia yritys-, liike- ja ammattisalaisuuksia. Salassapitovelvollisuus ei kuitenkaan rajoitu vain niihin, vaan tilintarkastajan salassa pidettävien tietojen määrää voidaan pitää yleisesti suurena (Horsmanheimo ym. 2007, 196).

Horsmanheimon (2005, 19-20) mukaan rajanveto salassa pidettävän ja muun tiedon välillä on vaikeaa. Salassapitovelvollisuuden edellytyksenä ei ole haitan syntyminen tai sen todennäköisyys, vaan jo olemassa oleva mahdollisuus haitan syntymiseen synnyttää salassapitovelvollisuuden. Tämä puoltaa sitä, että tilintarkastajan pitää olla varovainen ja pidättyväinen tietojen luovuttamisen suhteen, ja salassapitovelvollisuutta on aina arvioitava tilannesidonnaisesti (Horsmanheimo 2005, 19-20). Tilintarkastajan salassapitovelvollisuus alkaa pääsäännön mukaisesti silloin, kun hänet nimetään tai valitaan johonkin tehtävään ja poikkeuksellisesti myös ennen tehtävään nimittämistä, esimerkiksi tilanteissa, jossa järjestetään tarjouskilpailu tilintarkastuksen toteuttamisesta. Salassapitosopimuksen päättymisajankohtaa ei ole käsitelty tarkasti lainsäädännöllisesti tai tilintarkastajien eettisissä ohjeistuksissakaan. Periaatteessa se voidaan nähdä olevan elinikäinen (Horsmanheimo 2005, 18). Tilintarkastajien eettisistä ohjeistuksista (KHT-yhdistys 2008a, 28) löytyy maininta siitä, että salassapitosopimuksen noudattaminen tulee jatkaa myös tilanteissa joissa, tilintarkastajan ja asiakkaan väliset suhteet tai tilintarkastusyhteisön ja sen palveluksessa olevan tilintarkastajan suhteet päättyvät.

Tilintarkastajan ja hänen apulaistensa salassapitovelvollisuudesta löytyy säännös TTL 26 §:ssä. Sen perusteella kielletään tietojen antaminen ulkopuoliselle, jonka tilintarkastaja tai hänen apulaistensa on saanut tietoon tilintarkastustehtävää suorittaessa. TTL 26 §:ssä luetellaan salassapitovelvollisuuden poikkeuksina sellaisten seikkojen ilmaisemisen:

- 1) Josta tilintarkastajan on ilmoitettava tai lausuttava lain nojalla.
- 2) Jonka ilmaisemiseen se, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty, antaa suostumuksensa.
- 3) Jonka viranomainen, tuomioistuin, tässä laissa tarkoitettu valvontaelin tai muu henkilö on lain perusteella oikeutettu saamaan tietoonsa.

4) Joka on tullut yleiseen tietoon.

2.5 Yhteenveto tutkielman teoreettisesta ja lainsäädännöllisestä viitekehystä

Tutkielmassa käytetty teoreettinen ajattelutapa perustuu sidosryhmäteoriaan, johon on yhdistetty agenttiteorian perusajatuksia. Tällöin tilintarkastajan tehtävänä nähdään yritysjohdon toimien valvonta, jonka perusteella se raportoi suurelle joukolle yrityksen tilintarkastuksesta kiinnostuneita sidosryhmiä. Tästä näkökulmasta tilintarkastaja nähdään enemmän koko yhteiskunnan edunvalvojana, eikä pelkästään yrityksen omistajien valvontavälineenä yrityksen johdolle. Lähestymistapaa voidaan perustella myös tilintarkastajalta vaadittavien ammattieettisten vaatimusten kautta, sillä tilintarkastajien ammattikunnalta odotetaan luontaista kykyä hyväksyä velvollisuudekseen toimia yleisen edun mukaisesti. Valvontatehtävää suorittaessaan tilintarkastaja ei siis ole varsinaisesti yhdenkään yksittäisen sidosryhmän edustaja. Tilintarkastajana toimivan valvontatehtävä on kuitenkin samanmuotoinen kaikkia sidosryhmiä kohtaan. Sen tehtävänä on varmistaa yrityksen antaman tilinpäätösinformaation oikeudellisuus ja täyttää samalla tilintarkastukselle lainsäädännöllisesti asetetun tiedon tuottamistarve. Yrityksen sidosryhminä voidaan kaikista laajimmin ajateltuna, nähdä mikä tahansa joukko tai yksilö, joka voi vaikuttaa, tai on vaikuttanut yrityksen mahdollisuuksiin saavuttaa tavoitteensa. Tästä seuraten niitä voidaan pitää myös tilintarkastusta lähellä olevina sidosryhminä, koska tilintarkastuksessa valvonnan keskiössä on tarkastettava yritys ja sen toiminta.

Tutkielmassa keskitytään osakeyhtiömuotoisten pörssinoteerattujen yritysten lakisääteiseen tilintarkastukseen. Tämän johdosta tilintarkastajista puhuttaessa tässä tutkielmassa tarkoitetaan pääsääntöisesti KHT-tutkinnon suorittaneita tilintarkastajia ja niiden taustalla olevia KHT-yhteisöjä. Lakisääteinen tarkastus voidaan määritellä niin, että se koostuu siitä työstä, jonka tilintarkastaja tekee, jotta hän voi antaa tilintarkastuskertomuksen ja laissa säädetyt tilintarkastajan muut raportit tarkastettavasta yrityksestä. Nämä tilintarkastajan antamat raportit ovat myös keskeisessä asemassa tilintarkastajan vahingonkorvausvelvollisuutta arvioitaessa. Näin on, koska yrityksen antamaan tilinpäätökseen ja tilintarkastajan siitä antamaan lausuntoon tutustumisella voi olla vaikutusta siihen, kenelle tilintarkastaja nähdään korvausvelvollisena mahdollisessa vahinkotilanteessa.

Tilintarkastajan tulee TTL 22 §:n mukaan noudattaa hyvää tilintarkastustapaa lakisääteistä tilintarkastustoimeksiantoa suorittaessaan. TTL ei kuitenkaan määrittele tarkasti mitä hyvällä tilintarkastustavalla tarkoitetaan. Se kuitenkin nähdään hyvään asianajo- tai kirjanpito tapaan verrattavissa olevana tapaoikeutena, joka velvoittaa tilintarkastajan toimimaan huolellisen ammattihenkilön yleisesti noudattaman tilintarkastuskäytännön mukaisesti. Hyvän tilintarkastustavan korostamisen lainsäädännössä katsotaan olevan seurausta siitä, ettei lainsäädännössä voida tukeutua yksityiskohtaiseen normitukseen koko ajan muuttuvassa toiminnassa. Lainsäädännön tehtävänä on enemmänkin määrittellä tilintarkastuksen tavoite ja tilintarkastusammattilaisten kehitettävä menetelmiään ja toimintatapojaan niin, että tämä lainsäädännöllinen tavoite kyetään varmistamaan. Hyvän tilintarkastustavan noudattamista varmistavat omalta osaltaan myös Keskuskauppakamarin hyvää tilintarkastustapaa koskevat säännöt ja tilintarkastusalan ammatillisten järjestöjen jäsenilleen antamat, ajan mukana kehittyvät suositukset. TTL 22 § velvoittaa tilintarkastajaa noudattamaan Euroopan yhteisöissä sovellettavaksi hyväksytyjä kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja. Tällaista lainsäädännöllisen aseman omaavaa standardia ei ole kuitenkaan vielä olemassa. Olemassa olevia standardeja arvioidaan suosituksen luontoisina ja sen kautta niillä on merkitystä arvioitaessa hyvän tilintarkastustavan noudattamista.

Olenneisimpina tilintarkastajan ammattikuvaan liittyvinä ammattieettisinä vaatimuksina voidaan pitää riippumattomuutta ja salassapitovelvollisuuden noudattamista. Riippumattomuudella pyritään turvaamaan tilintarkastajan kykyä toimia objektiivisesti ja varmistamaan tilintarkastuksen tarkoituksena olevan luotettavan informaation saaminen. Tilintarkastajan toimenkuvan kannalta on olennaista, että sen lisäksi, että tilintarkastaja tietää itse pystyvänsä toimivaan riippumattomasti toimeksiantoa suorittaessaan, täytyy tilintarkastajan riippumattomuuden näyttyä myös ulospäin sellaisena, ettei asiaan perehtynyt kolmas osapuoli voi nähdä riippumattomuuden vaarantuneen. Salassapitovelvollisuus turvaa tilintarkastuksen luottamuksellisuutta, ja sen tarkoituksena on erityisesti tilintarkastusasiakkaan liiketoimintaan kuuluvien yritys-, liike- ja ammattisalaisuuksien suojeleminen. Salassapitovelvollisuus ei kuitenkaan rajoitu pelkästään niihin, vaan sitä tulee tulkita sen mukaisesti, että pelkästään mahdollisuus haitan syntymiseen muodostaa salassapitovelvollisuuden tilintarkastajalle. Tämän vaatimuksen täyttääkseen tilintarkastajan tulee toimia erityisen varovaisesti.

3 TILINTARKASTAJAN VAHINGONKORVAUSVASTUU

Tutkielman kolmannen pääluvun keskiössä on tilintarkastajan nykymuotoinen vahingonkorvausvastuu Suomessa. Luvussa käydään aluksi läpi yleiset edellytykset vahingonkorvausvastuun muodostumiselle. Sen jälkeen tilintarkastajiin kohdistuvaa vahingonkorvausvastuuta tarkastellaan tilintarkastus- ja vahingonkorvauslakeihin perustuen, sen mukaisesti missä asemassa vahinkoa kärsinyt osapuoli on suhteessa tilintarkastuksen kohteena olevaan yritykseen. Luku sisältää myös kuvauksen vastuiden jakautumisesta tilintarkastajien ja niiden taustalla usein vaikuttavan tilintarkastusyhteisön kesken ja tarkastelun vastuiden jakautumisesta tilintarkastajina toimivien tahojen ja yrityksen johtohenkilöiden välillä. Lopuksi tarkastellaan Suomessa voimassa olevan lainsäädännön mukaisia tilanteita, joissa voidaan nähdä vahingonkorvausvastuun määräytymiseen liittyviä epäkohtia ja käydään läpi tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta jo nykyisellään rajoittavia lainkohtia ja menetelmiä.

3.1 Vahingonkorvausvastuun yleiset edellytykset

3.1.1 Tuottamus

Tilintarkastajan vastuu on tuottamusvastuuta. Tuottamusvastuulla tarkoitetaan yleisesti vaadittavan huolellisuuden laiminlyöntiä ja sitä tulisi arvioida pääsääntöisesti sen mukaan, mitä henkilö teon tai laiminlyönnin hetkellä tietää, tai hänen olisi pitänyt tietää valitsevista olosuhteista ja niistä luonnonlaeista, joiden mukaisesti tapahtumat seuraavat toisiaan (Routamo 2000, 45). TTL 51 §:n mukaisesti tilintarkastaja vastaa vahingosta, jonka on tahallisella tai huolimattomalla toimenpiteellään aiheuttanut yhteisölle tai säätiölle. Sama koskee myös vahinkoa joka tilintarkastuslakia, yhteisöä tai yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia, yhtiöjärjestystä, sääntöjä tai yhtiösopimusta rikkomalla on aiheutettu yhteisön osakkaalle, yhtiömiehelle tai jäsenelle taikka muulle henkilölle. Tuottamusvastuun perusteella tilintarkastaja on vastuullinen korvaamaan yhteisölle ja säätiölle aiheutta-

mansa vahingon. Edellä mainittujen lakien tai säännösten noudattamatta jättäminen, aiheuttaa taas korvausvelvollisuuden yhteisön osakasta, yhtiömiestä tai jäsentä tai muuta henkilöä kohtaan (Riistama 1999, 428).

Savelan (2006, 154) mukaan tilintarkastajan vahingonkorvausvelvollisuuden tapauksessa tuottamuksen vakavuudella ei ole lähtökohtaisesti merkitystä, vaan jo lievä tuottamus riittää vastuun syntymiseen. Tuottamuksen aste on kuitenkin merkityksellinen tilintarkastajan vahingonkorvaustapauksissa sen kautta, että tuottamuksen aste vaikuttaa mahdollisuuden sovitella vahinkoa. Tilintarkastajan teon ollessa tahallinen tai törkeän tuottamuksen tunnusmerkistön täytyessä, menettää myös tilintarkastajan vastuuvakuutusturva usein merkityksensä. Syyllisyysarvostelussa teot jaetaan tahallisiin, tuottamuksellisiin ja tapaturmamaisiin vahingon aiheuttamisiin. Vastaavasti myös tuottamuksen eri asteet erotellaan toisistaan, koska niillä on usein vaikutuksia tapauskohtaisiin oikeusseuraamuksiin. Rajanveto tuottamuksen eri asteiden välillä ei ole kielellisesti kuvattavissa siten, että se kelpaisi ratkaisun perusteeksi kaikissa mahdollisissa tilanteissa. Näin tilanteita arvioidaan aina tapauskohtaisesti niiden erityispiirteet huomioiden. Tuottamuksen rajat eivät kuitenkaan siirry paikasta toiseen eri tilanteissa. Niiden määrittely on kuitenkin erittäin haastavaa (Routamo & Ståhlberg 2000, 59).

Savelan (2006, 154) mukaan tuottamuksen törkeyden arvioinnin perustana on usein merkittävä tekijän, eli tässä tapauksessa tilintarkastajan suhtautuminen vahinkoon. Tapauksessa, jossa toimintaa osoittaa joko lähes tahallista vahingon aiheuttamista, tai ainakin välinpitämätöntä suhtautumista vahinkoon, voidaan useimmiten katsoa kyseessä olevan törkeä tuottamus. Tilintarkastajien tapauksessa on harvemmin samanlaista oman edun tavoittelua, kuin yritysjohtajan tapauksessa voi ilmetä, mutta jos tilintarkastaja tietää johdon käyttävän väärin yhtiön varoja ja suhtautuu siihen hyväksyvästi, voidaan tämä katsoa törkeäksi tuottamukseksi myös tilintarkastajan vastuun kannalta. Toisaalta törkeän tuottamuksen käsillä olo ei kuitenkaan vaadi sitä, että tilintarkastajan on täytynyt tietää jostain virheestä yhtiön asioissa, vaan riittävänä syynä törkeän tuottamuksen täyttymiselle täytyy pitää olennaista laiminlyöntiä asioiden selvittämisessä. Tuottamus voidaan katsoa törkeäksi tai teko myös tahalliseksi, jos tilintarkastaja ei suorita tarkastusta läheskään sillä tarkkuudella ja huolellisuuden tasolla, jota edellä läpikäydyn hyvän tilintarkastustavan perusteella voidaan olettaa noudatettavan (Savela 2006, 154-155).

3.1.2 Syy-yhteyden vaatimus

Korvausvastuun yleisiin edellytyksiin sekä tuottamusvastuussa ja ankarassa vastuussa, kuuluu myös teon tai toiminnan ja vahingon välisen syy yhteyden vaatimus. Korvausvelvollisen vastuulle ei voida lukea sellaisia vahinkoja, jotka ovat aiheutuneet hänen menettelystään riippumattomista syistä. Yleisellä tasolla syy-yhteyttä kuvattaessa sanotaan, että aiheuttaminen merkitsee tapahtumankulkujen muuttamista. Aiheutuminen voi tapahtua myös passiivisesti, kun katsotaan, että taholla olisi ollut velvollisuus ryhtyä toimenpiteeseen ja teosta pidättymisen seurauksena aiheutuu näin toisenlainen asioiden kehityskulku (Hemmo 2006, 109-110). Kaisanlahden ja Timosen mukaan (2006, 15) vahingonkorvausvastuun syntymisen yleisenä edellytyksenä on se, että on täytynyt aiheutua korvauskelpoinen vahinko, joka on ollut ennalta arvattavassa syy-yhteydessä vahingonaiheuttajan toimintaan. Tilintarkastajan korvausvastuun edellytyksenä on aina todettavissa oleva syy-yhteys, jolla tarkoitetaan sitä, että tilintarkastajan toimenpide tai laiminlyönti on vahingon riittävä ja välttämätön edellytys.

Savelan (2006, 173) mukaan vaikuttaa siltä, että tilintarkastajan toimien syy-yhteys aiheutuneeseen vahinkoon voi syntyä vain kahdella tavalla. Ensinnäkin edellytyksenä sille, että vahinkoa kärsinyt voi saada korvauksen tilintarkastuksessa tapahtuneista laiminlyönneistä, on tilintarkastuskertomuksen lukeminen, jos tilintarkastuskertomukseen sisällytetty asianmukainen muistutus olisi poistanut vahingon. Toiseksi oikeus korvaukseen voi syntyä, mikäli tilintarkastaja oikein toimiessaan olisi saanut yhtiön muuttamaan toimintaansa tavalla, joka olisi poistanut vahingon. Kyseisessä tapauksessa oikeutettuja korvaukseen voivat olla myös ne jotka, eivät ole käyneet läpi tilintarkastuskertomusta. Tällöin myös heidän vahinkonsa olisi poistunut mikäli tilintarkastaja olisi toiminut asianmukaisesti.

Teoriassa syy-yhteyden on mahdollista muodostua myös siten, että mikä tilintarkastuskertomuksessa olisi huomautettu puutteista yhtiön toiminnassa, olisivat muut yhtiön velkojat ryhtyneet toimiin esimerkiksi yhtiön hakemiseksi konkurssiin. Tällaisessa tilanteessa voisi huomautuksen puuttuminen aiheuttaa vahinkoa myös myöhemmille velkojille, joskin tällaista voisi olla käytännössä vaikea todistaa (Savela 2006, 174).

3.1.3 Vahingon ennakoitavuus

Hemmon (2005, 135) mukaan vahingonkorvausvastuun syntymisen yleisenä edellytyksenä pidetään myös vahingon ennalta arvattavuutta niin, että korvausvelvollisen vastuu ei käsitä sellaisia vahinkoja joiden aiheutuminen on ollut hänen kannaltaan ennalta arvaamatonta. Vahinkoriskin ennakoitavuus sisältyy myös tuottamus-käsitteen rakenteeseen, josta seuraa se, että vahinkovaaran ennakoimattomuus voi estää tuottamusperusteisen moitteen. Tästä eroavana korvausvastuun ulottuvuutta rajoittava ennakoitavuusperiaate tekee mahdolliseksi sen, että odottamaton seurausvahinko tai määrältään poikkeuksellinen välitön vahinko voi sen perusteella jäädä vastuun ulkopuolelle, vaikka jotkut vahinkoriskeistä olisivatkin ennakoitavia ja täten vastuun perusteet muuten käsillä (Hemmo 2006, 135). Kyseinen vaatimus ennakoitavuudesta rajoittaa täten myös tilintarkastajien vastuuta edellä mainitun kaltaisissa tilanteissa.

Vahingon ennakoitavuus voi perustua aiheuttamissuhteen yleiseen tunnettavuuteen tai vahingonaiheuttajalla olleisiin erikoistietoihin vahingonkärsijän olosuhteista. Näin ollen molemmissa tapauksissa korvausvelvollisen vastuu ei rajoitu hänen tosiasiallisten tietojensa mukaan, vaan vastuu käsittää myös sellaiset vahingot joiden riskistä vahingon aiheuttajan olisi pitänyt olla tietoinen (Hemmo 2006, 176). Nimenomaista vaaran tiedostamista ei siis vaadita ja riittävänä voidaan pitää sitä, että henkilön olisi objektiivisen arvion mukaan pitänyt olla tietoinen vaarasta ja sen suuruusluokasta. On haastavaa antaa yleistä vastausta siihen, mitä kulloinkin on pidettävä ennalta-arvattavissa ja tämä onkin aina ratkaistava tapauskohtaisesti (Savela 2006, 281-282). Vahingon aiheutumiseen liittyvien yksityiskohtien ei tarvitse olla ennakoitavissa, vaan riittävänä voidaan pitää sitä, että vahingon tyyppi ja suuruusluokka on objektiivisen käsityksen mukaan pystytty ennakoimaan. Vastuun torjumiseen ei täten riitä siihen vetoaminen, että vahinkoon johtanut tapahtumaketju ei ole ollut tavanomainen (Hemmo 2005, 136).

3.2 Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun erityiset edellytykset

Tilintarkastuslain mukaisen vahingonkorvausvelvollisuuden syntymisen edellytyksenä on se, että vahinko on sattunut TTL 1.1 §:n mukaisissa tehtävissä. Näihin kuuluvat kirjanpito-laissa säädetyt yhteisöjen ja säätiöiden tilintarkastukset ja toimet, jotka muualla

laissa tai asetuksessa säädetään tilintarkastajan tehtäväksi, tai jonka perusteella tilintarkastaja antaa kirjallisen lausunnon viranomaisen tai tuomioistuimen käyttöön. Kaisanlahden ja Timosen (2006, 129) mukaan tilintarkastuslain mukaisen korvausvastuun edellytyksien täyttymiseen vaaditaan kolmen yhtäaikaisen edellytyksen täyttymistä: 1) tilintarkastusyhteisö tai henkilö on valittu tilintarkastajan tehtävään 2) vahinko aiheutuu teosta tai laiminlyönnistä, joka on tapahtunut sen tai hänen suorittaessa tilintarkastustehtäväänsä tai muuta tilintarkastajalle lain nojalla kuuluvaa tehtävää ja 3) vahinkoa aiheuttavan teon tai laiminlyönnin pitää olla tyypillinen nimenomaan tilintarkastustoiminnassa, eli toisin sanoen osa tilintarkastusta tai tilintarkastajan lakisääteistä tehtävää. Horsmanheimo ja Steiner (2008, 475) mainitsevat vielä neljäntenä tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuseen keskeisesti vaikuttavana seikkana sen, onko tilintarkastaja olennaisen virheen tai puutteen havaitessaan raportoinut siitä asianmukaisesti.

3.3 Vahingonkorvausvastuun perustana olevat lait

Tässä luvussa tarkastellaan tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta erityisesti niihin lainsäädöllisiin vastuisiin perustuen, joista tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun kokonaisuus muodostuu. Lainsäädännön perustana toimii nykyään 1.7.2007 voimaan tullut tilintarkastuslaki (13.4.2007/459). Vaikka tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta säädellessään tilintarkastusta varten säädetyillä erityislailla, ei sitä voida pitää ainoana lähteenä vahingonkorvausvastuun määräytymiselle. Delikaattivastuuseen perustuvana yleislakina tilintarkastajan vastuuta säätelee myös vahingonkorvauslaki (31.5.1974/412). Erityislakina tilintarkastuslain mahdollinen erityissäännös kuitenkin syrjäyttää vahingonkorvauslakiin kuuluvan yleisen säännöksen. Myös erityissäännöstä sovellettaessa on kuitenkin otettava huomioon vahingonkorvauslaista ilmenevät yleiset korvausoikeudelliset periaatteet (Kaisanlahti & Timonen 2006, 16). Näin ollen tutkielman vahingonkorvausvastuuta käsittelevä kappale pohjautuu pääsääntöisesti tilintarkastus- ja vahingonkorvauslakeihin. Tutkielman ulkopuolelle on rajattu muut kuin lakisääteiseen tilintarkastukseen liittyvät kysymykset. Tästä johtuen tilintarkastajan vapaaehtoisin tehtäviin kuuluvat sopimusperijaiset vastuut jäävät käsittelyalueen ulkopuolelle.

3.3.1 Vahingonkorvausvastuu tilintarkastuslain mukaisesti

Tällä hetkellä voimassa oleva tilintarkastuslaki tuli lainvoimaiseksi 1.7.2007 ja sitä tulee soveltaa, jollei muualla laissa toisin säädetä. Samalla se kumosi vuonna 1995 voimaan tulleen Suomen ensimmäisen tilintarkastuslain (TTL 56 §). TTL 51.1 § määrittelee vahingonkorvausvastuun seuraavasti: ”Tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka hän on 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua tehtävää suorittaessaan aiheuttanut tahallisesti tai huolimattomuudesta yhteisölle tai säätiölle”. Sama koskee vahinkoa, joka tätä lakia, yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia taikka yhtiöjärjestystä, sääntöjä tai yhtiösopimusta rikkomalla on aiheutettu yhteisön osakkaalle, yhtiömiehelle tai jäsenelle taikka muulle henkilölle (TTL 51.2 §). Tilintarkastaja vastaa myös vahingosta, jonka hänen apulaisensa tahallisesti tai huolimattomuudesta on aiheuttanut. Jos tilintarkastajana on tilintarkastusyhteisö, vastaavat vahingosta yhteisö sekä se, jolla on päävastuu tilintarkastuksen toimittamisesta. Vahingonkorvauksen sovittelusta sekä korvausvastuun jakaantumisesta kahden tai useamman korvausvelvollisen kesken on voimassa, mitä vahingonkorvauslain 2 ja 6 luvussa säädetään (TTL 51.3 §).

3.3.1.1 Vahingonkorvausvelvollisuus yhteisöä kohtaan

TTL 51.1 §:n ensimmäisen virkkeen sanamuoto rajaa säännöksessä tarkoitettun tilintarkastajan vastuun yksinomaan sitä yhteisöä ja säätiötä kohtaan joka on nimenomaisena kohteena tilintarkastuksessa. Ensimmäisellä virkkeellä ei siten viitata tehtävän tilintarkastajalle antaneeseen yhteisöön ja säätiöön, vaikka yleensä kyseinen taho on sama, kuin tarkastustehtävän kohteena yhteisö tai säätiö. Lakisääteisen tilintarkastuksen tapauksessa toimeksiannon tilintarkastajalle antanut taho on aina myös tarkastuksen kohde (Horsmanheimo ym. 2007, 334–335). TTL 51.1 §:n nojalla tulee korvattavaksi vain sellainen vahinko joka on tapahtunut suorittaessa TTL 1.1 §:ssä säädettyä tehtävää eli kirjanpitolain (1336/1997) mukaista yhteisön tai säätiön tilintarkastusta. Korvausvastuun muodostumisen edellytykseksi tarkastettavana olevaa yhteisöä tai säätiötä kohtaan vaaditaan aiemmin mainittujen seikkojen lisäksi se, että vahinkoa aiheuttaneen teon tai laiminlyönnin pitää olla tyypillinen nimenomaan tilintarkastajan toiminnassa (Horsmanheimo ym. 2007, 335).

3.3.1.2 Vahingonkorvausvelvollisuus kolmansia osapuolia kohtaan

Horsmanheimon ja Steinerin tulkinnan mukaan (2008, 337-338) TTL 51.1 §:n toinen virke laajentaa kyseisessä momentissa tarkoitettujen tilintarkastajien vastuun myös muita tahoja, kuin toimeksiannon kohteena olevaa yhteisöä tai säätiötä kohtaan. Nimenomaisessa virkkeessä mainittuihin muihin henkilöihin kuuluvat esimerkiksi yhteisön tai säätiön tavarantoimittajat ja luotonantajat. Niin yhteisön tai säätiön yhtiömiehet, osakkaat ja jäsenet ovat ennen vahinkoa itse tehneet päätökseen liittymisestä vahinkoa kärsineeseen yhteisöön tai säätiöön. Vastaava tilanne koskee myös yhteisön tai säätiön tavarantoimittajia ja luotonantajia, jotka ovat päättäneet alkaa liikesuhteeseen yhteisön tai säätiön kanssa. Sellaisen kolmannen osapuolen, joka ei ole vastaavanlaisessa suhteessa, on kuitenkin mahdollista vedota korvauksen saamiseksi vahingonkorvauslakiin (Horsmanheimo ym. 2007, 338).

Kyseisten tahojen ohella TTL 51.1 §:n toinen virke rinnastaa tarkastettavan kohteen yhtiömiehet, osakkaat ja jäsenet myös täysin ulkopuolisiin henkilöihin, jotka eivät ole välttämättä ennen vahinkotapahtumaa olleet missään tekemisissä asianomaisen yhteisön kanssa (Horsmanheimo ym. 2007, 337). Lain sanamuoto ei tee kyseiselle erolle merkitystä. Kuitenkin, jotta kolmas osapuoli voisi perustaa vahinkokanteensa siihen, täytyy vahinkoa olla syntynyt juuri niistä puutteista, jotka liittyvät TTL 1.1 §:ssä tarkoitettujen suorittamiseen. Tällöin kolmannen osapuolen täytyy olla sellaisessa suhteessa tarkastuksen kohteena olevaan yhteisöön tai säätiöön, että sen taloudellinen päätöksenteko perustuu ainakin osittain tilintarkastuskertomukseen tai tilintarkastajana toimivan tahon julkaisemaan muuhun informaatioon.

3.3.2 Vahingonkorvauslain vaikutuksia tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuseen

Delikaattivastuun sääntelyssä toimii siihen kohdistuvana yleislakina vahingonkorvauslaki (412/1974). Tämä laki ei kuitenkaan koske ellei siinä, tai muussa laissa toisin sanota sopimukseen perustuvaa tai muussa laissa säädettyä korvausvastuuta (VahL 1:1 §). Vahingonkorvauslain perusteluissa kuitenkin korostetaan, ettei vahingonkorvauslaki ole suppea-alainen poikkeuslaki, vaan sopimussuhteesta riippumaton vahingonkorvausta ja

sääntelevät perusnormit sisältävä ja vähitellen täydentyvä yleinen laki, jonka säännökset täydentävät sopimussuhteissa noudatettavia vahingonkorvaussääntöjä erityislainsäädännön korvausnormeja (Horsmanheimo ym. 2007, 396; HE 187/1973).

Delikaattivastuussa oman ryhmänsä muodostavat erityislakien säätelemät vahinkotilanteet, joihin kuuluu myös TTL 51 §:n mukainen vahingonkorvausvastuu. VahL 1:1 §:n mukaisesti vahingon korvaamiseen on sovellettava kyseisen lain säännöksiä. Vahingonkorvauslain rooli sopimusperusteista tai erityislakiin perustuvaa vastuuta täydentävä säännöstönä ei ole kuitenkaan ongelmaton. Sen soveltamisen arviointi on tehtävä aina säännöskohtaisesti lähtien siitä, onko kyseessä olevalla erityissäännöksellä tarkoitus korvata vahingonkorvauslaki kokonaan, vai onko sille tarkoitus jättää täydentävä asema (Hemmo 2001, 471). Sopimusvastuun osalta korkein oikeus on antanut vahingonkorvauslaille merkitystä esimerkiksi kohtuusperusteisessa sovittelussa. Vahingonkorvauslaissa olevat sovittelusäännökset kuvaavat vahingonkorvausoikeuden yleisiä oppeja, joista sopimussuhteissa vallitsevat periaatteet eivät juuri poikkea. Vastaavanlainen tilanne tulee kyseeseen myös erityislain mukaisen delikaattivastuun tapauksessa, koska kohtuusperusteinen sovittelu on myös siellä voimassa yleisenä korvausoikeudellisena periaatteena. Näin ollen vahingonkorvauslain täydentävä tehtävä sopimusvastuun tai erityislainmukaiseen mukaiseen delikaatti ei ole kovin merkityksellinen (Hemmo 2001, 471).

Yleensä pidetään sallittuna sitä, että vahingonkärsijä voi tukeutua vahingonkorvauslakiin erityislain sijasta. Perusteita tälle löytyy erityisesti silloin, kun erityislaki on tarkoitettu tehostamaan vahingonkärsijän suojaa esimerkiksi säätämällä vahingonkorvauslakia ankarammasta vastuusta. Jos kyseessä oleva erityislaki johtaa jossain suhteessa, esimerkiksi lyhemmän vanhentumisajan johdosta vahingonkorvauslakia heikompaan suojaan, ei korvausvaatimuksen esittämistä vahingonkorvauslakiin perustuen ole syytä estää (Hemmo 1998, 330). Korkein oikeus on tukeutunut yleisiin vahingonkorvausoikeudelliseen periaatteisiin ja katsonut, että yritysjohdon jäsenelle syntyy vastuu varallisuusvahingosta osakasta tai muuta sivullista kohtaan silloin, kun vahinko on aiheutettu rikollisella teolla. Tilintarkastajan vastuu tulee tulkittavaksi samoin kuin vastuukäytäntö yritysjohdon osalta. Tästä aiheutuen rikollisella teolla aiheutettu vahingonkorvauslakiin perustuva vastuu ei väisty, vaikka esimerkiksi osakeyhtiöoikeudellinen kanneaika olisikin päättynyt (Horsmanheimo ym. 2007, 397- 398).

Vahingonkorvauslakiin perustuvan korvausvaatimuksen osalta korvauksen saaminen tilintarkastajalta puhtaasta varallisuusvahingosta voi kuitenkin vaikeutua. VahL 5:1 § asettaa edellytykseksi varallisuusvahingon korvaamiselle sen, että on olemassa erittäin painavia syitä tai vahinko on aiheutettu teolla, joka on rangaistava (Horsmanheimo ym. 2007, 397- 398). Erittäin painavan syyn määrittelyssä, itse termistä ei ole apua määrittelyssä sitä konkreettisesti tulkintatilanteessa, mutta tällaisena syynä oikeuskäytännössä on pidetty esimerkiksi hyvän liiketavan tietoisista rikkomista. Tilintarkastuksen kohdalla hyvän tilintarkastustavan rikkomisen perustaisi siten tilintarkastajalle VahL 5:1 §:n mukaisesti korvausvelvollisuuden puhtaasta varallisuusvahingosta, jos rikkomisen on ollut tahallista, eikä erityisistä vastasyistä muuta johdu. Kynnys korvauksen saamiseen tämän perusteella on kuitenkin TTL 51 §:n mukaisesti korkealla, sillä sen kautta korvausvastuun aiheuttaa jo lieväkin tuottamus (Horsmanheimo ym. 2007, 397- 398).

Perusedellytyksenä tilintarkastajan vahingonkorvausvastuulle on se, että on täytynyt tapahtua korvauskelpoinen vahinko, joka on ollut ennalta-arvattavassa syy-yhteydessä vahingonaiheuttajan toimintaan. Lisäksi on täytynyt olla jokin oikeusperuste, jonka vuoksi vahinko kuuluu jonkin toisen, kuin vahingonkärsijän vastattavaksi. Tällainen oikeusperuste on pääsääntöisesti tuottamus- tai ankaran vastuun synnyttävä tosiseikasto (Horsmanheimo ym. 2007, 329). Vahinkona voidaan pitää ulkoisen seikan aiheuttamaa odotamatonta muutosta, jota on pidettävä vahingonkärsijän kannalta epäedullisena. Määrittely ei kuitenkaan ole helposti sovellettavissa, kaikkiin vahinkotilanteisiin, koska sen määrittelemisen onko lopputulos ollut oletettua huonompi vahingonkärsijän kannalta, on osin subjektiivista. Oletuksen mukaiset tapahtumakulut ovat aina hypoteeseja, jotka mahdollistavat tilanteiden ajattelemisen monilta näkökannoilta (Routamo 2000, 31).

Lainsäädännöllisesti tilintarkastajan vastuu on samankaltaista kuin yhteisön tai säätiön toimielimillä, joiden täytyy myös korvata tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttamansa vahinko (OYL 22 §). Suurin ero käytännön vastuiden jakautumisessa yhtiöoikeudellisen johtoon kuuluvan henkilön ja tilintarkastajan välillä muodostuu siitä, että tilintarkastaja ei hoida yhtiön asioita, vaan valvoo yhtiöoikeudellisen johdon toimintaa. Tämän takia syy-yhteys tilintarkastajan toiminnan ja vahingon välillä määräytyy eri tavalla, kuin yhtiön johtohenkilöiden korvausvastuuta arvioitaessa. Tilintarkastajan tuottamus, kun ilmenee tahallisuutena tai huolimattomuutena valvontatehtävässä ja hän on korvausvelvollinen vahingosta, joka johtuu moitittavalla tavalla suoritettua valvonnasta (Toivainen 1994, 1037).

3.4 Vahingonkorvausvastuun jakautumisesta

3.4.1 Vastuu päävastuullisen tilintarkastajan ja tilintarkastusyhteisön välillä

TTL 51.2 §:n mukaan tilanteessa jossa tilintarkastajana on tilintarkastusyhteisö, vastaavat vahingosta yhteisö sekä se, jolla on päävastuu tilintarkastuksen toimittamisesta. Horsmanheimo ja Steiner (2008, 485) toteavat, että säännöksellä on merkitystä vain niissä tilanteissa, joissa tilintarkastajaksi on valittu tilintarkastusyhteisö. TTL 8 §:n mukaisesti, jos tilintarkastajaksi on valittu tilintarkastusyhteisö, on tämän ilmoitettava tilintarkastettavalle yhteisölle tai säätiölle, kenellä tilintarkastusyhteisössä työskentelevällä tilintarkastajalla on päävastuu tilintarkastuksen toimittamisesta. Päävastuullisella tilintarkastajalla on oltava vähintään sama kelpoisuus kuin tilintarkastusyhteisöllä. Päävastuullisella tilintarkastajalla tarkoitetaan henkilöä, joka allekirjoittaa KHT- tai HTM-yhteisön puolesta tilintarkastuskertomuksen ja käytännössä edustaa yhteisöä kyseessä olevan tilintarkastustoimeksiannon hoitamisessa (Horsmanheimo & Steiner 2008, 485).

Päävastuulliseksi tilintarkastajaksi on mahdollista nimetä vain sellainen KHT- tai HTM-tilintarkastaja, joka työskentelee toimeksiantoa suorittavassa tilintarkastusyhteisössä. Kuitenkin kynnys työskentelyä koskevan edellytyksen täyttymiselle on asetettu tarkoituksella suhteellisen alas (Horsmanheimo ym. 2007, 347). Uuden tilintarkastuslain perustelujen (HE 194/2006, 35) mukaan edellytyksenä ei aina ole varsinainen työsuhde tilintarkastusyhteisöön tai sen osakkaana toimiminen. Sopimussuhteen on kuitenkin oltava niin tiivis, että taustalla oleva tilintarkastusyhteisö vastaa osaltaan tilintarkastajan ammattitaidon ylläpitämisestä, laadunvarmistuksesta ja riskienhallinnasta hyvän tilintarkastustavan mukaisesti.

Horsmanheimon ja Steinerin (2008, 485) mukaan käytännössä KHT-yhteisö ja sen tarkastuskohteeseen nimeämä vastuullinen tilintarkastaja haastetaan yleensä molemmat vastaajiksi oikeuteen, jos oikeudenkäyntiin päädytään. Teoreettisesti on mahdollista, että myös huolellisesti toiminut KHT-tilintarkastaja voisi joutua omasta tuottamuksestaan huolimatta korvaamaan KHT-yhteisön huolimattomuudella aiheuttaman vahingon, jos tällainen pääsisi syntymään KHT-yhteisön tuottamuksesta. Käytännössä tilanne on kuitenkin päinvastainen, koska päävastuullinen KHT-tilintarkastaja hoitaa käytännön tilintarkastuksen. Näin ollen KHT-yhteisö voi joutua korvausvelvolliseksi päävastuullisen

KHT-tilintarkastajan tuottamuksellaan aiheuttamasta vahingosta (Hosmanheimo & Steiner 2008, 485).

3.4.2 Päävastuullisen tilintarkastajan vastuu apulaisen työstä

TTL 51.1 §:n kolmannen virkkeen mukaan tilintarkastaja vastaa myös vahingosta, jonka hänen apulaisensa on tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttanut. Hosmanheimon ja Steinerin (2008, 485) mukaan tilintarkastajan vastuu apulaisensa vahinkoa aiheuttaneesta teosta tai laiminlyönnistä on ankaraa vastuuta. Tällä tarkoitetaan sitä, että vastuu syntyy vaikka tilintarkastaja ei olisi itse toiminut huolimattomasti. Tilintarkastajan vastaa apulaisesta siten, että se on hänen omasta tuottamuksestaan riippumatonta. Korvausvelvollisuuden merkitystä on kuitenkin sillä, onko apulainen menetellyt tuottamuksellisesti. Tilanteissa jossa tuottamusta ei pystytä osoittamaan, ei tilintarkastaja vastaa hänen apulaisensa aiheuttamasta vahingosta yhteisölle, säätiölle tai kolmannelle osapuolelle (Hosmanheimo & Steiner 2008, 485).

3.4.3 Vastuiden jakautuminen osakeyhtiön johtohenkilöiden ja tilintarkastajien kesken

Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun kannalta yksi keskeisimmistä lähtökohdista on vahingonkorvausvastuun jakautuminen tilintarkastajina toimivien tahojen ja yritysjohdon välillä. OYL 22.5 § ja TTL 51.3 § viittaavat molemmat vahingonkorvauslain kuudenteen lukuun, joka käsittelee vahingonkorvausvelvollisuuden jakautumista useamman korvausvelvollisen kesken. Pääsääntöisesti näissä tilanteissa vastuun jakautuminen vahingonaiheuttajien tai korvausvelvollisten kesken määräytyy siten, että vastuu on solidaarista. Tällä tarkoitetaan sitä, että korvausvelvolliset vastaavat yhteisvastuullisesti aiheutuneesta vahingosta (VahL 6:2 §). Tällöin useamman tahon ollessa vastuussa vahingosta, on jokainen heistä vastuullinen koko vahingosta vahinkoa kärsineelle osapuolelle (Kaisanlahti & Timonen 2006, 69).

Vahingonkärsijä voi solidaarisen vastuun tapauksessa pääsääntöisesti vaatia valitsemaltaan tai valitsemiltaan korvausvelvollisilta korvauksen täyttä määrää. Blumme (2005, 10)

katsoo tämän aiheuttavan sen, että vahingon kärsineelle taholle tulee mahdolliseksi kohdistaa vaatimuksensa vain sille vastuulliselle, kenellä uskoo olevan paras mahdollisuus korvauksen maksamiseen. Tämä voidaan nähdä osin ongelmallisena tilintarkastajana toimivan tahon kannalta ajateltuna. Ammattimaisilla tilintarkastajilla usein käytössä olevat vastuuvakuutukset, voivat houkutella hakemaan korvausta vain tilintarkastajalta (Andersson 2010, 61-62).

Solidaarinen vastuu ei kuitenkaan esiinny aina poikkeuksettomana ja monissa tilanteissa on ajateltavissa, että vaikka korvauseruste on useiden vastuussa olevien osalta sama, yhden tai useamman korvausvelvollisen kohdalla voi esiintyä vastuun alentamismääräyksiä. Tällöin tietty vahingonaiheuttaja ei ole vastuussa koko vahingosta, vaan pelkästään hänelle tuomittuun alempaan korvausmäärään saakka (Routamo ym. 2006, 256-257). Vahingonkorvauslaissa periaate ilmenee 6:2 §:n mukaisesti siten, että se jota ei ole tuomittu maksamaan täyttä korvausta, maksaa vain hänelle tuomitusta määrästä.

Tyypillisesti tilintarkastaja aiheuttaa vahinkoa siten, että toimesta on samalla vastuussa jokin muu taho. Näitä tahoja voivat olla esimerkiksi tarkastettavan yrityksen hallituksen jäsenet tai toimitusjohtaja. Tilintarkastajalla on kuitenkin mahdollisuus aiheuttaa vahinkoa myös pelkästään omalla toiminnallaan, esimerkiksi rikkomalla salassapitovelvollisuutta tai sitä kautta, että tilintarkastajalta edellytetään yritysjohtoa suurempaa osaamista muuan muassa taloushallintoon tai kirjanpitoon liittyen (Savela 2006, 172). Tilintarkastajan vastuun ollessa yhteisvastuullista johdon kanssa, vastaa tilintarkastaja aiheuttamastaan vahingosta kuitenkin täysimääräisesti, vaikka tilintarkastajan tuottamus olisi ollut vähäinen verrattuna hallituksen tuottamukseen. Vastuussa tilintarkastaja on kuitenkin vain siltä osin, kuin hänen laiminlyöntinsä on ollut osallisena vahingon aiheutumiseen tai kasvamiseen. Tilintarkastajan tehdessä väärinkäytöksen yhteistyössä varsinaisen tekijän kanssa, vastaa hän koko vahingosta myös siltä osin, jonka johdosta vahinko olisi tapahtunut ilman tilintarkastajan myötävaikutusta (Savela 2006, 172).

3.5 Nykyisen vahingonkorvausvastuun jakautumisen mahdollisia epäkohtia

3.5.1 Korvausvastuuta koskevan kanneoikeuden vanhentuminen

Merkittävänä tekijänä korvausvastuun muodostumiselle voidaan pitää myös sitä, että vahingonkärsijä on ilmoittanut vahingonaiheuttajalle korvausvelvollisuuteen perustuvat vaatimuksensa määräajassa. Tilintarkastuslakiin perustuvassa tilintarkastajan vahingonkorvausvastuussa kanneoikeuden vanhentuminen määräytyy tilintarkastuskohdetta koskevan lainsäädännön mukaan (Horsmanheimo ym. 2007, 412). Osakeyhtiön kanneoikeuden vanhentuminen määräytyy OYL vahingonkorvausta koskevan 22 luvun 8 §:n 2 kohdan mukaisesti. Sen perusteella tai tilintarkastuslain 51 §:n nojalla ajettava muuhun kuin rangaistavaan tekoon perustuva kanne, on nostettava tilintarkastajaa vastaan viiden vuoden kuluessa siitä, kun kanteen perustana oleva tilintarkastuskertomus, lausunto tai todistus esitettiin. Tilintarkastaja ottaa tyypillisesti kantaa yrityksen tilinpäätökseen, vasta sen tilikauden päättymisen jälkeen, jonka aikana kannetta koskeva päätös tehtiin tai toimenpiteeseen ryhdyttiin (Kaisanlahti & Timonen 2006, 96). Vanhentumisaika kanneoikeuden nostamiselle osakeyhtiön hallituksen tai hallintoneuvoston jäsentä, sekä toimitusjohtajaa vastaan on myös viiden vuoden mittainen, mutta se alkaa kulua sen tilikauden päättymisestä, jonka aikana kannetta koskeva päätös tehtiin tai toimenpiteeseen ryhdyttiin (OYL 22: 8§ 1). Näin ollen kanneoikeus tilintarkastaja toiminutta tahoa vastaan on käytännössä pidempi.

3.5.2 Vastuiden rajoittaminen yhtiömääräyksellä

Tilintarkastajan vastuuta arvioitaessa saattaa merkitykselliseksi tulla OYL 22:9.1 §:n 1 kohta, joka sallii yritysjohdon vastuun rajoittamisen lievän tai tavallisen tuottamuksen osalta silloin, kun asialle saadaan kaikkien osakkaiden suostumus. Tällöin yritysjohdo vastaisi vain törkeästä ja tahallisesta tuottamuksestaan. Tilintarkastajien suorittaessa lakisääteistä tehtäväänsä heidän viakseen katsotaan kuitenkin myös lievä tuottamus. Tästä yhtälöstä on mahdollista aiheutua tilanne, jossa koko vahingon määrästä yhtiölle vastaisi

tilintarkastaja, vaikka vahinkoa olisi tilintarkastajan ohella aiheuttanut esimerkiksi hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja. Tällaisessa tilanteessa olisi kuitenkin vahvoja perusteita vastuun kohtuullistamiseen, vedoten yritysjohton lievästä tai tavallisesta tuottamusvastuusta vapauttavaan yhtiöjärjestysmääräykseen, jolla vahingonkärsijä on itse vapauttanut vastuusta osan potentiaalisista korvausvelvollisista (Kaisanlahti & Timonen 2006, 91-92). Savela (2003, 18) on asiasta samaa mieltä ja viittaa velan vanhentumisesta annetun lain esitöihin (HE 187/2002, 72). Niiden mukaan sellaista sopimusehtoa ei voida tehdä pätevästi etukäteen, jossa velkojalle annettaisiin oikeus vapauttaa yksi velallinen vastuusta samalla, kun kanssavelalliset jäisivät täyteen vastuuseen. Tämän johdosta velan vanhentumisesta annetun lain 19 §:n 2 momentin säännöksen voidaan katsoa rajoittavan tilintarkastajan vastuuta tilanteessa, jossa yritysjohton vastuuta on rajoitettu yhtiömääräyksellä. Tämän johdosta Savela (2008, 18) katsookin seuraavasti:

Yhden yhteisvastuullisen vapauttaminen vaikuttanee muiden yhteisvastuullisten vastuuseen. Tällöin vastuun nimittäin katsottaneen muuttuvan vastuuseen jäävien osalta pääluvun mukaiseksi lopullisten regressisuhteiden mukaan määrätynä. Tyypillisesti jos johto ja omistajat ovat tekijöitä ja tilintarkastaja vain laiminlyönyt raportoida asiasta, tilintarkastajille tulisi täysi regressi tekijöitä kohtaan, jolloin vastuun jakautuminen johtaisi tilintarkastajien vapauttamiseen vastuusta. Täten en pitäisi huolta siitä, että uuden OYL:n myötä johto vapautuisi vastuusta, mutta tilintarkastaja jäisi vastuuseen toimesta.

Periaatteessa edellä mainitun kaltainen määräys vastuun rajoittamisesta on mahdollista toteuttaa tilintarkastajien osalta OYL 22:9.2 §:n kaikkien osakkeenomistajien suostumuksella ja yhtiöjärjestykseen otettavalla määräyksellä. Käytännössä kyseisen säännöksen aikaansaama suoja tilintarkastajana toimivan kannalta, on kuitenkin vain teoreettisena pidettävä. Savelan (2003, 16) tulkinnan mukaan, vaikka koko osakekunta hyväksyisi edellä mainitun kaltaisen säännöksen yhtiöjärjestykseen, ei se kuitenkaan olisi tehokas tilintarkastajan kannalta. OYL 22:9.1 §:n 1 kohta kieltää rajoittamasta yhtiön oikeutta vahingonkorvaukseen, jos vahinko on aiheutettu rikkomalla säännöksiä, joista ei voida poiketa yhtiöjärjestyksen määräyksellä. Savela (2003, 16) katsoo, että TTL 22 §:n mukainen hyvän tilintarkastustavan noudattamisvelvollisuus on nähtävästi sellainen säännös, josta ei yh-

tiöjärjestyksen määräyksenkään kautta voida poiketa. Näin vastuiden rajoittamista yhtiömääräyksellä voidaan pitää tehokkaana vain yrityksen johtohenkilöiden osalta. Kaisanlahti ja Timonen (2006, 136) esittävätkin suosituksessaan, että tilintarkastuslain tulisi mahdollistaa vastuun sovittelu ja poistaminen tilanteessa, missä vahingon katsotaan osittain tai ensisijaisesti aiheutuneen sellaisten henkilöiden toimesta, joiden vastuu on poistettu tai vastuuta on rajoitettu OYL 22 luvun 9 §:n 2 momentin nojalla.

3.6 Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta rajoittavia tekijöitä

3.6.1 Vahingonkorvausvastuun sovittelu

Routamon ym (2006, 370–371) mukaan yleisesti Suomen vahingonkorvausoikeudessa korvauksen laskemisen perusteena pidetään täyden korvauksen periaatetta. Tällä tarkoitetaan sitä, että vahinkoa kärsinyt osapuoli saatetaan siihen taloudelliseen asemaan, jossa hän olisi ollut, jollei vahinkoa ei olisi sattunut lainkaan (Horsmanheimo & Steiner 2002, 374). Kyseinen periaate on ollut lähtökohtana esimerkiksi Suomen VahL:n kohdalla. Poikkeuksena kyseiseen periaatteeseen TTL 51.3§:n mukaan vastuuta voidaan kuitenkin sovittella sen mukaisesti mitä VahL 2 ja 6 luvussa säädetään. VahL 2 luvun 1§:n 2 momentti sisältää korvaukseen sovitteluun liittyvä yleissäännökset, jonka mukaisesti vahingonkorvausta voidaan sovittella, jos korvausvelvollisuus harkitaan kohtuuttoman rasakaaksi ottaen huomioon vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusolot ja muut olosuhteet. Jos vahinko on aiheutettu tahallisesti, on kuitenkin täysi korvaus tuomittava, jollei erityisistä syistä tule harkita korvauksen kohtuullistamista.

VahL 6 luvun 1§:n mukaan, jos vahingon kärsineen puolelta on myötävaikutettu vahinkoon tai jos muu vahingon aiheuttaneeseen tekoon kuulumaton seikka on ollut osasyynä vahinkoon, voidaan vahingonkorvausta kohtuuden mukaan sovittella. Sovittelu on siis näin ollen mahdollista tilanteissa, jossa vahinkoa kärsinyt osapuoli tai jokin muu seikka on myötävaikuttanut vahinkoon, mutta sovitteluun voidaan päätyä myös aiemmin mainittujen osapuolten taloudellisten seikkojen huomioon ottamisen perusteella. Vaatimuksena ei näin ollen ole kummankin sovitteluperusteen täytyminen, vaan kumpikin lainkohta voi asettaa perusteet vahingonkorvauksen sovittelulle itsessään.

Kaisanlahden ja Timosen (2006, 87-88) mukaan vahinkoa kärsineen osapuolen näkökulmasta sovittelumahdollisuus tekee sellaisen tilanteen mahdolliseksi, jossa vahinkoa kärsinyt osapuoli ei pääse siihen varallisuusasemaan, joka hänellä olisi ollut ilman vahingon aiheutumista. TTL 51.3 §:n sisältämä viittaus VahL:n sovittelusäännöksiin rajaa siis vahinkoa kärsineen osapuolen saaman vahingonkorvauksen, joko kärsittyyn vahinkomäärään, tai tätä alempaan sovittelun kautta tulleeseen korvaukseen. Savelan (2006, 304) mukaan täysi korvausmäärä toimii vahingonkorvauksen ylärajana, koska VahL:n rikastumiskiellon periaatteen mukaisesti, vahinkoa kärsinyt osapuoli ei saa hyötyä vahingosta ja päästä sen seurauksena parempaan taloudelliseen asemaan, missä oli ennen vahingon aiheutumista.

3.6.2 Tilintarkastajan vastuuvakuutus

Liiketoiminnassa on tavanomaista, että korvausvastuuta pyritään rajoittamaan sopimusehtein ennen vahingon tapahtumista. Rajoittaminen on mahdollista vastuunrajoittamislausekkeilla tai ottamalla vahingon varalta vakuutus (Mäntysaari, 1997, 853). Ammattimaisilla tilintarkastajilla on yleensä melko kattava vakuutusturva vastuuvahinkojen varalle, vaikka se ei olekaan lainsäädännöllisesti pakollista Suomessa (Savela 2001, 44). Vastuuvakuutusten maksujen on kuitenkin todettu kansainvälisesti olevan voimakkaassa nousussa ja Suomessakin on ilmaistu huolta niiden saatavuudesta kohtuullisella hinnalla. Hintojen nousun voidaan yleisesti katsoa johtuvan tiukoista vahingonkorvausvastuista ja vakuutusyhtiöiden maksettavaksi tulleista suurista korvauksista (Savela 2003, 18). Tästä johtuen tilintarkastajien maksamien vahingonkorvauksien, oikeudenkäyntikulujen ja vastuuvastuuvakuutusmaksujen kustannukset siirtyvät myös tilintarkastajien perimiin tilintarkastuspalkkioihin (Savela 2001, 459). Nykyisellään on mahdollista, että vaikka tilintarkastaja ja tilinpäätöksen laatija ovat mahdollisessa vahingonkorvaustilanteessa yhteisvastuullisia kolmansia osapuolia kohtaan, haetaan korvauksia vain tilintarkastajana toimineena yhteisöltä, alalla vallitsevasta vastuuvakuutusikäytännöstä johtuen (Andersson 2010, 61-62).

Vakuutuslakia (543/1994) sisältää kuitenkin rajoituksia korvattavuuksista, jotka koskevat myös tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen ottamia vastuuvakuutuksia. Jos vakuutettu on syyllistynyt vahinkoon tahallaan, on vakuutuksenantajana toimiva taho

vastuusta vapaa vakuutettua kohtaan. Vahingon aiheutuessa vakuutetun törkeästä huolimattomuudesta, voidaan hänelle tulevaa korvausta alentaa tai evätä (VakSopL 28 §, 30§ ja 75§). Mäntysaaren (1997, 853) mukaan tilanteesta tekee ongelmallisen se, että törkeän huolimattomuuden määritelmä ei ole yksiselitteinen ja sitä on sovellettu eri tavoin myös oikeuskäytännössä. Törkeän huolimattomuuden määritelmän on voitu katsoa vaihtelevan jopa saman lain sisällä ja sen voi vaihdella myös eri oikeudenaloilla. Jos tämä lähtökohta hyväksytään, mitään yleistä törkeän huolimattomuuden määritelmää ei ole olemassa (Mäntysaari, 1997, 853-854). Tämän huomioon ottaminen tekee myös vastuuvakuutuksen kattavuuden tarkan määrittelyn ongelmalliseksi. Erityisesti näin on tilanteissa, joissa törkeän huolimattomuuden edellytykset voidaan nähdä edes jossain määrin täyttyneen.

3.7 Tilintarkastuksen vahingonkorvausvastuun vastuumuodosta

Vahingonkorvausoikeudessa on tapana erottaa sopimusperusteinen vastuu sopimuksenulkoisesta eli delikaattivastuusta (Riistama ym. 2007, 329). Delikaattivastuun tarkoituksena on ensisijaisesti suojata yksilön ja omaisuuden koskemattomuutta. Vastuu kohdistuu näin pääosin sellaisiin vahingollisia seurauksia aiheuttaviin tekoihin, jotka vaarantavat vahingonaiheuttajan toiminnasta riippumattomia, jo olemassa olevia etuuksia. Sitä voidaan pitää sopimusperusteista vastuuta passiivisempänä vastuumuotona, jossa vaadittu käyttäytyminen on pidättäytymistä kielteisiä seurauksia aiheuttavista teoista, eikä oletuksena ole yleensä aktiivinen toisen osapuolen hyödyttäminen (Hemmo 1998, 49). Sopimuksenulkoisen korvausvastuu syntyy, kun vahinkoa aiheutetaan tahallaan tai tuottamuksellisesti, eikä ole käsillä perustetta, jonka pohjalta olisi perusteltua vapautua vastuusta. Delikaattivastuussa tuottamusta osoittava todistustaakka on yleisesti vahingon kärsineellä osapuolella (Riistama ym. 2007, 329–331). Delikaattivastuun soveltaminen tulee kysymykseen sellaisissa tilanteissa, joissa vahingonaiheuttajan ja vahinkoa kärsineiden osapuolten välillä ei ole sopimussuhdetta tai muuta sellaista yhteistoiminnallisuutta, joka olisi siihen rinnastettavissa. Sopimusperusteisessa vastuussa vastuu kohdistuu vastuullisen itse valikoimaan sopimuskumppaniin, kun delikaattivastuussa kyseisenkaltaista valintaa ei ole tehty etukäteen (Riistama ym. 2007, 329).

Hemmo (1998, 382) on todennut edellä mainitun kaltaisen vastuumuotojen erottelun olevan liian karkea, käytettäessä sitä konkreettisten oikeudellisten ongelmien ratkaisemi-

sessä. Tilintarkastajan vastuuta pidetään edellä kuvatun vastuumuotojen jaottelun perusteella melko ongelmallisena. Ongelma muodostuu Routamon ym. (2000, 154) mukaan siitä peruslähtökohdasta, voidaanko tilintarkastajana toimivaa tahoa pitää lainkaan tarkastettavan yhteisön sopimuskumppanina. Tilintarkastajan valinnasta kun vastaa yhtiökokous, eikä yhtiön hallitus, jonka tulee lain perusteella edustaa yhtiötä sopimuksia solmittaessa. Lisäksi tilintarkastajalta edellytetään riippumattomuutta tehtäviensä hoitamisessa, joten hän ei saa ottaa yhtiöltä sitovia ohjeita tehtäviensä suorittamiseen. Tarkastaja on kuitenkin velvoitettu noudattamaan yhtiömiesten sekä yhtiökokouksen tai vastaavan toimielimen antamia erityisiä ohjeita, jos ne eivät ole ristiriidassa lain yhtiöjärjestyksen, sääntöjen, yhtiösopimuksen, kansainvälisten tilintarkastusstandardien, hyvän tilintarkastustavan tai ammattieettisten periaatteiden kanssa (TTL 22 §). Nämä huomiot tekevät sopimussuhteesta vähintäänkin hyvin poikkeuksellisenä pidettävän. Vastuumuodon ongelmallisuutta kuitenkin helpottaa se, että pääsääntöisesti vastuuta on syytä tarkastella vain tilintarkastuslakiin nojaten (Routamo ym. 2000, 154).

3.7 Yhteenvedo tilintarkastajan vahingonkorvausvastuusta

Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta säätelee erityisesti 1.7.2007 voimaan tullut tilintarkastuslaki. Sen lisäksi vahingonkorvausvastuuta säätelee yleislakina toimiva vahingonkorvauslaki. Erityislakina tilintarkastuslaista löytyvä säännös kuitenkin syrjäyttää vahingonkorvauslain säädöksen. Tilintarkastuslain erityissäännöstä sovellettaessa on kuitenkin otettava huomioon vahingonkorvauslaista ilmenevät yleiset korvausoikeudelliset periaatteet. Näin esimerkiksi vahingonkorvauslaista löytyvät säädökset vahingonkorvausvastuun jakautumisesta kahden tai useamman korvausvelvollisen kesken, ja mahdollisuus korvauksen sovitteluun ovat voimassa myös tilintarkastajiin kohdistuvissa mahdollisissa vahingonkorvaustilanteissa.

Tilintarkastaja on vastuussa aiheuttamastaan vahingosta, jonka hän on lakisääteistä tilintarkastustehtävää suorittaessaan aiheuttanut tahallisesti tai huolimattomuudesta tilintarkastuksen kohteena olevalle yritykselle tai säätiölle. Vastaavasti tilintarkastaja voi tulla vahingonkorvausvelvolliseksi myös kolmatta osapuolta kohtaan. Vastuullisia vahingonkorvaustilanteissa ovat tällöin päävastuullinen tilintarkastaja ja tilintarkastusyhteisö, jos

tilintarkastajana on tilintarkastusyhteisö. Kolmansia osapuolia voivat olla esimerkiksi yrityksen tavarantoimittajat ja luotonantajat. Se, ketä voidaan pitää vahingonkorvaukseen oikeutettuina kolmansina osapuolina, ratkaistaan kuitenkin tapauskohtaisesti. Kolmannen osapuolen täytyy olla lähtökohtaisesti sellaisessa suhteessa tarkastuksen kohteena olevaan yhteisöön tai säätiöön, että sen taloudellinen päätöksenteko perustuu ainakin osittain tilintarkastuskertomukseen tai tilintarkastajana toimivan tahon julkaisemaan muuhun informaatioon. Vahingon on lisäksi täytynyt aiheutua puutteista tilintarkastajan suorittamassa lakisääteisessä tilintarkastuksessa.

Tilanteessa, jossa sekä osakeyhtiön johdon ja tilintarkastajien katsotaan aiheuttaneen vahinkoa, ovat osapuolet solidaarisesti yhteisvastuullisia vahinkoa kärsineelle. Tämä mahdollistaa sen, että vahinkoa kärsinyt osapuoli voi hakea vahingonkorvausta siltä osapuolelta, jolla se katsoo olevan paras mahdollisuus vahingonkorvauksen suorittamiseen. Tämä on seurausta siitä, että kaikki vahingon aiheutumiseen osalliset ovat lähtökohtaisesti vastuussa vahingosta sen täyteen korvausmäärään asti. Tilanne voidaan nähdä osin ongelmallisena siitä syystä, että ammattimaisilla tilintarkastajilla on usein vastuuvakuutus, joka voi houkuttaa vahingon kärsinyttä osapuolta hakemaan korvausta vain tilintarkastajalta. Suomessa vastuuvakuutuksen ottaminen ei ole kuitenkaan lainsäädännöllisesti pakollista tilintarkastajalle.

On periaatteessa mahdollista, että osakeyhtiö rajoittaa yrityksen johtohenkilöiden vastuuta yhtiömääräyksellä, joka rajaa heidän vastuunsa vain niihin tilanteisiin, joissa törkeän tuottamuksen tunnusmerkistö täyttyy. Tällaisessa tilanteessa nähdään kuitenkin yleisesti olevan vahvat perusteet sovittelun mahdollisuudelle. Nähdään myös mahdollisena, että tilintarkastaja vapautuu kokonaan vastuusta tilanteessa, jossa yrityksen johto ja omistajat ovat varsinaisen vahingon aiheuttajia, ja tilintarkastaja on vain jättänyt raporttoimatta asiasta. Vahinkoa kärsineen osapuolen kanneoikeus on käytännössä pidempi tilintarkastajaa kohtaan, verrattuna yrityksen johtohenkilöihin kohdistuvaan kanneoikeuteen. Viiden vuoden mittainen kanneoikeus tilintarkastajaa kohtaan alkaa kulua siitä hetkestä, josta kanneoikeuden perustana oleva tilintarkastuskertomus tai lausunto esitettiin. Yleisesti tämä tapahtuu vasta yrityksen tilikauden päättymisen jälkeen, jonka päättymisestä yrityksen hallitukseen, toimitusjohtajaan ja hallintoneuvoston jäseniin kohdistuva kanneoikeuden vanhentuminen alkaa.

Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu ei ole muusta vahingonkorvausoikeudellisesta sääntelystä erillistä. Näin vahingonkorvausvastuun yleisten edellytysten tarkasteleminen on olennaista myös tarkasteltaessa tilintarkastajana toimivan tahon vahingonkorvausvastuun määräytymistä. Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun syntymisen yleisinä edellytyksinä pidetään tuottamuksellisuutta, syy-yhteyden vaatimusta ja sitä, että vahinko on ollut ennakoitavissa. Tuottamusvastuulla tarkoitetaan yleisesti vaadittavan huolellisuuden laiminlyöntiä, ja sitä arvioidaan pääsääntöisesti sen mukaan, mitä tilintarkastaja teon tai laiminlyönnin hetkellä tietää, tai hänen olisi pitänyt tietää vallitsevista olosuhteista ja niistä luonnonlaeista, joiden mukaisesti tapahtumat seuraavat toisiaan. Tilintarkastajan tapauksessa jo lieväkin tuottamuksellisuus synnyttää edellytykset vahingonkorvausvastuulle. Tuottamuksen asteella on kuitenkin merkitystä esimerkiksi sen kannalta, onko vahingonkorvausta mahdollista sovitella ja onko tilintarkastajalla mahdollisesti oleva vastuuvakuutus voimassa kyseisessä tilanteessa.

Vahingonkorvausvastuun syntymiseen vaadittavalla syy-yhteyden vaatimuksella taas tarkoitetaan sitä, että vahinko on aiheutunut tilintarkastajan toimenpiteestä tai tekemättä jättämisestä, ja tämä on ollut riittävä ja välttämätön edellytys vahingon syntymiselle. Vahingonkorvausvastuun syntymisen edellytyksenä olevalla vahingon ennalta-arvattavuudella varmistetaan se, ettei korvausvelvollisen vastuulle voi tulla sellaisia vahinkoja, jotka ovat aiheutuneet ennalta-arvaamattomasti. Tilintarkastaja ei voi kuitenkaan vedota siihen, ettei ole ollut tietoinen vahinkoon johtaneista olosuhteista, jos hänen olisi objektiivisen käsityksen mukaan tullut olla niistä tietoinen, aiheutumissuhteen yleisen tunnettavuuden, tai hänellä oletettavasti olleiden erityistietojen kautta. Kaikkien edellä mainittujen vahingonkorvausvastuun syntymisen edellytyksien arviointi ratkaistaan aina kuitenkin tapauskohtaiset olosuhteet huomioon ottaen.

4 EMPIIRISEN AINEISTON TAUSTAA JA ESITTELY

Tässä luvussa käsitellään tutkielman empiirisen osuuden taustoja, eli käytännössä sitä, mihin lähtökohtiin perustuen tutkielman empiirisenä osana olevat lausunnot on kerätty ja analysoitu. Sen lisäksi luku sisältää lausuntojen sisältöön, käsittelyyn ja luotettavuuteen liittyvät osuudet. Luvun lopussa esitellään aineiston rajaamista ja sen tuottamaan tutkimustietoon mahdollisesti vaikuttavia tekijöitä.

4.1 Euroopan komission suosituksen taustaa

Marraskuussa 2005 Euroopan komissio perusti yhteistyöfoorumin pohtimaan tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun nykytilaa ja tulevaisuuden mahdollisia kehitystarpeita. Forum koostui noin 20 markkina-asiantuntijasta, joita edustivat esimerkiksi tilintarkastajat, sijoittajat, pankki- ja vakuutusyritysten edustajat ja akateemisen maailman edustajat. Pohjoismaisena edustajana työskentelyyn osallistui OTT Timo Kaisanlahti (Alakare, 2008). Euroopan komissio teetti vuonna 2006 London Economics:lla selvityksen tilintarkastajan vahingonkorvausääntelyn taloudellisista vaikutuksista (Study on the Economic 2006). Selvityksen perusteella päädyttiin seuraaviin johtopäätöksiin, jotka Alakare (2008) on nostanut esille Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisemassa muistiossa, Euroopan komission suosituksen taustalla vaikuttavista tekijöistä.

- Kansainväliset tilintarkastusmarkkinat ovat vahvasti keskittyneet ja niitä dominoivat Big-4-tilintarkastusyhteisöt. Ei ole myöskään todennäköistä, että markkinoille tulee uusia suuria yhteisöjä tai, että keskikokoiset tilintarkastusyhteisöt kasvaisivat todelliseksi kilpailijoiksi Big-4- yhteisöille.
- Tilintarkastajille tarjolla oleva vakuutusturva on vähentynyt viime vuosina. Suurin vahingonkorvauskanteisiin liittyvä riski saattaa kohdistua koko tilintarkastusyhteisöjen muodostamaan verkostoon, eikä vain yksittäiseen yritykseen.

- Yhden tilintarkastusketjun epäonnistuminen ja romahtaminen saattaa tapahtuessaan vaikuttaa merkittävästi tarjolla oleviin suurten yritysten tilintarkastuspalveluihin ja siten aiheuttaa vakavia ongelmia yrityksille.
- Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittaminen vähentää tätä riskiä. Eri-laisia tapoja vastuun rajoittamiselle on jo omaksuttu eikä ole todennäköistä, että EU-alueelle löytyisi yhtä mallia joka sopisi kaikille.

Euroopan komissio käynnisti tammikuussa 2007 konsultaation, jossa se pyysi muun muassa tilintarkastajilta, yrityksiltä, sijoittajilta, pankki- ja vakuutusyrityksiltä, alan valvojilta ja akateemisen maailman edustajilta kannanottoa esittämiinsä neljään vaihtoehtoiseen tapaan rajoittaa tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta (Consultation on auditors' liability 2007). Komissio esitti silloin seuraavat neljä vaihtoehtoista tapaa rajoittaa tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta:

- A) Euromääräinen vastuukatto EU-alueella
- B) Yhtiön koon perusteella määräytyvä vastuukatto
- C) tilintarkastuspalkkioiden perusteella määräytyvä vastuukatto
- D) Suhteellinen vastuu

(Consultation on auditors' liability 2007,4)

Edellä mainittuun kyselyyn vastanneiden mielipiteet vastuun rajoittamisesta vaihtelivat melko paljon. Kaikista kyselyyn vastanneista 66 % tuki vastuun rajaamista ja sitä vastusti 29 %. Vastuun rajoittamista kannattaneista tahoista hieman yli puolet koostui tilintarkastusalan edustajista. Yhteensä vastanneita oli 85 eri toimijaa. (Consultation on auditors' liability 2007, 6). Tilintarkastusalan ulkopuolisista henkilöistä 74,1 % kannatti vastuun rajoittamista niissä maissa missä vastuuta oli jo sillä hetkellä rajoitettu. Maissa joissa vastuuta rajoittavia menetelmiä ei ole otettu käyttöön, vastuun rajoittamista vastusti 76,5 % alan ulkopuolisista tahoista (Consultation on auditors' liability 2007, 7). Esitetyistä vaihtoehtoista tilintarkastusalan edustajat pitivät parhaana rajoitusvaihtoehtona tilintarkastuspalkkioiden perusteella määräytyvää vastuukattoa. Tilintarkastusalan ulkopuoliset ta-

hot taas ehdottivat kyseistä vaihtoehtoa kaikkein harvimminkin, silloin, kun ne olivat maininneet vain yhden vaihtoehdon vastuuta rajoittavaksi menetelmäksi. Menetelmän hyvinä puolina mainittiin sen täysi avoimuus, sillä yritykset ilmoittavat tilintarkastuspalkkionsa tilinpäätöksissään. Tilintarkastuspalkkion katsottiin myös korreloivan hyvin sen riskin kanssa, mikä tarkastettavaan yrityksen liittyy sen koon ja toimialan puolesta. Vaihtoehdon katsottiin soveltuvan hyvin niin pörssilistattuihin, kuin listaamattomiinkin yrityksiin (Consultation on auditors' liability 2007, 23). Menetelmän huonona puolena taas mainittiin sen tuoma mahdollisuus tilintarkastuksen polkuhinnoittelulle, jonka mukana myös tilintarkastajien vahingonkorvausvastuu pienentyisi ja tilintarkastuksen kulut perittäisiin mahdollisesti jollain muulla nimikkeellä. Tilintarkastuspalkkioiden ei myöskään nähty selkeästi näyttäytyvän tietyn määräisinä sillä, esimerkiksi konsernit saattavat neuvotella konserniperusteisen maksun, jonka yksittäisten osien tilintarkastuspalkkioiden osuva määrittely olisi vaikeaa. Tilintarkastuspalkkion myötä muuttava vahingonkorvausvastuu voisi johtaa suppeamman muotoiseen, vain minimivaatimukset täyttävään tilintarkastustoimintaan (Consultation on auditors' liability 2007, 24).

Tilintarkastusalan ulkopuoliset edustajat näkivät suhteellisen vastuun parhaiten soveltuvaksi vastuuta rajoittavaksi menetelmäksi. Myös tilintarkastusalan edustajat näkivät suhteellisen vastuun menetelmän melko kannatettavana. Se oli alan edustajien joukossa toiseksi kannatetuin yksittäinen rajoitusvaihtoehto. (Consultation on auditors' liability 2007, 9). Suhteellisen vastuun nähtiin pienentävän riskiä sille, että tilintarkastusyhteisön tulisi lähteä tilintarkastusmarkkinoilta siitä itsestään pitkälti riippumattoman virheen seurauksena. Samalla vaihtoehto ei kuitenkaan toisi tilintarkastusalalle epäreilua suojaa sen tekemistä omista virheistä. Myönteisinä puolina suhteellisen vastuun menetelmässä nähtiin myös sen neutraalit vaikutukset tilintarkastusalan yritysten väliselle kilpailulle ja sen, että suhteellisen vastuun mukainen menetelmä houkuttelisi mahdollisesti tilintarkastusyhteisöjä tarkastamaan pörssinoteerattuja yrityksiä, myös neljän suurimman tilintarkastusyhteisön ulkopuolelta. Suhteellisen vastuun negatiivisina vaikutuksina nähtiin sen mahdollisesti aiheuttavan häiriöitä yksittäisten maiden vahingonkorvausoikeudellisiin järjestelmiin ja nostavan yritysten pääomakustannuksia, jos vastuun rajoittaminen siirtäisi vastuuta sijoittajille. Pelkoa herätti myös se, etteivät tuomioistuimet kykenisi ratkaisemaan monimutkaisissa vahingonkorvausoikeudenkäynneissä tilintarkastajan osuutta vahingosta (Consultation on auditors' liability 2007, 24-25).

4.2 Euroopan komission suositus tilintarkastajien vastuun rajoittamisesta

Euroopan komissio antoi kesäkuussa 2007 suosituksen lakisääteisten tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen siviilioikeudellisen vastuun rajoittamisesta (Euroopan komission suositus 2007). Syytä suosituksen antamiselle Komissio perustelee sillä, että pääomamarkkinoiden häiriötön toiminta edellyttää vakaalla pohjalla olevaa tilintarkastuskapasiteettia ja tehokasta kilpailua tilintarkastuspalvelujen markkinoilla. Alalla tulee olla riittävästi sellaisia tilintarkastusyhteisöjä, jotka ovat kykeneviä ja halukkaita tekemään lakisääteisiä tilintarkastuksia yhtiöissä, joiden arvopaperit on otettu kaupankäynnin kohteeksi jäsenvaltion säännellyillä markkinoilla. Käytännössä tällä tarkoitetaan pörssinoteerattuja yrityksiä Euroopan unionin alueella. Komission (2007) mukaan yhtiöiden markkina-arvon lisääntyvä volatilitteetti on kasvattanut huomattavasti vastuuriskejä ja näin riskien varalta otettavia vakuutuksia on yhä vaikeampi saada. Suosituksessa nostetaan esiin myös se seikka, että rajoittamaton yhteisvastuu voi vähentää uusien tilintarkastusyhteisöjen jaketjujen halukkuutta tulla pörssinoteerattujen yritysten kansainvälisille tilintarkastusmarkkinoille Euroopan yhteisössä. Komissio pitääkin epätodennäköisenä, että nykyisessä tilanteessa markkinoille tulee uusia tilintarkastusketjuja, jotka pystyvät tekemään näiden yhtiöiden lakisääteisiä tilintarkastuksia (Euroopan komission suositus 2007, 39).

Kyseisten seikkojen vuoksi Euroopan komissio katsookin, että julkisesti noteerattujen yhtiöiden tilintarkastuksia tekevien tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen vastuuta olisi rajoitettava, mukaan lukien konsernin tarkastajat. Mahdollinen vastuun rajoittaminen ei kuitenkaan soveltuisi tapauksiin, jossa tilintarkastaja on tahallisesti lyönyt ammatilliset velvoitteensa. Vastuun rajoittamisella ei myöskään saisi olla vaikutusta vahinkoa kärsineen oikeuteen saada asianmukainen korvaus. Koska Euroopan unionin jäsenvaltioiden siviilioikeudellisissa vastuujärjestelmissä on suuria eroja, komissio katsookin, että jäsenvaltioilla tulee olla mahdollisuus valita vastuun rajoittamisen menetelmä, jonka jäsenvaltio katsoo parhaiten soveltuvan omiin siviilioikeudellisiin vastuujärjestelmiinsä (Euroopan komission suositus 2007, 39).

Komission suositus koskee niiden tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen siviilioikeudellista vastuuta, jotka tekevät tilinpäätösten ja konsolidoitujen tilinpäätösten lakisääteisiä tarkastuksia yhtiöissä, jotka on rekisteröity Euroopan unionin jäsenvaltioon ja joiden

arvopaperit on otettu kaupankäynnin kohteeksi jäsenvaltion säännellyillä markkinoilla. Suosituksessa ilmenevä rajoitettu vastuu tulisi kyseeseen tilanteissa, joissa vastapuolena ovat tarkastettava yhtiö tai kolmannet osapuolet, jolla on jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaan oikeus nostaa vahingonkorvauskanne (Euroopan komission suositus 2007, 39-40).

Euroopan unionin komission suositus sisältää kolme vaihtoehtoista menetelmää vastuun rajoittamiseen. Menetelmiä on mahdollista soveltaa siten, että ne ovat käytössä itsenäisesti tai vaihtoehtoisesti useampaa menetelmää yhtäaikaaisesti käyttäen. Komission suositus sisältää seuraavat menetelmät:

- a) ”Määritetään rahallinen enimmäismäärä tai kaava, jolla kyseinen enimmäismäärä lasketaan”
- b) ”Määritetään periaatteet, joiden mukaisesti lakisääteisen tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön vastuu ei ylitä niiden todellista osuutta korvauksenhakijan kärsimästä vahingosta eikä tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö siksi joudu yhteisvastuuseen muiden vahinkoa aiheuttaneiden tahojen kanssa”
- c) ”Annetaan tarkastettaville yhtiöille, lakisääteisille tilintarkastajille ja mahdollisuus tehdä sopimus vastuun rajoittamisesta”

(Euroopan komission suositus 2007,40)

Suosituksen a) kohdan mukaisen menetelmän mukaisesti vastuuta rajoittaen sovittaisiin siis rahallinen enimmäismäärä tilintarkastajan vahingonkorvausvastuulle, tai vaihtoehtoisesti enimmäismäärä laskettaisiin sovitun kaavan mukaisesti. Kaavan mukaisesti enimmäiskorvauksen perusteeseen voisi vaikuttaa esimerkiksi tarkastettavan yrityksen kokoa kuvaavat tunnusluvut. Vaihtoehdon b) mukainen menetelmällä tarkoitetaan vahingonkorvausvastuun muuttamista suhteelliseksi esimerkiksi siten, ettei vahinkoa kärsinyt osapuoli voisi osoittaa vahingonkorvausvaadettaan pelkästään yhdelle osapuolelle sellaisessa tilanteessa, jossa vahingon on aiheuttanut useampi taho. Mikäli sopimusta päätettäisiin jäsenvaltiossa rajoittaa c) kohdan mukaisella sopimuksella olisi jäsenvaltion varmistettava se, että tehty sopimus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi (Euroopan

komission suositus 2007, 40). Lisäksi tarkastettavassa yrityksessä tehtävästä sopimusperusteisesta vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta on tehtävä päätökset yhdessä yrityksen hallinto- johto- ja valvontaelinten kesken. Myös tarkastettavan yrityksen osakkeenomistajilta tulee saada suostumus kyseiseen päätökseen. Näiden seikkojen lisäksi tarkastettavan yrityksen tilinpäätöksen liitetietojen tulee sisältää tiedot vastuun rajoittamisesta ja siihen tehtävistä muutoksista (Euroopan komission suositus 2007, 40). Jäsenvaltioiden tulee lisäksi ottaa huomioon edellä mainittujen vahingonkorvausta rajoittavien menetelmien vaikutukset rahoitusmarkkinoihin, sijoittajiin, markkinoille pääsyn edellytyksiin julkisesti noteerattujen yhtiöiden lakisääteisen tilintarkastuksen markkinoilla, tilintarkastuksen laatuun, riskien vakavuuteen ja tarkastettaviin yhtiöihin, ennen kuin ne voivat ottaa niitä käyttöön. Komission antama suositus on osoitettu kaikille siihen kuuluville jäsenvaltioille (Euroopan komission suositus 2007, 40).

4.3 Empiirisen aineiston sisältö, käsittely ja lueteltavuus

Tutkielman empiirinen aineisto koostuu Työ- ja elinkeinoministeriön tilintarkastusyhteisöiltä ja tilintarkastusta lähellä olevilta sidosryhmiltä pyytämistä lausunnoista. Lausuntojen perustana on Euroopan komission (2007) antama suositus tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen siviilioikeudellisen vastuun rajoittamisesta. Sidosryhmätahot ja tilintarkastusalan edustajat ovat esittäneet lausuntojen muodossa näkemyksensä suosituksen oikeellisuudesta ja siinä ehdotetuista konkreettisista toimista. Lausuntokierroksen vastaukset on saatu tilaamalla niistä kopiot Työ- ja elinkeinoministeriön kirjaamosta. Näin on toimittu, koska vain osa lausunnoista on saatavilla verkkolähteiden muodossa. Lausuntokierrokseen vastasi yhteensä 31 tahoja, joista kuitenkin neljä ilmoitti, että heillä ei ole lausuttavaa kyseisessä asiassa. Lausuntojen sivumittaiset pituudet vaihtelevat 1-5 sivun välillä.

Työ- ja elinkeinoministeriö on kerännyt kaikki kerätyt lausunnot vuoden 2008 aikana. Lausuntojen antamisen jälkeen tilintarkastajan vastuuseen liittyvään lainsäädäntöön tai säätelyyn ei ole tullut muutoksia. Tämän johdosta ne ovat edelleen ajankohtaisia tarkasteltaessa sidosryhmien ja tilintarkastusalan edustajien näkemyksiä vahingonkorvausvastuusta. Aihe on myös edelleen pinnalla alaan liittyvässä keskustelussa ja tutkimuksessa esimerkiksi Pro gradu-tutkielmien osalta. Aineiston käyttämistä puoltaa erityisesti se, että

tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta on tutkittu perinteisesti tilintarkastajien näkökulmasta. Tämä puoltaa aihepiirin tarkastelua monitahoisemmin.

Lausuntojen antajat eroteltiin neljään ero sidosryhmäjoukkoon kuuluviksi. Viides ryhmä koostuu tilintarkastusalaan edustavista tahoista. Toisistaan erotellut sidosryhmäjoukot ovat elinkeinoelämää edustavat tahot, tilintarkastusta valvovat ja säätelevät viranomaiset, muut tilintarkastusta lähellä olevat viranomaiset ja tilintarkastusalaan läheisesti liittyvät tutkimus- ja oppilaitokset. Tilintarkastusalan edustajia ei voida itsessään pitää tilintarkastustoiminnan sidosryhmänä, koska he ovat itse tarkastustoiminnan suorittajia ja sen keskiössä. Katsoin kuitenkin myös tilintarkastusalan näkemysten mukaan ottamisen perusteltuna. Heidän näkemyksensä luovat hyvän vertailukohdan sidosryhmäjoukkojen käsitteille.

Tutkielmassa käytetty erilaisten organisaatioiden jaottelu sidosryhmäjoukkoihin, ei vastaa täysin Sarjan (1999, 18-22) esittämää jaottelua tilintarkastuksen sidosryhmistä. Tämä ei ollut edes mahdollista, otettaessa huomioon lausuntopyyntöön vastanneiden organisaatioiden rajallisen määrän. Ajatuksellisesti lausuntojen antaneiden organisaatioiden jaotteluperusteena käytettiin sitä, millaiselta näkökannalta lausunnon antaja tarkastelee tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta, sen suoraan ilmoittaman tai muuten näkyvän toimenkuvan perusteella. Monen vastanneen organisaation osalta sen suhdetta ja todennäköisiä intressejä tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuseen liittyen voidaan pitää melko selkeänä. Vastanneiden joukossa oli kuitenkin myös sellaisia tahoja joiden jakamista edelle mainittuihin sidosryhmäjoukkoihin on pitänyt tarkastella perusteellisemmin. Haastavimmiksi osoittautui jaotella sidosryhmät tilintarkastusta lähellä oleviin viranomaisiin ja sellaisiin viranomaistahoihin, joiden toimenkuva sisältää myös tilintarkastustoimintaan liittyvää sääntely- ja valvontavastuuta.

4.4 Empiirisen aineiston rajaaminen ja kritiikki

Empiirisestä aineistosta on rajattu pois sellaiset joissa todetaan vain se, että asianosainen taho ei halua lausua Euroopan komission suositukseen liittyen mitään. Se, että kyseessä olevat tahot eivät syystä tai toisesta halua lausua kysytyssä asiassa ja myös osoittavat sen kirjallisen vastauksen muodossa, ei kuitenkaan tee niistä aihepiirin tutkimuksen kannalta merkityksettä. Sanomatta jättäminen voi olla myös kannanotto ja viestiä esimerkiksi

siitä, että aihepiiristä lausuminen voisi asettaa lausunnon antajan haasteelliseen asemaan sen julkisen kuvan kannalta, tai kertoa vaikka siitä, ettei vastaaja näe aihepiiriä merkityksellisenä oman toimintansa kannalta. Tässä yhteydessä niiden tutkiminen ei ole kuitenkaan järkevää, koska ne eivät tuo lisäinformaatiota esitettyihin tutkimusongelmiin.

Käsiteltävän empirisen aineiston luotettavuutta arvioitaessa on osin kyseenalaistettavissa se, miten suurelta osin lausunnot edustavat vastanneen organisaation yleistä mielipidettä, vai korostuvatko niissä osin vain kirjoittaneen yksityisen henkilön mielipiteet asiasta. Toisesta näkökulmasta katsottuna kysymyksiä voi herättää se, miten suuri intressi vastanneella taholla on ollut kyseiseen aihepiiriin ja onko tämä voinut vaikuttaa siihen miten paljon lausunnon laatimiseen on käytetty harkintaa ja asiantuntemusta. On luontevaa ajatella, että tilintarkastajien vahingonkorvausvastuu ei voi olla kaikille sidosryhmille yhtä tärkeässä roolissa. Sen lisäksi kuinka tärkeänä lausuntoon vastanneet ovat pitäneet aihepiiriä oman toimenkuvansa tai muiden intressien kautta, on lausuntojen sisältöön voinut vaikuttaa myös se kuinka paljon lausunnon antaneella organisaatiolla ja lausunnon varsinaisilla tekijöillä on ollut tietämystä käsiteltävästä aihepiiristä. Oletettavasti lausuntojen varsinaisiksi tekijöiksi ovat kuitenkin valittu sellaiset tahot, joilla on kyvykkyyttä ja tietämystä ottaa kantaa kysyttyyn asiaan.

5. LAUSUNTOJEN KUVAUS JA ANALYSOINTI

5.1 Tilintarkastusyhteisöt ja tilintarkastusala

Tilintarkastajia edustavista tahoista Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyyntöön vastasi yhteensä kuusi toimijaa. Niistä kolme kuuluu maailmanlaajuisesti suurimpien Big-4-tilintarkastustoimistojen joukkoon. Kyseiseen joukkoon lukeutuvista tilintarkastusyhteisöistä vastanneita olivat KPMG, E&Y ja PWC. Pörssinoteerattujen yritysten tilintarkastusten voidaan katsoa pääosin keskittyneen edelle mainituille yrityksille (Tilintarkastuslautakunta – Paljon kysyttyä tilintarkastuksesta). Neljästä suurimmasta tilintarkastusyhteisöstä ainoastaan Deloitte lausuntoa ei ollut Työ- ja elinkeinoministeriön saamien lausuntojen joukossa. Muut lausuntopyyntöön vastanneista olivat tilintarkastajina toimivien edunvalvontajärjestöjä ja niistä lausunnon antoivat KHT-yhdistys ry, HTM-tilintarkastajat ry ja Julkishallinnon- ja talouden tilintarkastajat ry.

5.1.1 Näkemykset Euroopan komission ehdottamasta vastuun rajoittamisesta

Tilintarkastusalaa edustavan ryhmän sisällä lausunnot olivat hyvin samansuuntaisia näkemyksiltään ja perusteluiltaan. Ryhmään kuuluvien lausunnon antajien yleisenä mielipiteenä on se, että pörssinoteerattujen yritysten tilintarkastuksia tekevien tilintarkastajien vastuita olisi kannatettavaa rajoittaa. Mielipiteiden yhdenmukaisuuden taustalla vaikuttavia tekijöitä voivat olla yhteiset intressit liittyen tilintarkastajina toimivien vahingonkorvausvastuuseen. Vastauksien yhtenäisyyttä on voinut lisätä myös se, että tilintarkastusyhteisöt ovat myötäilleet ja osin perustaneet lausuntonsa KHT-yhdistys ry:n aikaisemmin julkaisemaan lausuntoon. KHT-yhdistys aloittaa lausuntonsa ilmaisemalla sen, että pitää Euroopan komission ehdotusta kannatettavana:

”KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry pitää Euroopan komission kesäkuussa antamaa suositusta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta oikeasuuntaisena.”
(KHT-yhdistys 2008b, 1)

Tilintarkastusyhteisöistä KPMG ja E&Y toteavat myös tukevansa Euroopan komission ehdotusta rajoittaa vahingonkorvausvastuuta. Heidän lausunnoissaan asia ilmoitetaan vielä suorasanaisemmin:

”KPMG Oy Ab pitää komission antaman suosituksen mukaista lakisääteisten tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisön vastuun rajoittamista välttämättömänä tilintarkastusalan jatkuvuuden turvaamiseksi.” (KPMG 2008, 1)

”Käsityksemme mukaan komission suosituksen Implementointi – myös Suomessa – on erittäin tärkeää.” (E&Y 2008, 1)

Muista tilintarkastusalaa edustavista lausuntoon vastanneista Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastajat (2008, 1) toteavat Euroopan komission suosituksen olevan asianmukainen noteerattujen yhtiöiden lakisääteisten tilintarkastusten ja tilintarkastajien vastuun rajoittamisen osalta, jotta suosituksessa mainitut tavoitteet voidaan saavuttaa. Myös HTM-tilintarkastajat ry ja tilintarkastusyhteisöistä PWC ilmaisevat kannattavansa tilintarkastajien vastuun rajoittamista. (HTM-tilintarkastajat 2008, 1; PWC 2008, 1). PWC (2008,1) ilmaisee asian ilmoittamalla, että yhtyy lausunnossaan jo näkemäänsä KHT-yhdistyksen lausuntoon sen olennaisilta osilta.

5.1.2 Esitetyt perustelut vastuun rajoittamisen puolesta/vastaan

KHT-yhdistys (2008, 1) perustelee mielipidettään sillä, että kuten komissionkin katsoo, vastuun rajoittaminen edesauttaa pääomamarkkinoiden toimivuutta ja taloudellisen raportoinnin uskottavuutta. Lisäksi KHT-yhdistys näkee komission ehdottaman vastuun rajoittamisen varmistavan tilintarkastustoimintojen riittävyuden ja saatavuuden sekä sen, että alalle saadaan houkutelua uusia ja hyviä kykyjä. Samansuuntaisesti asian näkevät myös Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastajat ja PWC ilmoittamalla lausunnoissaan Euroopan komission suosituksen taustalla olevien tavoitteiden asianmukaisuudesta (Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastajat 2008, 1; PWC 2008, 1).

KPMG (2008, 1) pitää perusteltuna syynä vastuiden rajoittamiselle myös sitä, että tilintarkastajien asemaa Euroopan unionin sisällä pystyttäisiin yhtenäistämään ja takaamaan kohtuuhintaisten vastuuvakuutusten saaminen myös tulevaisuudessa. He mainitsevat

myös sen, että vastuun rajoittamisella voidaan varmistaa pääomamarkkinoiden häiriötöntä toimintaa, tukemalla tilintarkastusalan kykyä ja halukkuutta lakisääteisten tilintarkastusten tekemiseen sellaisissa yrityksissä, joiden markkina-arvoon liittyy kasvaneita vastuuriiskejä. Myös PWC vetoaa siihen, että vahingonkorvausvastuun rajoittamisen tulisi olla mahdollisimman yhdenmukaista muiden EU-maiden kanssa (PWC 2008, 1). EY (2008, 1-2) katsoo vuonna 2007 voimaan astuneen uuden tilintarkastuslain lisänneen tilintarkastajien vastuita ja velvollisuuksia. Sen näkemyksen mukaan tilintarkastajien tehtävien ja vastuiden tulisi olla järkevässä suhteessa keskenään, jotta tilintarkastusala houkuttelee kyvykkäitä ihmisiä alalle myös jatkossa. Tämän johdosta se näkee vastuun rajoittamistarpeen perusteltuna. HTM-tilintarkastajien (2008, 1) mukaan vahingonkorvausvastuun tulisi noudattaa periaatetta, jonka mukaisesti hallituksella tulee aina olla ensisijainen vastuu ja tilintarkastajien vahingonkorvausvastuu tulee käsittää toissijaisena vastuuna. Tilintarkastajalle kuuluva vahingonkorvausvastuu kannetaan siinä tapauksessa, mikäli vahinko voidaan osoittaa tilintarkastajan aiheuttamaksi.

5.1.3 Vastuuta rajaavista menetelmistä

KHT-yhdistys näkee parhaana vastuuta rajoittavana menetelmänä Euroopan komission suosituksen (2007, 2) a- kohdan, jossa määritetään rahallinen enimmäismäärä tai kaava, jolla kyseinen enimmäismäärä lasketaan vahingonkorvauksen enimmäismäärälle. Tätä menetelmää se pitää selkeänä ja yksinkertaisena verrattuna suhteellisen vastuun menetelmään, eli komission ehdotuksen b- kohtaan. Suhteellisen vastuun menetelmän heikkoutena KHT-yhdistys näkee mahdollisuuden siihen, että sen myötä voitaisiin joutua laajemmin käsittelemään oikeudessa tilintarkastajan vastuuta suhteessa yhtiön hallituksen vastuuseen. KHT-yhdistys katsoo, ettei Euroopan komission suosituksen c-kohdan mukainen yhtiön ja tilintarkastajien sopimukseen perustuva vastuun rajoittamisen menetelmä ole Suomen olosuhteisiin sopiva. Yhdistys perustelee tätä sillä, että oikeusnormistomme mukaan myös kolmannella osapuolella on oikeus nostaa kanne tilintarkastajaa vastaan (KHT-yhdistys 2008, 1-2). Tällöin kyseinen vaihtoehto ei rajoittaisi lainkaan tilintarkastajien vastuuta suhteessa kolmansiin osapuoliin.

Tilintarkastusyhteisöjen antamat lausunnot vastuun rajoittamisen menetelmistä myötäilevät kaikki sisällöltään ja perusteluiltaan KHT-yhdistyksen antamaa lausuntoa asiassa.

Niiden kaikkien mielestä suosituksen a- kohdan mukainen rahallisen enimmäismäärän tai kaavan määrittäminen on paras menetelmä rajoittaa vastuuta. He myös näkevät suhteellisen vastuun menetelmän puutteena samat epäselvyydet vastuun jakamisessa, kuin KHT-yhdistys. Sopimusperusteisen vastuun menetelmää tilintarkastusyhteisöt pitävät sopimattomana Suomeen siksi, että kolmatta osapuolta kohtaan olevaa tilintarkastajan vastuuta ei kyseisellä vaihtoehdolla voida rajoittaa lainkaan (EY 2008, 2-3; PWC 2008, 1; KPMG 2008, 2).

Edunvalvontajärjestöistä Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastajat eivät ota kantaa rahamääräisen enimmäismäärän ja suhteellisen vastuun menetelmien väliseen paremmuuteen. Rajoittamisen vaihtoehdoista he kuitenkin sulkevat pois sopimusperusteisen vaihtoehdon, koska sitä ei saada koskemaan vastuun rajoittamista kolmansiin osapuoliin nähden (Julkishallinnon- ja talouden tilintarkastajat 2008, 1). HTM-tilintarkastajat (2008, 2) pitävät parhaana vastuuta rajoittavana menetelmänä rahallisen enimmäismäärän määrittämistä tai kaavan muodostamista yrityskohtaisen vastuun enimmäismäärän muodostamiseksi. He katsovat menetelmän olevan paras sen yksinkertaisuuden vuoksi ja näkevät kyseisen menetelmän myös mahdollisuutena parantaa tilintarkastajan vastuuvakuutuksen saamista. Tätä johdosta HTM-tilintarkastajat näkevät rajoituksen edistävän myös erikoisten tilintarkastusyhteisöjen laajentumismahdollisuuksia.

5.1.4 Yhteenveto

Tilintarkastusalaa edustavista tahoista kaikki näkevät tilanteen siten, että pörssinoteeratujen yritysten tilintarkastuksia tekevien tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen vastuuta tulisi rajoittaa. Perusteluina vastuun rajoittamistarpeelle on käytetty pitkälti samoja argumentteja, joilla Euroopan unionin komissio on perustellut suosituksen antamista. Alaa edustavista tahoista kaikkien lausunnot (lukuun ottamatta HTM-tilintarkastajia) perustelevat vastuun rajoittamisen tarvetta sillä, että se edesauttaisi pääomamarkkinoiden häiriötöntä toimintaa, varmistamalla tilintarkastuspalveluiden riittävyden ja saatavuuden. Muita useammassa lausunnossa esille tulleita perusteluita vastuun rajoittamiselle olivat vastuiden yhdenmukaistaminen Euroopan unionin alueella, uusien kykyjen houkuttelevaaminen tilintarkastusalalle ja kohtuuhintaisten vastuuvakuutusten saamisen varmistaminen tilintarkastajille myös tulevaisuudessa.

Vastuuta rajoittavista menetelmistä kaikki tilintarkastusalaa edustavat sidosryhmät katsovat parhaaksi menetelmäksi Komission ehdottaman a- vaihtoehdon, jonka mukaisesti määritetään rahallinen enimmäismäärä tai kaava rahallisen enimmäiskorvausmäärän laskemiselle. Menetelmän toimivuutta perustellaan sillä, että se on selkeä ja yksinkertainen tapa rajoittaa vastuuta. Suhteellisen vastuun menetelmä b:n ongelmina ovat mainittu mahdolliset epäselvyydet vastuiden jakamisessa yhtiön johtohenkilöiden ja tilintarkastajien välillä. Sopimusperusteisen vastuun eli a- vaihtoehdon ongelmaksi on taas nähty se, että sitä ei voida soveltaa suhteessa kolmansiiin osapuoliin.

5.2 Elinkeinoelämä

Elinkeinoelämää edustavasta sidosryhmäjoukosta Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyyntöön vastasi viisi tahoa. Vastanneita olivat Elinkeinoelämän keskusliitto, Arvopaperimarkkinayhdistys ry, Keskuskauppakamari, Finanssialan keskusliitto ja Suomen yrittäjät. Vastanneista kaikki ovat yritysten ja yrittäjien edunvalvontajärjestöjä. Elinkeinoelämän voidaan sanoa olevan kattavasti edustettuna. Esimerkiksi Keskuskauppakamariin kuuluu 18 000 yritystä ja liike-elämän vaikuttajaa, ja alueellisine jäsenjärjestöineen se ilmoittaa kattavansa koko Suomen, kaikki toimialat ja yrittämisen muodot (Keskuskauppakamari). Elinkeinoelämän keskusliitto taas ilmoittaa siihen kuuluvaksi 16000 jäsenyritystä, joiden yhteenlaskettu osuus kattaa yli 70 % Suomen bruttokansantuotteesta ja yli 95 % Suomen viennistä (Mikä on EK ja mitä se tekee?).

5.2.1 Näkemykset Euroopan komission ehdottamasta vastuun rajoittamisesta

Arvopaperimarkkinayhdistys ja Elinkeinoelämän keskusliitto ilmaisevat kielteisen kantansa tilintarkastajien vastuun rajoittamiseen lähes sanatarkasti yhtenevällä tavalla. (Arvopaperimarkkinayhdistys 2008, 1; Elinkeinoelämän keskusliitto 2008, 1). Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n näkemys tilintarkastajien vastuun rajoittamista vastaan kuuluu seuraavasti:

”EK katsoo, että komission suosituksessa tai siihen liittyvässä vaikutusarviossa ei ole esitetty sellaisia vastuutilanteita, joissa tilintarkastajien vastuun rajoittamista erikoissääntelyllä voitaisiin Suomessa perustella kestäväällä tavalla.” (Elinkeinoelämän keskusliitto 2008, 1)

Keskuskauppakamari (2008, 1) ei ottanut lausunnossaan voimakasta kantaa vastuun rajoittamisen puolesta tai sitä vastaan. Sen antaman lausunnon mukaan mahdolliset tulevat muutokset tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuseen eivät saa merkitä osakeyhtiöiden johtohenkilöiden vahingonkorvausvastuun kiristymistä, ja vastuusäännösten tulee olla kohtuullisia. Kannanotossaan Finanssialan keskusliitto viittaa vuonna 2007 antamaansa lausuntoon Timo Kaisanlahden ja Pekka Timosen (2006) selvityksestä tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun kehitystarpeista. Se pitää selvitystä ansiokkaana ja katsoo ettei sen tietoon ole tullut silloista näkemystä muuttavia seikkoja ja lausuu siten seuraavasti:

”Emme näin ollen edelleenkään puolla tilintarkastajan korvausvastuun rajoittamista. Yhtä erityisalaa koskevalle suositukselle tulisi olla nyt esitettyä paremmat perustelut.” (Finanssialan keskusliitto 2008, 1)

Myös Suomen yrittäjät suhtautuvat tilintarkastajan vastuun rajoittamiseen melko epäileväisesti:

”Toteamme, että rahoitusmarkkinoiden tehokas toiminta ja sijoittajien luottamuksen ylläpitäminen tilinpäätöksiin ovat sinänsä tärkeitä tavoitteita. Suhtaudumme kuitenkin varauksella siihen, että Suomen vahingonkorvausoikeuteen luodaan tiettyä toimialaa koskevia vastuunrajoituksia.” (Suomen yrittäjät 2008, 1)

5.2.2 Esitetyt perustelut vastuun rajoittamisen puolesta/vastaan

Elinkeinoelämän keskusliitto (2008 1) perustelee kielteistä suhtautumistaan tilintarkastajien vastuun rajoittamiseen siten, että vaikka tilintarkastajien vastuusta säädetään tilintarkastuslaissa, ei se kuitenkaan ole muusta vahingonkorvausvastuusta erillistä. Tämän johdosta myös tilintarkastajan vastuuta arvioitaessa ovat voimassa vahingonkorvausoikeuden kantavat periaatteet, kuten tuottamuksen arvostelu ja syy-yhteyden vaatimus. Ne yhdessä kohtuusperusteisen sovittelun mahdollisuuden kanssa turvaavat jo nyt riittävässä

määrin tilintarkastajien asemaa ja estävät vastuuseen liittyvät ylilyönnit. Muina perusteluina se mainitsee sen, ettei muidenkaan erityistä ammattitaitoa vaativien alojen vastuuta ole rajoitettu, eikä tilintarkastusala poikkea myöskään muista liiketoiminta-alueista siten, että alan kansallinen erikoisääntely olisi aiheellista (Elinkeinoelämän keskusliitto 2008, 1-2).

Euroopan komission suosituksen maininta siitä, ettei tilintarkastajan vastuun rajoittaminen saisi vaikuttaa vahinkoa kärsineen tahon oikeuteen saada kohtuullinen korvaus, herättää huolta elinkeinoelämän edustajien joukossa. Tilintarkastajien vastuusäännösten muutosten pelätään aiheuttavan yhtiöiden johdon vastuun kiristymistä, mikä heikentäisi hallituspaikkojen houkuttelevuutta (Elinkeinoelämän keskusliitto 2008, 1-2; Arvopaperimarkkinayhdistys 2008, 1). Arvopaperimarkkinayhdistyksen perustelut vastuun rajoittamista vastaan ovat käytännössä täysin yhtenevät Elinkeinoelämän keskusliiton lausunnon kanssa.

Elinkeinoelämää edustavista tahoista Keskuskauppakamarin kanta vastuun rajoittamiseen on kaikkein neutraalein. Se kuitenkin nostaa myös esille näkökohdan, jonka mukaan tilintarkastajien vastuuseen tehtävät mahdolliset muutokset eivät saa vaikuttaa osakeyhtiöiden johtohenkilöiden vahinkokorvausvastuiden kiristymiseen ja tätä kautta vähentää listayhtiöiden hallituspaikkojen houkuttelevuutta (Keskuskauppakamari 2008, 1). Finanssialan keskusliitto (2008, 1) taasen perustelee tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittamiseen liittyvää kielteistä näkemystään sillä, että tilintarkastajan korvausvastuun rajaaminen ei välttämättä lisää tarkastustyön laatua, vaan toisi helpotuksia lähinnä tilintarkastusyhteisöille. Sen mukaan Euroopan komission suosituksen perusteena käytettävä huoli vastuuvakuutusten saatavuudesta ei ole ollut ongelmallinen Suomessa. Vakuutusturvaa on ollut saatavilla, koska vakuutusyhtiöt eivät ole normaalisti myöntäneet suuria vakuutusmääriä, eikä niitä ole myöskään pyydetty (Finanssialan keskusliitto 2008, 1). Suomen yrittäjät kiinnittävät huomiota siihen, että suosituksessa lähdetään siitä oletuksesta, että vahingonkärsijälle kuuluisi vain kohtuullinen korvaus samalla, kun vahingonaiheuttajan vastuuta rajoitetaan. Sen mukaan Euroopassa ja Suomessa vahingonkorvausoikeudellinen lähtökohta on se, että todellinen vahinko tulee korvattavaksi täysimääräisenä, mutta ei sitä suurempana. Implementoitaessa komission ehdottama suositus poikettaisiin tästä perusperiaatteesta, mitä Suomen yrittäjät eivät pidä toivottavana (Suomen yrittäjät 2008, 1).

5.2.3 Vastuuta rajaavista menetelmistä

Kukaan elinkeinoelämää edustavista sidosryhmätahoista ei ota kantaa siihen, mikä Euroopan komission ehdottamista tilintarkastajan vastuuta rajoittavista vaihtoehdoista olisi toimivin Suomessa. Elinkeinoelämän keskusliitto (2008, 3) ehdottaa komission suositusten sijasta Kaisanlahden ja Timosen (2006, 135–138) ehdottamien vastuiden täsmennystarpeiden huomioimista, jos vahingonkorvausvastuun jakautumista halutaan selkiyttää. Samoin asian näkevät myös Arvopaperimarkkinayhdistys ja Suomen Yrittäjät, jotka viittaavat samoihin vastuiden selkeyttämisen suosituksiin (Arvopaperimarkkinayhdistys 2008, 1; Suomen Yrittäjät 2008, 2).

5.2.4 Yhteenveto

Tilintarkastusalaa edustavien tahojen tapaan myös elinkeinoelämää edustava sidosryhmäjoukko on yksimielinen näkemyksiltään. Sidosryhmäjoukon kollektiivisen mielipiteen voidaan tulkita olevan sen suuntainen, että pörssinoteerattujen yritysten tilintarkastuksia tekevien tilintarkastajien vastuuta ei tulisi rajoittaa. Lausunnot on myös kirjoitettu melko samantapaisesti. Ainoastaan Keskuskauppakamarin mielipide on sävyltään neutraalimpi, sillä he eivät suoranaisesti lausu mielipidettään komission esittämää suositusta vastaan.

Elinkeinoelämää edustavat sidosryhmät perustelevat kielteistä mielipidettään tilintarkastajien vastuun rajoittamiseen sillä, että tilintarkastajien vahingonkorvaussäätely ei ole muusta vahingonkorvaussäätelystä erillistä. Näin vahingonkorvausoikeuden kantavat periaatteet yhdessä sovittelun mahdollisuuden kanssa turvaavat tilintarkastajien vahingonkorvausoikeudellista asemaa ja estävät vahingonkorvausvastuuseen liittyvät mahdolliset ylilyönnit. Myös se, ettei muidenkaan erityistä ammattitaitoa vaativien ammattialojen vahingonkorvausvastuuta ole rajoitettu, on nähty merkittävänä. Tilintarkastusalasta ei haluta tehdä ennakkotapausta. Huolta elinkeinoelämän sidosryhmäjoukossa herätti myös se, että tilintarkastajien vastuiden rajoittaminen voisi johtaa yrityksen johtohenkilöiden vahingonkorvausvastuun kiristymiseen. Komission suosituksen perusteluissaan mainitsema vastuuvakuutusten saatavuuden parantaminen kyseenalaistetaan Suomen olosuhteiden osalta, koska niiden saatavuudessa ei nähty ongelmia. Näkemykset ovat lähes täysin

päinvastaisia verrattuna tilintarkastusalaa edustavaan ryhmään. Tämä on peruslähtökohdat huomioiden ymmärrettävää. Voidaan ajatella, että tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittaminen saattaisi kohdistaa vastuuta enemmän tarkastettaville yhtiölle ja niiden johdolle. Elinkeinoelämää edustavat sidosryhmätahot, kun toimivat juuri yritysten edunvalvojina. Komission suosituksessa ehdotettuihin menetelmiin elinkeinoelämän edustajat eivät ottaneet lainkaan kantaa. Sen sijaan he ehdottavat, että jos vahingonkorvausvastuiden jakautumista haluttaisiin selkeyttää, voisivat kyseeseen tulla Kaisanlahden ja Timosen (2006, 135-138) ehdottamat täsmennykset tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuseen.

5.3 Tilintarkastajien toimintaa valvovat ja säätelevät toimijat, ja laillisuutta valvovat viranomaiset

Tilintarkastajien toimintaa valvovien ja säätelevien elimien sidosryhmä muodostuu viidestä lausunnonantajasta, joilla voidaan katsoa olevan valvontavastuuta tilintarkastajina toimivien suhteen. Kyseisen ryhmän erottaminen tilintarkastusalaa lähellä olevista viranomaistahoista oli osin haasteelliselta. Jaottelun perusideana käytettiin kuitenkin sitä, että voitiinko toimijalla katsoa olevan vastuuta ja valtaa valvoa tilintarkastajien tai tilintarkastusyhteisöjen toimintaa, tai vaihtoehtoisesti valtaa vaikuttaa tilintarkastusta koskeviin lakeihin tai säännöksiin. Edempänä esitettäviin tilintarkastusalaa lähellä oleviin viranomaisiin kuuluu sellaisia toimijoita, jotka voivat olla tietyissä tilanteissa hyvinkin läheisessä suhteessa tilintarkastajina toimivien tahojen kanssa. Niille ei voi kuitenkaan katsoa muodostuvan velvollisuutta tilintarkastuksen sääntelyyn ja valvontaan. Lausuntopyyntöön vastanneista, tilintarkastajien toimintaa valvoviin ja sääteleviin viranomaisiin katsottiin kuuluviksi Oikeusministeriö, Keskusrikospoliisi, Kilpailuvirasto, Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta ja Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuslauta.

5.3.1 Näkemykset Euroopan komission ehdottamasta vastuun rajoittamisesta

Oikeusministeriö (2008, 2) katsoo, ettei Suomen oikeuden näkökulmasta ole esitetty perusteita, miksi tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta tulisi rajoittaa. Hyvin samansuuntainen mielipide on myös Keskusrikospoliisilla, joka ei Suomen nykyisen tilintarkastusta koskevan vahingonkorvauslainsäädännön huomioon ottamisen jälkeen näe perusteita vahingonkorvausvastuun rajoittamiselle (Keskusrikospoliisi 2008, 2). Oikeusministeriö ilmaisee oman mielipiteensä seuraavasti:

”Oikeusministeriö katsoo, ettei Suomen oikeuden näkökulmasta ole esitetty perusteita tilintarkastajan korvausvastuun erityiselle rajoittamiselle.” (Oikeusministeriö 2008, 2)

Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuslautakunta käy lausunnossaan läpi nykyisiä tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta rajoittavia oikeuskäytäntöjä ja ilmaisee, että kaikki Euroopan komission ehdottamat vahingonkorvausvastuun rajoittamisvaihtoehdot ovat hankalasti käytäntöön siirrettävissä niin, että niistä voitaisiin saada toimivia ja kohtuullisia (Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuslautakunta 2008, 1-2). Edellä mainittujen näkökulmien perusteella voidaankin sanoa, ettei Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuslautakunta näe tarvetta vastuun rajoittamiseen, vaikka ei sitä lausunnossaan ilmaisekaan suorasanaisesti.

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta esittää mielipiteensä vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta puolesta ehdollisena:

”Tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittaminen on perusteltua siltä osin kuin sillä voidaan edistää tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen riskienhallinnan toimivuutta ja poistaa vakavien markkinahäiriöiden riskiä hallitsemattomien vahingonkorvausriskien vuoksi.” (Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta 2008, 1)

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta (2008, 1-2) tarkentaa vielä mielipidettään siten, että mahdollisten muutosten tekeminen tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuseen ei saa merkitä yhteisöjen ja säätiöiden hallitusten jäsenten ja muiden johtohenkilöiden vahingonkorvausvastuun laajentumista, tai supistumista nykyiseen tilanteeseen verrattuna. Kilpailuvirasto (2008, 1) ilmoittaa pitävänsä tavoitetta pienempien tilintarkastusyhteisöjen pääsystä kansainvälisille tilintarkastusmarkkinoille yleisesti kannatettavana. Muuten se vain käy lausunnossaan läpi Euroopan komission antamaa suositusta, eikä

kommentoi sen sisältöä lainkaan. Näin ollen Kilpailuviraston kantaa pörssinoteerattujen yritysten tilintarkastuksia tekevien tilintarkastajien vastuun rajoittamiseen ei voida lainkaan tulkita kyseisen lausunnon perusteella.

5.3.2 Esitetyt perustelut vastuun rajoittamisen puolesta/vastaan

Keskusrikospoliisi (2008, 2) perustelee tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittamisen tarpeettomuutta sillä, että se katsoo nykyaikaisen suomalaisen tilintarkastusta koskevan vahingonkorvauslainsäädännön johtavan jo nyt oikeudenmukaiseen ja kohtuulliseen lopputulokseen myös korvausvelvollisen kannalta. Keskusrikospoliisi viittaa nyky-lainsäädännön syy-yhteyden vaatimukseen tilintarkastajan tekoa tai laiminlyöntiä arvi- oitaessa ja siihen, että korvauksen enimmäismäärä on vain aiheutetun vahingon määrä. Yleisen vahingonkorvauslain sovittelua ja kohtuullistamista koskevat käytännöt varmis- tavat Keskusrikospoliisin mukaan myös sen, että kohtuuttomia vahingonkorvauksia ei muodostu, ja vahingonkorvauslain säännökset mahdollistavat korvausvastuun jakamisen oikeudenmukaisesti vahingonaiheuttajien kesken (Keskusrikospoliisi 2008, 2).

Myös Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuslautakunta (2008, 1) perustelee mielipi- teensä taustaa vahingonkorvauslainsäädäntömme sovittelun mahdollisuudella. Sen mu- kaan sovitteluun liittyvää lainsäädäntöä on pidetty Suomessa hyvin toimivana ja siihen on myös muodostunut oikeuskäytäntö. Heidän lausuntonsa mukaan oikeuskäytännön va- kiintumisesta tilintarkastajien suhteen ei ole kuitenkaan käsitystä.

Oikeusministeriö (2008, 2) ei näe Euroopan komission antaman suosituksen taustalla ole- vissa perusteissa sellaisia kohtia, jotka oikeasti puoltaisivat tilintarkastajan korvausvas- tuun erityistä rajoittamista. Se mainitsee Suomen vahingonkorvausoikeuden perustuvan täyden korvauksen periaatteeseen, mutta toisaalta korvausvelvollinen ei ole velvollinen korvaamaan enempää, kuin aiheuttamansa vahingon, joka on syy-yhteydessä hänen va- hingonkorvausvastuun aiheuttavaan menettelyyn. Myöskään tarvetta tilintarkastajien vastuun rajoittamiseen Euroopan unionin sisämarkkinoiden toimivuuden näkökulmasta ei ole Oikeusministeriön mielestä osoitettu. Keskuskauppakamarin tilintarkastuslauta- kunnan (2008, 1) mielestä Euroopan komission suosituksen johdannossa esitetyt tavoit- teet ovat oikeita ja pörssiyhtiöiden tilintarkastusmarkkinoita voidaan pitää keskittyneinä

myös Suomessa. Se katsoo myös Suomen tilintarkastusmarkkinoihin kohdistuvan komission suosituksessa ja siihen liittyvässä vaikutusarvioinnissa esitettyjä häiriöriskejä. Keskuskaupakamarin tilintarkastuslautakunta viittaa perusteluissaan omaan toimintaansa liittyvään tehtävään, jonka mukaan sen tulee pyrkiä toiminnassaan edistämään sitä, että kaikille yrityksille on Suomessa saatavilla ammattitaitoista tilintarkastusosaamista (Keskuskaupakamarin tilintarkastuslautakunta 2008, 1). Kilpailuviraston (2008, 1) antamassa lausunnossa ei esitetä perusteluita tilintarkastajien vastuun rajoittamisen puolesta tai sitä vastaan.

5.3.3 Vastuuta rajaavista menetelmistä

Keskusrikospoliisi (2008, 2) ei varsinaisesti ota kantaa siihen, mikä Euroopan komission ehdottamista tilintarkastajan vastuuta rajoittavista keinoista olisi toimivin Suomessa. Se kuitenkin mainitsee, ettei näe tarpeellisena erillistä euromääräistä vastuukattoa vahingonkorvauksen määrälle, joka on komission suosituksen vaihtoehdon a) ajatuksena. Oikeusministeriö (2008, 2) ilmaisee asian vastaavasti ilmoittamalla, ettei pidä kiinteämääräisen tai tarkastuskohteen koon mukaan määräytyvän korvauskaton asettamista järkevänä, eikä Suomen voimassa olevan oikeuden näkökulmasta perusteltuna. Muuten Oikeusministeriö ei ota kantaa komission ehdottamiin vastuuta rajoittaviin menetelmiin. Se kuitenkin ilmoittaa, että mikäli niitä päätettäisiin soveltaa käytäntöön, ei oikeusministeriö kannata rajoituksen kohdistamista vain julkisen kaupankäynnin kohteena olevien kirjanpitovelvollisten tilintarkastajiin. Oikeusministeriö (2008, 3) katsoo, että tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta suhteessa toimeksiantajayritykseen tulisi tarkastella ja rajoittaa mahdollisesti sopimusteitse. Rajoitusmahdollisuuden selvittämistä se perustelee OYL 22 luvun 9§:n momentin yhtiömääräyksen kautta toteutettavalla yhtiön johdon vastuuta rajoittavalla vastuunrajoitusmahdollisuudella. Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuslautakunta (2008, 2) näkee kaikki komission ehdottamat vahingonkorvausvastuuta rajaavat menetelmät vaikeasti käytäntöön toteutettavissa, niin että niistä saataisiin toimivia ja kohtuullisia. Ongelmana kyseisissä vaihtoehdoissa on se, että ne rajaavat vastuuta ennakoitavasti, kun taas nykyiseen vahingonkorvauslakiin pohjautuva järjestelmä toimii tapauskohtaisesti ja jälkikäteen.

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta (2008, 1) tyytyy lausunnossaan toteamaan, että esitettyjen vastuunrajoitusmenetelmien soveltuvuutta Suomen siviilioikeudelliseen vastuujärjestelmään on selvitettävä. Esitettyjen rajoitusvaihtoehtoihin sen antama lausunto ei sisällä minkäänlaista kannanottoa. Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta ehdottaa kuitenkin, että lainsäädännössä tulisi tuoda nykyistä selkeämmin ilmi, että tilintarkastajan vastuuperusteet ovat itsenäiset suhteessa yhtiön johdon vastuuperusteisiin. Sen mukaan suosituksessa ja vaikutusarvioinnissa esitettyjen tavoitteiden saavuttamista voidaan Suomessa edistää selvittämällä tilintarkastajien vahingonkorvaussääntelyä. Tarkennuksilla se viittaa samoihin tarkennuksiin, joita Timonen ja Kaisanlahti (2006, 135-138) ovat aiemmin esittäneet suosituksessaan (Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta 2008, 2). Kilpailuviraston (2008, 1-2) antamassa lausunnossa ei esitetä kannanottoa vastuunrajoitusmenetelmiin liittyen.

5.3.4 Yhteenveto

Tilintarkastajien toimintaa valvovasta ja säätelevästä sidosryhmäjoukosta Oikeusministeriö ja Keskusrikospoliisi suhtautuvat avoimen kielteisesti suositukseen rajoittaa pörssinoteerattujen yritysten tilintarkastuksia tekevien vahingonkorvausvastuuta. Myös Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuslautakunnan lausunnon voidaan nähdä viittavan siihen suuntaa, etteivät he näe tarvetta vastuun rajoittamiselle. Aivan suoraan kyseinen mielipide ei kuitenkaan tule esille lausunnossa. Ryhmään kuuluvista tahoista Kilpailuvirasto ei esitä lainkaan selkeää kantaa asiaan, kun taas Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan voidaan katsoa puoltavan vastuiden rajoittamista ehdollisena. Suurimman osan sidosryhmäjoukosta voidaankin katsoa näkevän asian siten, että pörssinoteerattujen yritysten lakisääteisiä tilintarkastuksia tekevien vastuita ei tulisi rajoittaa. Valvovista viranomaistahoista suositusta vastustavat perustelevat vastuiden rajoittamisen tarpeettomuutta sillä, että Suomen nykyinen vahingonkorvausoikeudellinen sääntely estää kohtuuttomien vahingonkorvausten muodostumisen tilintarkastajina toimiville tahoille ja se myös jakaa vahingonkorvaukset tasapuolisesti vahingonaiheuttajien kesken. Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta perustelee vastuiden rajoittamista puoltavaa näkemystään komission suosituksessa esittämällä tilintarkastusmarkkinoiden häiriöriskeillä, ja katsoo niiden kohdistuvan myös Suomen olosuhteisiin. Se viittaa perustelussaan myös

tehtävänsä, jonka mukaansa sen tulee varmistaa ammattitaitoisten tilintarkastajien saamisen kaikille yritykselle. Kukaan vastanneista ei tukenut yhtäkään komission suosittamista vaihtoehtoisista menetelmistä tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajaamiseksi. Komission suositukseen kriittisesti suhtautuvat tahot näkivät kuitenkin erityisen vastustettavana suosituksen a-mukaisen menetelmän. Muita komission ehdottamiin vaihtoehtoisiin menetelmiin liittyviä kannanottoja ei tilintarkastustoimintaa valvovien viranomaisten taholta esitetty.

5.4 Tilintarkastusta lähellä olevat viranomaistahot

Tilintarkastusta lähellä olevien viranomaistahojen sidosryhmäjoukko muodostuu seitsemästä tilintarkastukseen kytkeytyvästä viranomaistahosta, jotka ovat Rahoitustarkastus, Konkurssiasiamies, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Verohallinto, Verohallitus, Kuntaliitto ja Vakuutusvalvontavirasto (nykyinen Finanssivalvonta). Kyseiset lausunnon antajat eroavat aikaisemmin läpi käydystä tilintarkastajien toimintaa valvovista ja säätelevistä toimijoista siten, että kyseisillä sidosryhmillä ei ole tilintarkastustoimintaa koskevaa säädäntö- tai valvontavastuuta. Vastanneita tahoja tarkastellessa voidaan pitää hieman erikoisena sitä, että Verohallinnolta ja Verohallituksesta on molemmilta saatu itsenäiset lausunnot. Vuonna 2010 lakkautettu Verohallitus oli Verohallinnon alainen keskusvirasto. Verohallituksen antamassa lausunnossa on vielä kirjattu lähettäjä siten, että sen voisi itessään päätellä edustavan koko Verohallituksen näkemystä. Siinä puhutaan vaihdellen Verohallinnosta ja Verohallituksesta (Verohallinto 2008, 1).

5.4.1 Mielenpitoet vastuun rajoittamisen tarpeellisuudesta

Verohallinto (2008, 3) ilmaisee mielenpitoensä vastuun rajoittamisen tarpeellisuudesta suorasanaisesti. Samalla lausunnossa kuitenkin ilmaistaan selvästi mielenpito, siitä mitä tahoja vastuun rajaamisen tulisi koskea. Lausunnon antajaksi on kirjattu ensisijaisesti Verohallinto, mutta mielenpidettä esittäessä puhutaan lausunnon tässä kohtaa Verohallituksesta:

”Otettaessa huomioon, että rajattu vastuu koskisi vain pörssinoteerattujen yhtiöiden tilintarkastajia ja ettei sitä sovellettaisi tahallisesti aiheutettuihin vahinkoihin, Verohallitus pitää rajoittamista perusteltuna.” (Verohallinto 2008, 3)

Rahoitustarkastus (2008, 3) katsoo, että suosituksen taustalla olevat tavoitteet ovat kannatettavia, ja vaikutusarviointi oikean suuntainen. Tämän suorempaa kannanottoa lausunto ei kuitenkaan sisällä. Vakuutusvalvontavirasto (2008, 1) ilmoittaa pitävänsä kannatettavana sitä, että pyritään edistämään rahoitusmarkkinoiden tehokasta toimintaa ja sijoittajien luottamuksen säilymistä markkinoihin. Tämän varmistamisessa Vakuutusvalvontavirasto näkee luotettavan ja asiantuntevan tilintarkastusjärjestelmän merkittävänä tekijänä. Se myös ilmoittaa, ettei komission suositus ja siihen liittyvä vaikutusarviointi sisällä sen omalta kannalta erityistä huomautettavaa. Kyseinen lausunto ei myöskään sisällä varsinaista suoraa mielipidettä vastuun rajoittamistarpeesta. Siinä keskitytään kommentoimaan vain komission suosituksessa esitettyjä tavoitteita, eikä niinkään sitä, onko komission suosituksen ehdottamat toimenpiteet oikea tapa edesauttaa esitettyjen tavoitteiden saavuttamista (Vakuutusvalvontavirasto 2008,1).

Verohallitukselta saatu lausunto listaa mahdollisten vastuiden rajoittamisen seuraamuksia eri näkökulmista. Lausunnosta on kuitenkin vaikea muodostaa käsitystä sen lopullisesta mielipiteestä vastuiden rajoittamiseen, koska mielipiteet esitetään eri tavoin vahingonkorvausvastuuseen liittyvän näkökulman muuttuessa. Verohallitus (2008, 5) viittaa Kaisanlahden ja Timosen (2008, 135-138) antamiin suosituksiin tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuseen liittyvien epäkohtien korjaamisesta ja toteaa, että niiden toteutuessa tilintarkastajien vastuut vähenevät jo huomattavasti ja toteavat siksi seuraavasti:

”Emme pidä tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun heikentämistä tässä yhteydessä välttämättömänä tai ainakaan ajankohtaisena.” (Verohallitus 2008, 5)

Myöhemmin lausunnossaan Verohallitus kuitenkin toteaa seuraavasti:

”On perusteltua tukea tilintarkastuksen toimintaedellytysten säilymistä Suomessa, vaikka emme pidä vahingonkorvaussääntelyn uudistamista muutoin välttämättömänä Komission suositustenkaan osalta.” (Verohallitus 2008, 5)

Konkurssiasiamies ilmaisee kantansa tilintarkastajien vastuun rajoittamiseen selkeästi:

”Totean, että tavoite vahvasti keskittyneiden tilintarkastusmarkkinoiden laajentamisesta ja uusien toimijoiden saamisesta mukaan kilpailuun on sinänsä hyvä. Tätä ei kuitenkaan voida mielestäni pitää riittävänä perusteena rajoittaa tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta.” (Konkurssiasiamies 2008, 1)

Myös Kuntaliiton kanta kysytyyn asiaan on ilmaistu suorasanaisesti:

”Suomen kuntaliitto ei pidä komission suositusta tilintarkastajan vastuun rajoittamista tarkoituksenmukaisena tapana ratkaista esillä olevaa kysymystä.” (Kuntaliitto 2008, 2)

Sosiaali- ja terveysministeriön (2008, 1) antaman lausunnon tulkinta on ongelmallista. Sen lausunnossa viitataan Kauppa- ja teollisuusministeriön aiemmin vuonna 2006 tehtyyn tilintarkastajan vastuun rajoittamista koskeneeseen lausuntopyyntöön ja sen perusteella annettuun lausuntoon. Kyseistä lausuntoa ei ole yrityksestä huolimatta onnistuttu lukemaan. Myöhemmin annetun lausunnon lopussa Sosiaali- ja terveysministeriö (2008,1) ilmaisee mielipiteensä niin, että siltä osin, kun Euroopan komission suositus perustuu huoleen tilintarkastajien mahdollisesta riittämättömyydestä, on tarpeen harkita alalle pääsyn hyväksymisvaatimusten lieventämistä. Tästä on tulkittavissa, että ministeriö ei näe tarvetta vahingonkorvausvastuun rajoittamiselle komission ehdottamalla tavalla.

5.4.2 Esitetyt perustelut vastuun rajoittamisen puolesta/vastaan

Verohallinto (2008, 3) perustelee tarvetta rajoittaa pörssinoteerattujen yritysten tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta sillä, että tilintarkastajien vastuun pitäisi selkeästi rajoittua siihen vahinkoon, jonka he ovat aiheuttaneet. Korvausvaatimusten taustalla ei saisi olla esimerkiksi vastuuvakuutuksen mahdollistama korvauksen hakeminen ainoastaan tilintarkastajilta siinä tilanteessa, kun muut vahingonaiheuttajat katsotaan maksukyvyttömiksi. Rahoitustarkastuksen lausunto ei sisällä varsinaista mielipidettä tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittamisen tarpeellisuudesta. Rahoitustarkastus toteaa vain yleisesti, että se pitää tärkeänä tilintarkastusalan sääntelyn ja valvonnan kehittämistä, jotta pystytään vastaamaan toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin (Rahoitustarkastus 2008, 1). Myös Vakuutusvalvontavirasto (2008, 1) kommentoi asiaa yleisellä tasolla. Tämäkään lausunto ei sisältänyt varsinaisia näkemyksiä vastuun rajoittamistarpeesta.

Konkurssiasiamiehen (2008, 1-2) näkemyksen mukaan tilintarkastajien vastuuta ei ole tarpeen rajoittaa, koska tilintarkastusalan liiketoimintaa ei voida pitää niin poikkeuksellisenä, että se vaatisi erikoiskohtelua vastuukysymyksissä. Toisena perusteluna Konkursiasiamies esittää, että tilanteessa jossa yritys todetaan maksukyvyttömäksi, ei vahingonkorvausta lähdetä vaatimaan ensi sijassa tilintarkastajilta, vaan yrityksen johdolta. Konkursiasiamies viittaa myös Kaisanlahden ja Timosen (2006, 129) tekemään selvitykseen, jonka mukaan yleisen vahingonkorvausoikeuden mukainen vastuukysymysten arviointi estää tehokkaasti tilintarkastajien korvausvastuuseen liittyvät ylilyönnit. Lisäksi Konkursiasiamies huomauttaa, ettei muidenkaan erityistä ammattitaitoa vaativien alojen, kuten esimerkiksi asianajajien ja lääkärien vastuuta ole rajoitettu erikoissääntelyllä. Tällaisen sääntelyn toteutuminen yhden toimialan kohdalla voisi johtaa siihen, että sitä vaadittaisiin myös muille erikoisaloille (Konkurssiasiamies 2008, 2).

Suomen kuntaliitto (2008, 2) näkee, etteivät komission suosituksessaan esittelemät vahingonkorvausvastuun rajoittamisen menetelmät sovellu suomalaiseen vahingonkorvausjärjestelmään. Se näkee täyden korvauksen periaatteen olevan olennainen osa Suomen vahingonkorvausjärjestelmää, ja nykyisen lainsäädännön mahdollistamat säännökset kohtuullistamisesta, sovittelusta ja vastuun jakautumisesta useamman korvausvelvollisen kesken estävän tilintarkastajien kannalta kohtuuttomien lopputulosten syntymisen. Verohallitus suhtautuu osin kriittisesti komission ehdottamaan suositukseen. Sen mukaan tilintarkastusalan laadunvalvontajärjestelmät eivät ole riittäviä korvaamaan korvausvastuun ennaltaehkäisevää vaikutusta. Verohallituksen näkemyksen perusteella vahingonkorvausvastuulla tulisi myös jatkossa säilyttää sen merkittävä ennaltaehkäisevä vaikutus, ja tämä tulisi ottaa huomioon mietittäessä mahdollisia uudistamistarpeita (Verohallitus 2008, 5-6).

5.4.3 Vastuuta rajaavista menetelmistä

Verohallinnon (2008, 3) mielestä Euroopan komission suosittamista vaihtoehtoista juridisesti paras olisi Euroopan komission suosituksen b) kohdan mukainen vaihtoehto, joka perustuu ajatukseen suhteellisen vastuun toteuttamisesta. Kyseistä menetelmää olisi mahdollista täydentää rajaamalla vastuuta lisäksi myös suosituksen kohdan-a mukaisella menetelmällä, joka rajaisi vastuun myös tiettyyn enimmäiskorvausmäärään. Verohallitus

ei lähtökohtaisesti kannata tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittamista, koska Kaisanlahden ja Timosen (2006 135-138) esittämien ehdotusten toteutuessa tilintarkastajien vahingonkorvausvastuu heikkenisi jo merkittävästi nykyisestä. Mikäli rajoittamiseen kuitenkin päädyttäisiin komission suositusten mukaisesti, katsoisi Verohallinto toimivimmiksi vaihtoehtoiksi komission suosituksen vaihtoehtojen a) ja b) toteuttamisen. Rahallisen enimmäismäärän kohdalla Verohallitus näkee asian siten, että käytettäessä tätä menetelmää tulisi vastuun enimmäismäärä rajata niin suureksi, että se koskisi vain kaikkein suurimpia vahingonkorvauksia ja suoranaista konkurssin vaaraa. Vastuun rajoittamista ei tulisi myöskään kohdistaa kolmansiin osapuoliin niin, kuin komissio suosituksessaan ehdottaa. Vastuun rajoittaminen niiden todelliseen osaan vahingosta yhdistettynä korvauskattoon, saattaisi lisätä kiinnostusta pörssiyritysten tilinpäätösten tarkastamiseen ja lisäksi todennäköisesti investointeja uusien tilintarkastusketjujen muodostamiseksi (Verohallitus 2008, 3-5).

Rahoitustarkastus (2008, 3) näkee komission ehdottamista vastuun rajoittamisen menetelmistä toimivimpana vaihtoehdon b) mukaisen menetelmän, joka johtaisi suhteellisen vastuun periaatteiden määrittämiseen vahingonaiheuttajien kesken. Muut lausunnon antaneet tilintarkastusta lähellä olevat viranomaistahot eivät ole ottaneet lausunnoissaan kantaan Euroopan komission ehdottomiin vastuun rajoittamisen menetelmiin. Suomen Kuntaliitto (2008, 3) ehdottaa komission ehdottamien rajoitusmenetelmien käyttöön ottamisen sijasta sitä, että Euroopan komission voisi pyrkiä omilla toimillaan edesauttamaan keskisuurten tilintarkastusyhteisöjen mahdollisuutta tarkastaa myös pörssinoteeratutuja yrityksiä. Esimerkkinä Suomen Kuntaliitto mainitsee yhteisen vakuutusyhtiön perustamisen, jotta keskisuuret tilintarkastusyhteisöt kykenisivät kantamaan vastuita solidaarisesti.

5.4.4 Yhteenveto

Tilintarkastusta lähellä olevien viranomaistahojen näkemykset ja perustelut tilintarkastajien vastuun rajoittamisen tarpeellisuudesta vaihtelevat melko paljon ryhmän sisällä. Usean lausunnon näkemykset ovat myös sävyllään varovaisia. Aihepiiriä käsitellään yleisellä tasolla, mutta selkeitä mielipiteitä vahingonkorvausvastuun muutostarpeista ei ole

löydettävissä kaikista ryhmän lausunnoista. Sidosryhmäjoukon näkemyserot tilintarkastajina toimivien vahingonkorvausvastuun rajoittamisen tarpeellisuudesta ja siinä mahdollisesti käytettävistä menetelmistä saavat aikaan sen, että kyseisen ryhmän mielipiteiden yleisiä suuntaviivoja on haastava todeta. Kyseisestä sidosryhmäjoukosta vain Verohallinnon voidaan sanoa suoranaisesti kannattavan pörssinoteerattujen yritysten tilintarkastuksia tekevien tilintarkastajien vastuun rajoittamista. Konkurssiasiamies ja Suomen kunta-liitto ilmoittavat taas selkeästi kielteisen kantansa vastuiden rajoittamisen suhteen. Muiden tilintarkastusta lähellä olevien sidosryhmien lausuntojen ei voida katsoa ilmaisevan näkemyksiään komission ehdotuksista. Vastuiden rajoittamista puoltavan kannanoton mukaan vastuuta tulisi rajoittaa, koska vahingonkorvausvastuun tulisi rajoittua selkeästi vain tilintarkastajien aiheuttamaan vahinkoon. Sellainen tilanne ei saisi myöskään olla mahdollinen, jossa vahingonkorvausta haettaisiin vain tilintarkastajana toimivalta taholta sen vastuuvakuutukseen perustuen. Vastuiden rajoittamiseen kielteisesti suhtautuneet perustelevat suhtautumistaan sillä, että komission ehdottamat vaihtoehdot eivät sovi suomalaiseen vahingonkorvausjärjestelmään. Myöskään vahinkoa kärsineen oikeuteen saada täysi vahingonkorvaus, ei kaivattu muutoksia. Suomen nykyisten vahingonkorvausoikeudellisten periaatteiden katsotaan myös rajoittavan vastuuta tarpeeksi jo nykytilanteessa, eikä tilintarkastusalan liiketoimintaa voida pitää niin poikkeuksellisena, että se vaatisi erikoiskohtelua vastuukysymyksissä. Vastuuta rajoittavista menetelmistä parhaana nähdään suhteellisen vastuun menetelmä eli komission suosituksen b-vaihtoehto. Sitä katsotaan mahdollisesti pystyttävän täydentämään vahingonkorvausten enimmäismäärän mukaisella vaihtoehdolla a) etenkin kaikkein suurimmissa vahingonkorvaustapauksissa.

5.5 Korkeakoulujen ja tiedeyhteisöjen edustajat

Korkeakoulujen ja tiedeyhteisöjen edustajista työ- ja elinkeinoministeriön lausuntoon vastasivat Hanken Svenska Handelshögskolan, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry, Helsingin kauppakorkeakoulun laskentatoimen ja rahoituksen laitos sekä Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Lausunnon antaneet tahot eivät ole aivan samankaltaisessa suhteessa tilintarkastukseen toisiinsa verrattuna. Turun yliopiston oikeustieteellinen laitos, Helsingin kauppakorkeakoulun rahoituksen ja laskentatoimen laitos sekä

Hanken tekevät tilintarkastustoimintaan liittyvää tutkimusta, ja samalla kouluttavat opiskelijoita, jotka mahdollisesti työllistyvät myöhemmin tilintarkastusalan palvelukseen. Esimerkiksi Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta ilmoittaa olevansa nykyaikainen tutkimus- ja koulutusyhteisö, jonka perusta on korkealaatuinen ja ajassa oleva oikeustutkimus (Oikeustieteellinen tiedekunta). Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston Arenen ammattikorkeakoulutuksen ytimenä on taas sen työelämälähtöisyys (Ammattikorkeakoulut ja koulutus). Näin ollen sen näkökulma tilintarkastajien vastuun rajoittamiseen voi muodostua hieman erilaisista lähtökohdista.

5.5.1 Mielipiteet vastuun rajoittamisen tarpeellisuudesta

Helsingin kauppakorkeakoulun rahoituksen ja laskentatoimen laitos (2008, 2) suhtautuu vastuuden rajoittamistarpeeseen kyseenalaistaen, mikä ilmenee heidän lausunnostaan selkeästi:

”Suosituksen antaminen tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta perustuu liian paljon tilintarkastajien näkökulmaan. Se ei riittävässä määrin ota huomioon markkinoiden pääosapuolten eli raportoivan yrityksen ja sen sidosryhmien asemaa.” (Helsingin kauppakorkeakoulu 2008, 2)

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta (2008, 4) ilmoittaa kantansa suorasanaisesti:

”Tiedekunta ei näe välitöntä tarvetta muuttaa lainsäädäntöä.”

Hanken (2008, 1) ei esitä lausunnossaan selkeästi tulkittavaa kantaa vastuun rajoittamisen tarpeellisuudesta. Sen antama lausunto keskittyy pääosin vain komission ehdottamien vastuuta rajoittavien menetelmien arviointiin. Lausunto on kuitenkin tulkittavissa niin, että Svenska Handelshögskolan kannattaa ajatusta komission ehdottamasta vastuun rajoittamisesta ja keskittyy siksi vain parhaan rajoittamistavan valintaan Suomessa. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arenen antama lausunto sisältää selkeän kannanoton vastuun rajoittamisen puolesta:

”Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittaminen on tarkoituksenmukaista. Vastuille tulee määritellä katto.” (Arene 2008, 2)

5.5.2 Esitetyt perustelut vastuun rajoittamisen puolesta/vastaan

Helsingin kauppakorkeakoulun rahoituksen ja laskentatoimen laitos (2008, 1) katsoo, että komission ehdottaman suosituksen toteuttaminen saattaisi ennemminkin häiritä, kuin edesauttaa pääomamarkkinoiden tehokasta toimintaa. Tilintarkastajan vastuun rajoittamisen lähtökohtana ei voida pitää tilintarkastajan, eli tukipalveluiden tarjoajan itsensä näkemystä, vaan pääfunktion, eli taloudellisen raportoinnin osapuolten mielipiteitä. Suositus ei ota kauppakorkeakoulun mukaan riittävässä määrin huomioon markkinoiden pääosaosapuolten eli raportoivan yrityksen ja sen sidosryhmien asemaa (Helsingin kauppakorkeakoulu 2008, 1-2). Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta (2008, 3-4) ei myöskään pidä mielekkäänä erityissääntelyä, joka kohdistuisi vain julkisen kaupankäynnin kohteena olevien kirjanpitovelvollisten tilintarkastajiin ja se kannattaa tilintarkastuslain yleislain luonteen säilyttämistä. Tiedekunta myös näkee asian siten, että vastuun rajoittaminen vain siihen vahinkoon, joka on syy-yhteydessä hänen omaan toimintaansa, on vastuun määrällistä rajoittamista parempi vaihtoehto. Se katsoo Suomen oikeuden täyttävän pääpiirteissään jo nyt tämän tavoitteen. Tilanteessa, jossa tilintarkastaja ja yrityksen johto ovat vaikuttaneet vahinkoon, ja vastuu on yhteisvastuuta, voidaan kohtuuttomuutta välttää korvauksen sovittelulla. Jos taas osakeyhtiömuotoisen yrityksen johdon vastuuta on rajoitettu OYL 22 luvun 9§:n mukaisella yhtiömääräyksellä, tilintarkastajan vastuuta rajoittaa lisäksi velan vanhentumisesta annetun lain 19§:n 2 momentin säännös.

Hanken (2008, 1) ei varsinaisesti perustele tilintarkastajien vastuun rajoittamisen tarvetta lausunnossaan, mutta viittaa Euroopan komission suosituksessa määriteltyihin tavoitteisiin, jotka pohjautuvat ajatukseen pääomamarkkinoiden häiriöttömän toiminnan varmistamisesta siten, että vastuun rajoittamisella taataan tilintarkastuspalveluiden riittävä tarjonta ja terve kilpailu tilintarkastusmarkkinoilla. Arene (2008, 2) perustelee puoltavaa näkemystään vastuiden rajoittamisesta niin, että tilintarkastajien riskien ja työolosuhteiden tulee olla sellaiset, että nuoret tutkinnon suorittaneet hakeutuvat alalle. Samalla se näkee vastuiden rajoittamisen parantavan uusien ja erikokoisten tilintarkastusyhteisöjen syntyedellytyksiä.

5.5.3 Vastuuta rajaavista menetelmistä

Helsingin kauppakorkeakoulun rahoituksen ja laskentatoimen laitos (2008, 2) toteaa, että jos vastuuta päätettäisiin alkaa rajamaan esitettyjen menetelmien mukaisesti, olisi markkinataloudellisesti hyväksyttävien vaihtoehto suhteellisen vastuun menetelmä b). Tässäkin tapauksessa vastuun määrittäminen tulisi tapahtua markkinaosapuolten neuvottelemana ratkaisuna. Yleisesti ajateltuna laitos näkee komission esittämät vaihtoehdot a:n ja b:n puutteellisina, ja vailla teoreettista perustaa olevina. Vaihtoehdon c) se katsoo olevan riskitriittainen. Jos jokainen jäsenvaltio päättäisi vastuun rajoittamisen mahdollisuudesta sopimusteitse perustuen omiin sääntöihinsä toimia markkinoilla, ei se toisi tilintarkastussäntelyä EU:n alueella lainkaan yhteneväisemmäksi (Helsingin kauppakorkeakoulu 2008,2). Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta (2008, 4) ilmoittaa, että sen mielestä tilintarkastajan vastuun rajoittaminen siihen vahinkoon, joka on syy-yhteydessä hänen omaan toimintaansa, on vastuun määrällistä rajoittamista parempi vaihtoehto. Sen näkemyksen mukaan tilanteessa, jossa tarkastuskohteen puolesta toimineen vastuuta on rajoitettu OYL 22 luvun 9§:n mukaisella yhtiömääräyksellä, tai vastuuta koskeva kanne on vanhentunut, tai annettu anteeksi, voitaisiin tilintarkastajien vastuuta tarkentaa Timosen ja Kaisanlahden (2006, 135) ehdottamalla poikkeussäännöksellä (Turun yliopisto 2008, 1). Tiedekunta myös ilmoittaa, että mahdollista muutostarvetta liittyen tilintarkastajan suhteellisen vastuuseen ja mahdollisuuteen sallia yrityksen ja tilintarkastajan väliset sopimukset, on hyvä miettiä jatkovalmisteluissa. Näin ollen se rajaa mahdolliset rajoittamisvaihtoehdot komission suosituksen vaihtoehtoihin b) ja c). Niiden tarkoituksena ei ole rajata vastuuta määrällisin perustein, vaan rajoittaa vastuuta suhteellisen vastuun ajatukseen perustuen, tai sopimusperusteisesti tarkastettavan yrityksen ja tilintarkastajan välillä.

Hanken (2008, 1) näkee, että sopimusperusteisen vastuun menetelmä c) on muita esitettyjä vaihtoehtoja hyväksyttävämpi menetelmä. Vaikka muut ehdotetut vastuun rajoittamisen menetelmät voisivat olla tehokkaampia tilintarkastajien vastuun rajoittamisessa, ei Hanken katso niiden olevan poliittisesti hyväksyttäviä. Sitä mitä Hanken tarkoittaa sillä, että vaihtoehto on poliittisesti hyväksyttävien, se ei kuitenkaan perustele näkemyksensä ohessa. Arene (2008, 1) ei ota lausunnossaan kantaa vastuun rajoittamismenetelmään. Se ilmoittaa, että vastuulle on määriteltävä katto, mutta ei ilmaise mielipidettään siitä, mikä olisi paras mahdollinen vaihtoehto toteuttaa se.

5.5.4 Yhteenveto

Korkeakoulumaailmaa edustavan sidosryhmäjoukon kohdalla heidän Työ- ja elinkeinoministeriölle antamien lausuntojen näkemykset tilintarkastajien vastuiden rajoittamisen tarpeellisuudesta jakautuvat tasaisesti. Helsingin kauppakorkeakoulun laskentatoimen ja rahoituksen laitos ja Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta suhtautuvat melko kriittisesti rajoittamisen tarpeellisuuteen, kun taas Hanken Svenska Handelshögskolan ja Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto näkevät vastuiden rajoittamisen tärkeänä ja kannatettavana. Tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta vastustavat tahot perustelevat mielipidettään sillä, että komission suositus on peruslähtökohdiltaan väärämuotoinen keskittyessään vastuun arviointiin pääsääntöisesti vain tilintarkastajien näkökulmasta. Niiden mukaan keskiössä tulisi olla tarkastettavat yritykset ja niiden tuottaman informaation varassa olevat sidosryhmät. Suomen lain nähdään myös jo nyt rajoittavan varsin tehokkaasti vastuun siihen vain osaan vahingosta, joka on syy-yhteydessä vahingonaiheuttajan tekoon. Sovittelun mahdollisuuden ja velan vanhentumisesta annetun lain (728/2003) 19§ 2 momentin säännöksen nähdään varmistavan tämän myös sellaisessa tilanteessa, jossa yritysjohton vastuuta on rajoitettu osakeyhtiölain 22 luvun 9§:n mukaisella yhtiömääräyksellä. Vastuun rajoittamista puoltavat tahot perustelevat näkemystään komission suosituksessaan esittämiin perusteluihin viitaten ja Arene erityisesti sen kautta, että nuoret korkeakouluista valmistuneet hakeutuvat tilintarkastusalalle jatkossa. Komission suosituksen mukaisista vastuuta rajoittavista menetelmistä korkeakoulumaailmaa edustavat tahot näkevät potentiaalisimpina menetelminä suhteelliseen vastuuseen ja sopimusperusteiseen rajoittamiseen perustuvat menetelmät b:n) ja c:n. Perusteluina suhteellisen vastuun menetelmälle mainitaan sen toteuttavan muita vaihtoehtoja paremmin vahingonkorvausoikeuden syy-yhteyden vaatimuksen toteutumista, olevan markkinataloudelliselta näkökannalta toteuttamiskelpoisin ja poliittisesti hyväksyttävin menetelmä rajoittaa tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta. Sopimusperusteisen vastuunrajoitusmenetelmän Hanken mainitsee olevan poliittisesti hyväksyttävin.

6 TUTKIELMAN KESKEISET TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielman tulokset on esitetty yksittäisten sidosryhmäjoukkojen ja tilintarkastusalan edustajien osalta jo niiden yhteenveto – alalukujen muodossa. Tämän johdosta tutkielman varsinaisia tuloksia sisältävää lukua ei ole käytetty yksittäisten sidosryhmien tai sidosryhmäjoukkojen vastausten analysoimiseen. Tutkielman keskeiset tulokset ja johtopäätökset -luvun tarkoituksena on tiivistää yhtäläisyyksiä ja eroja sidosryhmien ja tilintarkastusalan edustajien vastausten välillä, ja nostaa tätä kautta esille lausunnoista ilmenneitä keskeisimpiä tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuseen liittyviä näkökulmia, sekä niihin mahdollisesti liittyviä näkemyksellisiä ristiriitoja. Tulosten jälkeen esitetään tutkielman perustella tehdyt johtopäätökset.

6.1 Tutkielman tulokset

Seuraavalla sivulla esitettävä Taulukko 1 antaa yleiskuvan sidosryhmäjoukkojen näkemysistä tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamiseen ja siihen mahdollisesti käytettävistä keinoista. Sitä voi käyttää apuna tutkielman tulosten kokonaiskuvan hahmottamisessa. Tämän jälkeen saatuja tuloksia käydään läpi analyttisemmin. Niihin on myös sisällytetty lausuntojen analyysin ja tarkastelun pohjalta muodostettuja muita merkittäviä huomioita, joita Taulukko 1 ei pyri esittämään.

Taulukko 1. Yleiskuva sidosryhmäjoukkojen kannanotoista.

Sidosryhmäjoukko	Näkemyks vastuiden rajoittamisesta	Rajoittamismenetelmä
Tilintarkastusyhteisöt ja tilintarkastusala	<i>Kannattaa varauksetta:</i> -Pääomamarkkinoiden toiminnan varmistaminen -Vastuiden yhdenmukaistaminen Euroopan unionissa -Kohtuuhintaisten vastuuvakuutusten saatavuuden varmistaminen -Tilintarkastusmarkkinoiden häiriöriskien torjuminen	<i>Rahallinen enimmäismäärä:</i> Yksinkertainen ja toimiva -Helposti ennakoitava -> Parantaa vastuuvakuutuksien saatavuutta
Elinkeinoelämä	<i>Vastustaa yksimielisesti:</i> -Sovittelun mahdollisuus -Vahingonkorvausoikeuden kantavat periaatteet -Yrityksen johdon vastuiden kiristyminen -Vastuiden yhtenäisyys muiden erikoista ammattitaitoa vaativien alojen kanssa -Ei ongelmia vastuuvakuutusten saatavuudessa	<i>Ei ota kantaa:</i> -Kaisanlahden ja Timosen suositukset parempi vaihtoehto
Tilintarkastajien toimintaa valvovat ja säätelevät toimijat, ja laillisuutta valvovat viranomaiset	<i>Enemmistö vastustaa:</i> -Nykyinen vahingonkorvausjärjestelmä oikeudenmukainen ja toimiva -Sovittelun mahdollisuus rajoittaa vastuuta	<i>Osa vastustaa rahallista enimmäismäärää:</i> Ei muita merkittäviä kannanottoja
Tilintarkastusta lähellä olevat viranomaistahot	<i>Ei yhtenevää näkemystä, lausunnot varovaisia</i>	<i>Suhteellisen vastuun menetelmä kannatetuin:</i> Voidaan mahdollisesti täydentää rahallisella enimmäismäärällä: -Lisäisivät kiinnostusta pörssinoteerattujen yritysten tarkastamiseen - Investointeja uusiin tilintarkastusketjuihin
Korkeakoulujen ja tiedeyhteisöjen edustajat	<i>Mielipiteet puolesta ja vastaan jakautuvat tasan</i> <i>Kannattajat:</i> -Pääomamarkkinoiden häiriöttömän toiminnan varmistaminen - Tilintarkastusalan veto-voima työmarkkinoilla <i>Vastustajat:</i> -Suositus tehty liikaa tilintarkastajien näkökulmasta - Nykyinen vahingonkorvausjärjestelmä oikeudenmukainen	<i>Vastustajat kannattavat suhteellisen vastuun menetelmää:</i> -Suhteellinen vastuu johtaa syy-yhteyden vaatimuksen toteutumiseen ja on markkinataloudellisesti hyväksyttävien <i>Kannattajista</i> -Hanken näkee sopimusperusteisen vastuun poliittisesti hyväksyttävimpänä

6.1.1 Tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta

Lausuntojen perusteella suurimmat näkemyserot pörssinoteerattujen yritysten lakisääteisiä tilintarkastuksia tekevien tilintarkastajien vahingonkorvausvastuusta, ilmenivät tilintarkastusalan- ja elinkeinoelämää edustavien tahojen välillä. Kaikki tilintarkastusalan edustajat kannattivat ehdotusta tilintarkastajien vastuun rajoittamisesta, kun taas elinkeinoelämää edustavat tahot vastustivat sitä yhtä yksimielisesti. Tätä voidaan pitää melko odotettuna lopputuloksena. Aiemmin esitetyn mukaisesti vahingonkorvausvastuun jakautuessa yhteisvastuullisesti vahingonaiheuttajien kesken, voidaan käytännön elämässä vahingonkorvausvelvollisuuden nähdä usein jakautuvan juuri tilintarkastajien ja yrityksen johtohenkilöiden välille. Elinkeinoelämää edustavat tahot ilmaisivatkin lausunnoissaan huolensa siitä, että komission suosituksen toteutuessa kiristäisi se mahdollisesti yritysten johtohenkilöiden vastuita entisestään ja heikentäisi innokkuutta tällaisiin tehtäviin hakeutumiseen. Tilintarkastusala edustajat taas esittivät huolensa kyvykkäiden henkilöiden saamisesta alalle tulevaisuudessa, jos heidän vahingonkorvausvastuutaan ei rajoiteta. Vahingonkorvausvastuuseen liittyvien näkemysten osalta tilintarkastajien ja elinkeinoelämän intressien voidaankin katsoa eroavan merkittävästi toisistaan. Kyseisten ryhmien lausuntojen mielipiteiden taustalla voidaankin ajatella olevan pitkälti edunvalvonnalliset näkökohdat.

Muista sidosryhmäjoukoista vain tilintarkastajien toimintaa valvovien ja säätelevien viranomaisten ja -toimijoiden sidosryhmäjoukon enemmistön mielipiteen voidaan nähdä vastustavan tilintarkastajien vahingonkorvausvastuiden rajoittamista Euroopan komission ehdotuksen vastaisesti. Korkeakoulumaailmaa edustavan sidosryhmäjoukon osalta mielipiteet jakautuivat tasaisesti ehdotuksen puolesta ja sitä vastaan. Muiden tilintarkastusta lähellä olevien viranomaisten osalta, heidän näkemyksiensä yleistä suuntaa on vaikea määritellä kyseessä olevien lausuntojen perusteella. Monet lausunnoista kävivät pääosin vain läpi Euroopan komission antamaa suositusta, eivätkä varsinaisesti ottaneet siihen kantaa. Kokonaisuudessaan kyseisen ryhmän lausunnot olivat mielipiteiden esittämisen osalta melko tulkinnallisena pidettäviä.

Vaikka tutkielma on luonteeltaan kvalitatiivinen, nähtiin silti mielenkiintoisena kartoittaa lausuntoihin vastanneiden näkemysten jakautumista numeerisesti, sen osalta kuinka moni ilmoitti kannattavansa pörssinoteerattujen kirjanpitovelvollisten tilintarkastajina

toimivien vahingonkorvausvastuun rajoittamista. Viiden eri sidosryhmän edustajan lausunnot nähtiin niin tulkinnallisena, ettei niitä otettu lainkaan huomioon jakaumaa laskeissa. Tämän perusteella kaikista 27:stä Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyyntöön vastanneesta sidosryhmistä 12 vastusti tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittamista. 10 sidosryhmää ja tilintarkastusalan edustajaa näkivät rajoittamisen kannatettavana. Kyseisen jakauman luotettavuus on mahdollista osin kyseenalaistaa, koska kaikki asiassa lausuneet eivät esittäneet näkemyksiään täysin suorasanaisesti. Jakaumaa voidaan kuitenkin pitää vähintään suuntaa antavana kuvaajana mielipiteiden jakautumisesta. Jakauman voidaan kuitenkin katsoa edustavan vain näkemyksiä siitä, tulisiko vastuuta rajoittaa suoraan Euroopan komission suosituksen mukaisesti. Ne eivät kerro esimerkiksi siitä, näkevätkö tilintarkastusalan edustajat ja sidosryhmät muilla tavoin toteutettavia täsmennystarpeita tilintarkastajien vahingonkorvausvastuulle.

Ne tilintarkastusalan edustajat ja tilintarkastusta lähellä olevat sidosryhmät, jotka näkivät Euroopan komission suosituksen mukaisen tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittamisen kannatettavana, käyttivät perusteluinaan pitkälti samoja argumentteja, kuin Euroopan komissio suositusta perustellessaan. Tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittamisen katsottiin edesauttavan pääomamarkkinoiden toimivuutta ja taloudellisen raportoinnin uskottavuutta sekä samalla varmistavan tilintarkastustoimintojen riittävyys ja saatavuuden myös pörssinoteerattujen kirjanpitovelvollisten osalta. Sen katsottiin myös varmistavan uusien hyvien kykyjen saamisen tilintarkastusalalle tulevaisuudessa, varmistavan kohtuuhintaisten vastuuvakuutusten saatavuuden tilintarkastajille ja edesauttavan tilintarkastajien aseman yhtenäistämistä Euroopan unionin alueella. Tilintarkastajien vahingonkorvausvastuu katsottiin myös tarpeelliseksi kohdistaa entistä selkeämmin vain siihen osaan vahinkoa, jonka he ovat aiheuttaneet toiminnallaan.

Sidosryhmät jotka vastustivat Euroopan komission suosituksen mukaista vahingonkorvausvastuun rajoittamista, perustelivat näkemyksiään useimmin sillä, että tilintarkastajien vahingonkorvaussäätely ei ole muusta vahingonkorvaussäätelystä erillistä ja näin vahingonkorvausoikeuden kantavat periaatteet yhdessä sovittelun mahdollisuuden kanssa turvaavat tilintarkastajien vahingonkorvausoikeudellista asemaa ja myös estävät vahingonkorvausvastuuseen liittyvät mahdolliset ylilyönnit. Euroopan komission antama suositus vastuun rajoittamisesta nähtiin myös lähtökohdiltaan virheellisenä, koska sen määritettiin perustuvan liialti tilintarkastajien näkemyksiin ja etuihin, eikä sen nähty ottavan

huomioon raportoivan yrityksen ja sen sidosryhmien asemaa. Myöskään Suomen vahingonkorvausoikeuden mukaisesta täyden korvauksen periaatteesta poikkeamista ei nähty kannatettavana. Täyden korvauksen periaatteen ei nähty aiheuttavan mahdollisuutta yllälyönneille tilintarkastajan vastuun suhteen, koska sen mukaisesti vastuu on enimmäilläänkin kärsityn vahingon suuruinen. Suosituksen toteutumisen katsottiin myös mahdollisesti enemmänkin estävän pääomamarkkinoiden häiriötöntä toimintaa. Tilintarkastajien vastuun rajoittamisen pelättiin lisäksi vaikuttavan yrityksen johtohenkilöiden vastuisiin ja siten vähentävän soveltuvien henkilöiden hakeutumista näihin tehtäviin. Muina perusteluina esille nostettiin se, ettei muidenkaan erityistä ammattitaitoa vaativien alojen, kuten lääkärien ja asianajajien vahingonkorvausvastuuta ole rajoitettu. Tilintarkastusalan ei katsottu poikkeavan muista luonteeltaan niin merkittävästi, että ala vaatisi osakseen kansallista erikoissääätelyä. Toteutuessaan tilintarkastajien vastuun rajaamisen epäiltiin johtavan vastuun rajoittamisvaatimukseen myös muilla erityistä ammattitaitoa vaativilla aloilla.

6.1.2 Vahingonkorvausvastuun rajoittamisessa käytettävistä menetelmistä

Euroopan komission suosituksen vaihtoehtoisista tilintarkastajien vastuuta mahdollisesti rajoittavista menetelmistä vallitsi melko selkeä näkemusero tilintarkastajien ja sidosryhmäjoukkojen välillä. Elinkeinoelämän edustajat eivät ottaneet lainkaan kantaan komission ehdottamiin rajoitusmenetelmiin. Tilintarkastusalan edustajien lausunnot olivat yksimielisiä sen suhteen, että tilintarkastajien vastuuta tulisi rajoittaa komission suosituksen a) kohdan mukaisesti, jonka perusteella vahingonkorvausvastuulle määriteltäisiin rahallinen enimmäiskorvausmäärä tai kaava, jolla enimmäismäärä tulisi laskea. Yksikään tilintarkastuksen sidosryhmistä ei maininnut kyseistä rajoitusmenetelmää ensisijaisena vaihtoehtona. Jotkut tilintarkastuksen sidosryhmistä eivät maininneet kannattavansa yhtäkään rajoitusmenetelmää, mutta ilmoittavat kuitenkin vastustavansa rahallista enimmäiskorvausmäärää pörssinoteerattujen yritysten tilintarkastajien vahingonkorvausvastuulle. Niistä tilintarkastusta lähellä olevista sidosryhmistä, jotka ilmoittivat kantansa Euroopan komission ehdottamien vaihtoehtoisten vastuuta rajaavien menetelmien soveltuvuudesta, kaikki yhtä lukuun ottamatta näkivät parhaana ensisijaisena menetelmänä vaihtoehdon b) mukaisen suhteellisen vastuun menetelmän. Vain yksi lausuntoon vastanneista näki suosituksen sisältämän sopimusperusteisen vastuun menetelmän, yksittäisenä parhaana menetelmänä vastuun rajoittamiseen.

Sitä on pidettävä huomionarvoisena, että kaikkien vastanneiden eri sidosryhmäjoukkojen lausuntojen joukossa oli myös sen suuntaisia näkemyksiä, joiden mukaan tilintarkastusalan vastuukysymysten arviointia ei voida pitää muusta vahingonkorvausoikeudellisesta sääntelystä eroavana. Tästä johtuen voimassa olevan vahingonkorvausoikeuden periaatteiden, kuten syy-yhteyden vaatimuksen, tuottamuksen arvostelun ja sovittelun mahdollisuuden, katsottiin rajoittavan jo nyt tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta riittävästi, ainakin useimmissa tapauksissa. Tämän lisäksi velan vanhentumisesta annetun lain (728/2003) 19 §:n 2 momentin nähtiin rajoittavan vastuuta sellaisissa tilanteissa, jossa yritysjohton vastuuta on rajoitettu OYL 22:9 §:n mukaisella yhtiöjärjestykseen tehtävällä määräyksellä. Tilintarkastusala edustavat tahot olivat ainoita, jotka eivät viitanneet lausunnoissaan olemassa olevan lainsäädännön vastuuta rajoittaviin ja kohtuullistaviin periaatteisiin.

Nyky sääntelyn toimivuuden puolesta puhuneista sidosryhmätahoista useat näkivät, että Euroopan komission ehdottamia vaihtoehtoisia tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittamistapoja parempi ja oikeudenmukaisempi vaihtoehto olisi puuttua Timosen ja Kaisanlahden (2006, 135-138) huomioimiin epäkohtiin tilintarkastajien vahingonkorvausvastuussa ja pyrkiä korjaamaan niitä lainsäädännöllisesti. Tämä nähtiin Euroopan komission ehdotuksia toimivampana vaihtoehtona siksi, että tilintarkastuslain luonne yleislakina nähtiin säilyttämisen arvoisena. Nykymuotoista vahingonkorvausoikeudellista järjestelmää pidettiin muutenkin yleisesti toimivana ja oikeudenmukaisena, ja näin siihen liittyviä edellisessä kappaleessa mainittuja vahingonkorvausoikeudellisia periaatteita voitaisiin edelleen käyttää vastuuta rajaavina ja kohtuullistavina menetelminä. Kyseisten täsmennyksien tekemisen lainsäädäntöön epäiltiin jo itsessään rajoittavan tilintarkastajina toimivien vastuuta riittävästi. Tällöin vahingonkorvausoikeudellista sääntelyä ei tarvitsisi muuttaa tilintarkastajienkaan osalta.

6.2 Johtopäätökset

Tutkielman tarkoitus oli selvittää tilintarkastusta lähellä olevien sidosryhmien ja tilintarkastusala edustavien tahojen näkemyksiä Euroopan komission suosituksesta rajoittaa pörssinoteerattujen yritysten tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta. Tutkielma myös kokosi sidosryhmien ja tilintarkastusalan näkemyksiä vastuuta mahdollisesti rajoittavista

menetelmistä. Muodostettuihin tutkimuskysymyksiin vastattiin analysoimalla Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyynnön perusteella saadut vastaukset sidosryhmien ja tilintarkastusalan edustajilta. Sidosryhmät on jaettu sidosryhmäjoukkoihin sen perusteella, millaiselta näkökannalta organisaatio tarkastelee tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta sen suoraan ilmoittaman tai muuten näkyvän toimenkuvan perusteella.

Työ- ja elinkeinoministeriön saamista lausunnoista tilintarkastusalan edustajilta ja sidosryhmätahoilta käy selkeästi ilmi, että mielipiteeseen vahingonkorvausvastuun rajoittamistarpeesta, vaikuttavat selkeästi lausunnon antaneen tausta ja erilaiset intressit liittyen tilintarkastustoimintoon. Tätä voidaan pitää oletettuna lopputuloksena. Suosituksesta saatujen lausuntojen mielipiteistä, ei voida antaa yksiselitteistä johtopäätöstä siihen, nähdäänkö tilintarkastajaa koskevaan vahingonkorvaussääntelyyn yleisesti tarvetta tehdä muutoksia. Tämä ei kuitenkaan ollut tutkielman tarkoituksenakaan. Lausunnoista käy kuitenkin selkeämmin ilmi se, että Euroopan komission suosituksessa annetut perustelut vahingonkorvausvastuun rajoittamisen vaikutuksista, saattavat olla liian yksinkertaistaen ja yksipuolisesta näkökulmasta asetettuja.

Useimpien tilintarkastusta lähellä sidosryhmien lausunnoista kävi ilmi se, että ne pitävät Euroopan komission suosituksessa ehdotettuja tavoitteita yleisesti kannatettavina. Kuitenkin se, miten ehdotettu vahingonkorvausvastuun rajoittaminen käytännössä vaikuttaisi kyseisten tavoitteiden saavuttamiseen, kyseenalaistettiin huomattavasti laajemmin. Suosituksessa myös nähtiin korostuvan liiallisessa määrässä vain tilintarkastusalan edustajien näkökulma. Rajoittamisen vaikutuksista kaivattiin tehtäväksi laajempaa, myös tilintarkastuksen sidosryhmät ja Suomen olemassa olevan vahingonkorvausoikeudellisen lainsäädännön ja vakiintuneet käytännöt huomioon ottavaa vaikutusarviointia. Sellaisen vaikutusarvioinnin tekeminen tuntuu perustellulta, joka sisältäisi myös Euroopan komission ehdottamien rajoittamismenetelmien oletetut vaikutukset Suomen olosuhteissa. Tällöin Euroopan komission ehdottamia vaihtoehtoja voitaisiin perustellummin arvioida mahdollisina tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta rajoittavina menetelminä.

Euroopan komission suosituksessa (2008) ehdottamat vahingonkorvausvastuuta rajaavat vaihtoehtoiset menetelmät kyseenalaistettiin tilintarkastusta lähellä olevien sidosryhmien keskuudessa sen suhteen, onko mikään niistä kovinkaan hyvin soveltuva Suomen olosuhteisiin. Näkemyksiä perusteltiin sillä, että ne nähtiin vaikeasti sovitettaviksi Suomen nykyiseen vahingonkorvausoikeudelliseen järjestelmään ja sen vakiintuneisiin käytäntöihin.

Timosen ja Kaisanlahden (2006, 135-138) tilintarkastajan vahingonkorvausvastuusta tekemän selvityksen perusteella ehdottamien täsmennysten arvioitiin olevan mahdollisesti paremmin Suomen olosuhteisiin soveltuvia, tilintarkastajan taloudellista vahingonkorvausvastuuta rajoittavia keinoja. Kyseisten täsmennyksien vaikutusten vertaileminen Euroopan komission ehdottamiin vastuuta rajoittaviin menetelmiin voisi olla myös perusteltua. Tässä on perusteltu lähtökohta jatkotutkimuksen tekemiselle tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta koskevasta aihepiiristä.

Tutkielma toi esille erityisesti tilintarkastusalan ulkopuolisten toimijoiden näkemyksiä tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun rajoittamisen tarpeellisuudesta ja sen mahdollisista rajoittamiskeinoista. Tässä onnistuttiin, sillä tutkielman empiirisenä aineistona olleiden lausuntojen informaatioisältöä onnistuttiin jalostamaan siten, että lausunnot antaneet tahot samankaltaisiin sidosryhmäjoukkoihin, sen suhteen miltä kannalta niiden voidaan nähdä tarkastelevan tilintarkastajien vahingonkorvausvastuuta. Tämän jälkeen lausunnon antaneiden organisaatioiden näkemyksiä vahingonkorvausvastuuta on helpompaa tarkastella suuremmassa mittakaavassa, kun mielipiteiden taustalla vaikuttavia mahdollisia intressejä suhteessa tarkasteltaviin kysymyksiin on pyritty arvioimaan. Sidosryhmäjoukkojen ja tilintarkastajien välisessä vertailussa muodostui melko selkeitä eroavaisuuksien sen suhteen, miten vastuun rajoittamiseen suhtauduttiin. Näiden erojen selkeä esille tuominen voi helpottaa tilintarkastajien vahingonkorvausvastuun tarkastelua myös jatkossa, sillä tutkielma laajensi aihepiirin tarkastelua yhteiskunnallisempaan, mielipiteiden esittäjien taustat huomioivaan suuntaan myös Suomen tasolla.

Lähteet

Kirjallisuus

- Aittola, L. 2012. *Tilintarkastajan taloudellinen vahingonkorvausvastuu – Suomen sijoittuminen Pohjoismaiseen kenttään*. Tampereen yliopisto. Taloustieteiden laitos. Pro gradu – tutkielma.
- Alakare, S. 2008. *Työ- ja elinkeinoministeriön muistio: Tilintarkastajan vastuun rajoittamista koskevan komission suosituksen taustaa*. Helsinki
- Alakare, S. 2007. Tilintarkastuslain kokonaisuudistus voimaan 1.7.2007. *LakimiesUutiset*, 3, 38-42.
- Andersson, E. 2010. *Tilintarkastajajärjestelmän uudistaminen: Selvitysmiehen raportti*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Helsinki: Edita.
- Aspholm, I, 2002. *Rättsekonomisk analys av revisors skadeståndsansvar i Norden*. Svenska handelshögskolan.
- Blummé, N. 2008. *Osaakeyhtiön tilintarkastus*. Helsinki: Talentum.
- Blumme, N. 2005. Tilintarkastajan vastuu. *Tilintarkastus-Revision 2/2005*, 8-10.
- Euroopan yhteisöjen komissio. 2008. *Suositus lakisäätteisten tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen siviilioikeudellisen vastuun rajoittamisesta 2008/473/EY*. Euroopan unionin virallinen lehti, 162, 39 - 40.
- Hemmo, M. 2006. *Vahingonkorvausoikeus*. Helsinki: WSOY.
- Hemmo, M. 1998. *Sopimus ja delikti – tutkimus vahingonkorvausoikeuden vastuunmuodoista*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Hemmo, M. 2001. Vahinkojen korvaaminen. Teoksessa: Saarilehto, Ari, *Varallisuus-oikeus*. Juva.
- Horsmanheimo, P. 2005. Julkisuusmylly ja tilintarkastajan salassapitovelvollisuus. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 16-25.
- Horsmanheimo, P & Steiner, M-L. 2008. *Tilintarkastus: Asiakkaan opas*. Helsinki: WSOY
- Horsmanheimo, P., Kaisanlahti, T., Steiner, M-L. 2007. *Tilintarkastuslaki – Kommentaari*. Helsinki: WSOYpro.
- Horsmanheimo, P & Steiner, M-L. 2002. *Tilintarkastus: Asiakkaan opas*. Helsinki: WSOY.

- Jensen, M.C. & Meckling, W.H. 1976. Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. *Journal of Financial Economics*. 3, 305-360.
- Kaisanlahti, T. & Timonen, P. 2006. *Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu- kehitystarpeet de lege ferenda*. Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisuja 39/2006.
- Keskinen, J. 2013. *Osakeyhtiön tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu ja sen rajoittaminen lakisäätöisessä tilintarkastuksessa*. Tampereen yliopisto. Johtamiskorkeakoulu. Pro gradu-tutkielma.
- KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry. 2008a. *Tilintarkastusalan standardit ja suositukset*. Helsinki: KHT-Media Oy.
- Koskinen, H. 1999. *Tilinpäätöksen lainmukaisuus ja tilintarkastuskertomus*. Tampereen yliopisto. Taloustieteiden laitos. Väitöskirja.
- Leppiniemi, J. 2004. Tilintarkastuspakko?. *Tilintarkastus - Revision 2/2004*, 8-15.
- Mäntysaari, P. 1997. Törkeä huolimattomuus ja tilintarkastajan vastuuvakuutus. *Defensor Legis* 78, 841-861.
- Mäntysaari, P. 1996. Tilintarkastajan vahingonkorvausvelvollisuus kolmanteen nähden. *Defensor Legis* 77, 175-195.
- Nurmela, J. 2008. *Osakeyhtiön tilintarkastajan vastuu suomalaisen ammattilehtikirjoittelun näkökulmasta vuosina 1998–2007*. Tampereen yliopisto. Taloustieteiden laitos. Pro gradu-tutkielma.
- Niskala, M. & Näsi, S. 1995. *Stakeholder theory as a framework for accounting*. Teoksessa: Näsi, J. (toim.). *Understanding stakeholder thinking*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Sarja, M. 1999. *Tilintarkastajan riippumattomuus*. Helsinki: Edita.
- Savela, A. 2006. *Vahingonkorvaus osakeyhtiössä*. 2. uudistettu painos, Keuruu 2006.
- Savela, A. 2003. Tilintarkastajan vastuun rajoittaminen nyt ja OYL-uudistuksessa. *Tilintarkastus-Revision* 47(7), 14 - 18.
- Savela, A. 2001. *Arvio osakeyhtiölain vahingonkorvaussäätelyn kehittämistarpeesta ja mahdollisuuksista*. < <http://www.om.fi/19380.htm> > luettu 18.10.2013
- Scott, W. R. 2003. *Financial accounting theory*. University of Waterloo. Toronto: Prentice Hall.

- Sorsa, E. 2002. Tilintarkastuslain muutospaineeet. *Tilintarkastus – Revision*. 16.09.2002, 29-32.
- Toiviainen, H.1994. Johtajan ja tilintarkastajan vastuu osakeyhtiössä. *Lakimies Revision* 8/1994, 1021–1056.
- Tonge, A., Greer, L. & Lawton, A. 2003: The Enron Story: You can fool some of the people some of the time. *Business Ethics: A European review*, vol 12 issue 1/2003, 4-22.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi: Helsinki.
- Riistama, V. 2007. *Tiesitkö tämän tilintarkastuksesta?* Osa IX Tilintarkastajan vastuu. *Tilintarkastus-Revision*. 1/2007, 30 - 36.
- Riistama, V.1999. *Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö*. Toinen painos. Helsinki: WSOY
- Riistama, V.1995. *Tilintarkastus – perusteet*. 2.painos. Porvoo: WSOY.
- Routamo, E. Ståhlberg, P. 2000. *Suomen vahingonkorvausoikeus*. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Virtanen, A. 2002. *Laskentatoimi ja moraali: Laskenta-ammattilaisten käsityksiä hyvästä kirjanpitolavasta, hyväksyttävästä verosuunnittelusta ja hyvästä tilintarkastustavasta*. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.
- Watts, R. L. & Zimmerman, J. L. 1986. *Positive accounting theory*. Toinen painos. New Jersey: Prentice Hall.

Virallislähteet

- Euroopan Yhteisöjen Komissio (2008b) Komission suositus lakisäateisten tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen siviilioikeudellisen vastuun rajoittamisesta. Euroopan Unionin virallinen lehti 21.6.2008, L162/ 39-40.
- HE 194/2006. Hallituksen esitys tilintarkastuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi.
- HE 187/2002. Hallituksen esitys velan vanhentumista ja julkista haastetta koskevan lainsäädännön muuttamiseksi
- HE 295/1993. Hallituksen esitys eduskunnalle tilintarkastuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 187/1973. Hallituksen esitys vahingonkorvauslaiksi
- Kirjanpitolaki 1336/1997

Laki velan vanhentumisesta 728/2003

Osakeyhtiölaki 624/2006

Tilintarkastuslaki 459/2007

Vahingonkorvauslaki 412/1974

Vakuutuslainsäädännön lakien 1994/543

Muut lähteet

Ammattikorkeakoulut ja koulutus. Arene ry:n WWW-sivu.

<http://www.arene.fi/sivu.asp?page_id=35&luokka_id=24&main=1 > luettu 30.01.2014.

Commission staff working document. 2008. <http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/liability/impact_assessment_en.pdf> luettu 15.12.2013

Commission Staff Working Paper. 2007. Consultation on auditors' liability and its impact on the European capital markets. <http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/liability/consultation-paper_en.pdf> luettu 15.12.2013

Consultation on auditors' liability. 2007. Summary report. <http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/liability/summary_report_en.pdf> luettu 15.12.2013.

Keskuskaupakamari. Keskuskaupakamarin WWW-sivu. <<http://kaupakamari.fi/k3/> > luettu 13.1.2014

London Economics. 2006. Study on the economic impact of auditors' liability regimes. <http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/liability/auditors-final-report_en.pdf luettu> 15.12.2013

Mikä on EK ja mitä se tekee?. Elinkeinoelämän keskusliiton WWW-sivu. <http://www.ek.fi/ek/fi/EK_ja_jasenliitot/mika_ek/index.php> luettu

Oikeustieteellinen tiedekunta. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan WWW-sivu. <<http://www.utu.fi/fi/yksikot/law/tiedekunta/Sivut/home.aspx>> luettu 30.1.2014

Tilintarkastuslain kokonaisuudistus voimaan 1.7.2007. Lakimiesuutiset lehden WWW-sivu. <<http://www.lakimiesuutiset.fi/artikkeli?artid=472>> luettu 15.10.2012

Tilintarkastuslautakunta, usein kysyttyä tilintarkastuksesta. Tilintarkastuslautakunnan WWW-sivu. <<http://tilintarkastuslautakunta.fi/usein-kysyttya-tilintarkastuksesta/>> luettu 8.1.2014

Liitteet

Liite 1: Analysoidut lausunnot

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE ry, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.

Arvopaperimarkkinayhdistys ry, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.

Elinkeinoelämän keskusliitto ry, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.

Ernst & Young Oy, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*.

Finanssialan keskusliitto ry, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.

Hanken Svenska handelshögskolan, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.

Helsingin Kauppariikouluun rahoituksen ja laskentatoimen laitos, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.

HTM-tilintarkastajat ry, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.

Julkishallinnon- ja -talouden tilintarkastajat ry, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.

Julkishallinnon- talouden tilintarkastuslautakunta, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*.

Keskuskaupakamari, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.

Keskuskaupakamarin tilintarkastuslautakunta, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.

- KHT-yhdistys ry, 2008b. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.
- Keskusrikospoliisi, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*.
- Kilpailuvirasto, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.
- Konkurssiasiamies, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.
- KPMG Oy, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.
- Oikeusministeriö, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.
- PricewaterhouseCoopers Oy, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.
- Rahoitustarkastus, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.
- Sosiaali - ja terveysministeriö, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.
- Suomen Kuntaliitto, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.
- Suomen yrittäjät ry, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.
- Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, 2008. *Lausunto komission suosituksesta Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*.
Turku.
- Vakuutusvalvontavirasto, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*.
- Verohallinto, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.
- Verohallitus, 2008. *Lausunto komission suosituksesta tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun rajoittamisesta (2217/420/2008)*. Helsinki.